

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2017

Bc. Veronika Veselá

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Práce s pohádkou v mateřské škole: Pohádka o perníkové chaloupce

Fairy Tales activities in kindergarten: Hansel and Gretel

Bc. Veronika Veselá

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Laufková, Ph.D.

Studijní program: Pedagogika

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Práce s pohádkou v mateřské škole: Pohádka o perníkové chaloupce vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 20. 04. 2017

.....

podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Veronice Laufkové, Ph.D. za cenné rady, trpělivost a čas, který věnovala vedení mé diplomové práce. Rovněž bych chtěla poděkovat mé rodině a příteli za připomínky k textu a podporu. A v neposlední řadě bych ráda poděkovala kolegyni za záskok v době mé nepřítomnosti v práci a vedoucí učitelce mateřské školy za vstřícnost při studiu.

ABSTRAKT:

Diplomová práce na téma „*Práce s pohádkou v mateřské škole: Pohádka o perníkové chaloupce*“ se v teoretické části zabývá pohádkami, čtenářskou pregramotností a specifiky dítěte předškolního věku. Cílem praktické části je porovnat různé verze pohádek *O perníkové chaloupce* a vybrat nejvhodnější pro děti předškolního věku. Dalším cílem je potom navrhnout projekt, který rozvíjí čtenářskou pregramotnost, a to skrze práci s pohádkou *O perníkové chaloupce* sestavit konkrétní lekce, zrealizovat je v běžné mateřské škole, zreflektovat a navrhnout doporučení pro praxi. K reflexi byla využita metoda rozhovoru a pozorování. Děti účastí na projektu rozvíjely šest druhů inteligence, zlepšily se v oblasti vyjadřování svých myšlenek, při samostatném projevu před skupinou i při komunikaci s učitelkou.

KLÍČOVÁ SLOVA:

čtenářská pregramotnost, práce s knihou, dramatizace pohádek, metody rozvoje čtenářské pregramotnosti, perníková chaloupka

ABSTRACT:

The thesis theme is „*Fairy Tales activities in kindergarten: Hansel and Gretel*“. Theoretical part of this thesis displays the definition of fairy tale and specifications of the preschool age. The goal of practical part is to compare different versions of the fairy tale and chose the best one for preschool age children. Next step then is preparation of project focussed on children skills development by work with fairy tale *Hansel and Gretel*. Organisation of lessons in the ordinary kindergarten. Summary of the project and recommendation for praxis. Methods as interview and observation has been used. Children have been developing six types of intelligence by participation in this project, they also developed their ideas presentation in the group and also in communication with the teacher.

KEYWORDS:

pre-reading literacy, work with book, dramatization of fairy tales, development of reading methods pre-reading literacy, Hansel and Gretel

Obsah

1	ÚVOD	8
2	ČTENÁŘSKÁ PŘEGRAMOTNOST	9
2.1	POJEM „ČTENÁŘSKÁ PŘEGRAMOTNOST“	9
2.2	KDY A JAK ZAČÍT PŘIPRAVOVAT DÍTĚ NA ČTENÍ?	10
2.3	PODNĚTY, KTERÉ PODPORUJÍ ČTENÁŘSKOU PŘEGRAMOTNOST:	10
2.4	KNIHY V KNIHOVNIČKÁCH	14
2.5	PODPORA ZRAKOVÉ A SLUCHOVÉ ANALÝZY	15
2.6	MATEŘSKÁ ŠKOLA A PŘÍPRAVA NA ČTENÁŘSTVÍ	16
2.7	CO VYŽADUJE KVALITNÍ ČTENÍ	17
2.8	PROJEKT V MATEŘSKÉ ŠKOLE	17
3	SPECIFIKA PŘEDŠKOLNÍHO OBDOBÍ	19
3.1	PŘEDŠKOLNÍ OBDOBÍ	19
3.2	ZMĚNY V TĚLESNÉM VÝVOJI	19
3.2.1	<i>Fyziologický vývoj</i>	20
3.2.2	<i>Hrubá motorika</i>	20
3.2.3	<i>Jemná motorika</i>	20
3.2.4	<i>Kresba a grafomotorika</i>	20
3.3	ZMĚNY VE VÝVOJI MYŠLENÍ, KOGNITIVNÍ VÝVOJ	21
3.3.1	<i>Řeč</i>	21
3.3.2	<i>Fantazie</i>	22
3.3.3	<i>Smrt</i>	22
3.3.4	<i>Hra</i>	23
3.4	SMYSLOVÉ VNÍMÁNÍ	23
3.4.1	<i>Zrakové vnímání</i>	23
3.4.2	<i>Sluchové vnímání</i>	24
3.4.3	<i>Hmatové vnímání</i>	24
3.5	SOCIALIZACE A SEBEOSLUHA	24
3.5.1	<i>Socializace</i>	24
3.5.2	<i>Sebeobsluha</i>	24
4	POHÁDKA	26
4.1	DEFINICE POHÁDKY	26

4.2	VLASTNOSTI A FUNKCE POHÁDKY	26
4.3	ZNAKY POHÁDKY	27
4.4	DĚLENÍ POHÁDEK:	29
4.5	PSYCHOLOGICKÉ VÝZNAMY VYPRÁVĚNÍ A ČETBY POHÁDEK.....	30
4.6	ILUSTRACE POHÁDEK	30
4.7	POHÁDKA O PERNÍKOVÉ CHALOUPCE	30
4.8	SYMBOLY V POHÁDCE O PERNÍKOVÉ CHALOUPCE	32
5	POHÁDKY „O PERNÍKOVÉ CHALOUPCE“	35
5.1.1	<i>Ivona Březinová; Teta to plete</i>	<i>37</i>
5.1.2	<i>Kolektiv autorů; 12 nejmenších pohádek: 12 obrázkových sešitů.....</i>	<i>40</i>
5.1.3	<i>J. a W. Grimmové; Perníková chaloupka.....</i>	<i>42</i>
5.1.4	<i>František Hrubín; Dvakrát sedm pohádek.....</i>	<i>45</i>
5.1.5	<i>Vendula Chalánková; O perníkové chaloupce</i>	<i>48</i>
5.1.6	<i>Božena Němcová; Maličkým</i>	<i>50</i>
5.1.7	<i>Dagmar Pernická; Pohádky od maminky 1.....</i>	<i>52</i>
5.1.8	<i>Richard Podaný; Jacob a Wilhelm Grimmové Kreslené pohádky</i>	<i>55</i>
5.1.9	<i>Václav Renč; Perníková chaloupka.....</i>	<i>58</i>
5.1.10	<i>Mirek Vostrý; Obrázkové pohádky</i>	<i>61</i>
5.2	V ČEM SE OD SEBE LIŠÍ JEDNOTLIVÉ VERZE	63
5.3	CELKOVÉ SHRNUTÍ POHÁDEK:	65
6	TÝDENNÍ PLÁN PRO ROZVOJ ČTENÁŘSKÉ PŘEGRAMOTNOSTI	66
6.1.1	<i>První den s pohádkou o perníkové chaloupce.....</i>	<i>67</i>
6.1.2	<i>Druhý den s pohádkou o perníkové chaloupce.....</i>	<i>71</i>
6.1.3	<i>Třetí den s pohádkou o perníkové chaloupce</i>	<i>75</i>
6.1.4	<i>Čtvrtý den s pohádkou o perníkové chaloupce.....</i>	<i>79</i>
6.1.5	<i>Pátý den s pohádkou o perníkové chaloupce</i>	<i>82</i>
6.2	ZHODNOCENÍ CÍLŮ PROJEKTU DLE RVP PV	85
6.3	CELKOVÉ ZHODNOCENÍ TÝDENNÍHO PROJEKTU	88
7	ZÁVĚR	91
8	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	93
9	SEZNAM PŘÍLOH	98

1 Úvod

Smyslem diplomové práce bude porovnat několik verzí pohádek o perníkové chaloupce a vybrat nejvhodnější verze pro děti předškolního věku. Přihlédnout k vývojovým potřebám dětí, jejich jazykovým možnostem a zaměřit se na podporu čtenářské pregramotnosti a to skrze týdenní vzdělávací projekt sestavený na základě studia odborné literatury. Tento týdenní projekt bude podporovat rozvoj dovedností, schopností, postojů a hodnot vztahujících se k čtenářské pregramotnosti, kterou si dítě potřebuje osvojit před nástupem k primárnímu vzdělávání.

Samotná práce bude rozdělena do dvou částí, části teoretické a části praktické. Cílem teoretické části bude poukázat na význam a klady pohádek pro děti, zaměřit se na čtenářskou pregramotnost a specifika předškolního období. Praktická část diplomové práce zmapuje výsledky porovnávaných deseti knih o perníkové chaloupce, jejichž výběr bude volen s ohledem na žánrovou a druhovou různorodost. Bude obsahovat komentované výsledky získané při porovnávání verzí skrze sestavenou jednotnou šablonu a přihlížet k jednotlivým ilustračním obrázkům, které doprovází text.

Následně na základě studia odborné literatury popíše sestavený projekt, který podporuje a rozvíjí čtenářskou pregramotnost, skrze práci s pohádkou o perníkové chaloupce. Kromě čtenářství se v projektu objeví činnosti, které rozvíjí i předmatematické dovednosti, hudební vnímání, pohybové schopnosti, dramatické vyjadřování, výtvarné sebevyjádření a kognitivní procesy, které jsou s rozvojem čtenářství úzce spojeny, neboť se zaměřují na komplexní rozvoj osobnosti dítěte.

Týdenního motivovaného projektu se zúčastní děti z mateřské školy v Písku ve věkovém složení 5–7 let. Společně s dětmi v komunikačním kruhu formou rozhovoru, bude tento projekt následně zhodnocen, zreflektován a budou navrženy doporučení pro praxi.

Poznatky, které vzejdou z této diplomové práce, mohou sloužit pedagogickým pracovníkům, rodičům i ostatním lidem. Mohou si udělat náhled, jak lze hravou formou děti podporovat v jejich rozvoji týkajícím se čtenářství a čtenářské pregramotnosti. Poznat poselství, která skrývají pohádky a jak vybírat vhodnou literaturu pro dětské posluchače a budoucí čtenáře.

„Nikdy není dost brzy na to začít dětem číst,
nikdy není pozdě na to začít dětem číst...“

Autor: neznámý

2 Čtenářská pregramotnost

2.1 Pojem „čtenářská pregramotnost“

Podle Kropáčkové, Wildové a Kucharské (2014) se v preprimárním vzdělávání mluví o rozvoji tzv. pregramotnosti. Ta zahrnuje předgramotnostní dovednosti dětí předškolního věku. Kucharská (2014) na to navazuje tvrzením, že se nejedná pouze o dovednosti, ale také schopnosti, postoje a hodnoty, které jsou postupně rozvíjeny před nástupem do školy a před osvojením si samotného čtení a psaní. Kropáčková, Wildová a Kucharská (2014, s. 490) vidí jako smysl tohoto období „vytvářet u dítěte pozitivní vztah k psané řeči, otevřít a stimulovat u něj schopnosti a dovednosti, které umožní se ve čtení a psaní v budoucnu optimálně rozvíjet“, tj. nenásilnou formou hry u dětí rozvíjet oblasti, které bude potřebovat ve škole, a tím mu usnadnit jeho budoucí vývoj a úspěšné rozvíjení čtenářské gramotnosti během období školní docházky.

V preprimárním vzdělávání je proto „vhodnější používat termínu čtenářská pregramotnost než předčtenářská gramotnost, nebo dokonce čtenářská gramotnost v předškolním věku“ neboť předpona pre-, jak uvádí autorky, je „terminologicky v souladu s označením vzdělávacího stupně ISCED 0“, který specifikuje preprimární stupeň vzdělávání (Kropáčková, Wildová, Kucharská, 2014, s. 493).

Rozvoj pregramotnosti u jedince začíná jeho narozením a pokračuje až po vstup dítěte do školní docházky. Cílem je rozvíjet především komunikaci (jazykové schopnosti, kognitivní a perцепčně motorické funkce) a vzbuzovat zájem o budoucí čtení. První úrovně čtenářské gramotnosti dosáhne jedinec jako tzv. konzument, neboli „pasivní čtenář“, a to tím, že texty poslouchá, zapamatuje si je, ale nezapojí procesy vyšší kognitivní úrovně. Ve druhé fázi se jedinec stává aktivním čtenářem, zpracovává a dekóduje textové informace za pomoci vyšších kognitivních operací (Kropáčková, Wildová a Kucharská, 2014).

Chaloupka (1982) výše uvedené poznatky shrnuje tvrzením, že na rozvoji dětského čtenářství se podílejí psychické aspekty každého jedince

(vnitřní předpoklady). Brierley (1996) upozorňuje, že se jedná o správné osvojení si a užívání řeči, naslouchání a schopnost mozku vyhledávat vzorce, aby si dítě povšimlo podrobností a odlišností nejenom ve zvucích, ale i tvarech písmen.

2.2 Kdy a jak začít připravovat dítě na čtení?

Mertin (2015, s. 20) vnímá, že „výuka čtení nezačíná až prvního září v první třídě, ale základy se budují opravdu od prvních dnů po narození.“ Dospělí mají dětem vyprávět, číst, co nejvíce si s nimi povídat a vhodně je stimulovat. Společné rodinné aktivity jsou pro dítě příjemné, nestresují ho a nejlépe podporují jeho radost z budoucího samostatného čtení.

Chaloupka (1982) mezi prvotní podněty po narození zařazuje estetické rituály, které podmiňují emoční a citový vztah dítěte k matce (např. ukolébavky stimulují dítě komplexně skrz propojení zvuku, slova a pohybu). Další podobné funkce mají rozpočítadla, říkadla, lidové písně či pohádky. Mertin (2015, s. 21) uvádí důležitou funkci „předčítání knížek, které výrazně pozitivně ovlivňují úroveň čtenářských dovedností dítěte ve školním věku a je dobré v něm pokračovat i v době, kdy dítě chodí do školy.“ Podobně Národní ústav pro vzdělávání (2014) nabádá k předčítání knih i v době, kdy dítě zvládá číst samo a je možné se s ním střídat.

Rodiče by měli volit pro dítě vhodné literární publikace, neboť „v raných stádiích čtení děti potřebují knížky, které jsou přitažlivé a odpovídají jejich zájmům, zkušenostem a představám“ (Brierley, 1996, s. 68). Národní ústav pro vzdělávání (2014) doporučuje s dětmi od raného věku začít prohlížet obrázky v leporelu či v knihách, kde je jediný obrázek na stránce, a dát jim prostor prozkoumávat knihy všemi smysly. Pojmenovávat obrázky a vše, na co dítě v knize ukáže. Dále by měl rodič podporovat dítě konkrétními otázkami, aby vyhledávalo předměty, zvířata, lidi na obrázku. Poté postupně přecházet ke knihám, kde jsou již krátké texty a refrénovitě se opakují určité pasáže, a postupovat ke složitějším obrázkům a náročnějším textům.

2.3 Podněty, které podporují čtenářskou pregramotnost:

Vztah dítěte k četbě podmiňují různé faktory, které se mohou navzájem podporovat, anebo naopak, stát proti sobě. Výsledný postoj dítěte a čtenářství potom představuje výsledek zápasu těchto podnětů. Tomášková (2015) uvádí následující podněty:

1) Zázemí (lidé, prostředí, atmosféra)

Rodinné prostředí – každé dítě si odnáší z rodiny základní model chování a mezilidských vztahů. Správný zdravý tělesný a psychický vývoj podpoří podnětné rodinné prostředí s dostatečným prostorem, pevnými citovými vazbami, kde vládne laskavost, vlídnost a trpělivý přístup (Lepilová, 2014). Čtenářství podle Chaloupky (1995a) podpoří společné aktivity (např. nákupy, čtení pohádek, povídání si, návštěvy divadla). Tomášková (2015, s. 33) připomíná, že „dítě, které je obklopeno knihami, žije v rodině, kde rodiče čtou, vyrůstá ve čtenářsky podnětném prostředí a má dostatek dětských časopisů, má lepší předpoklady k zvládnutí čtení než dítě, které vyrůstá v prostředí s absencí knih a vzoru dospělého, který se o knihy zajímá.“

Školní prostředí – „dítě vstupuje do prvních ročníků školy vybaveno značnou vnímavostí a schopností přijímat nové podněty, výrazně větší, než by mělo o pět let později“ (Chaloupka, 1995b, s. 9). Takto otevřenému dítěti, by ve škole neměla být brána radost, jak upozorňuje Černá (2014, s. 10) „kterou odmalička má z vyprávění a předčítání“. Stává se, že ji nahrazuje zkoušení dovednosti čtení, správnosti, rychlosti, plynulosti a vnímání souvislostí v textu. Navíc dítěti jsou vybírány vhodné literární texty tzv. „správné knihy“, které jej ale nemusí motivovat.

Atmosféra (pohoda x napětí) – děti by měly navštěvovat knihovny. Naleznou zde vlídné a klidné prostředí plné knih, ochotných lidí, kteří umějí poradit s výběrem četby nejenom jemu, ale i dospělým. Umožní mu si odpočinout a setkat se zde i se svými kamarády. „Knihovna má dětem knížky hlavně umět nabídnout tak, aby se v nich vyznaly, mohly si v nich listovat, vybírat si, mluvit o nich, ptát se“ (Černá, 2014, s. 11).

Vzory – mohou ovlivňovat dítě po celý zbytek života, neboť dítě napodobuje, co vidí kolem sebe (Chaloupka, 1995a). „Rodiče, kteří mají svou knihovnu a čtou, jsou velmi vhodným vzorem pro dítě, protože je předpoklad, že povedou svého potomka k lásce ke knize a ke čtení, dokážou a ukážou mu, že v knihách najde mnoho zajímavého, dozví se mnoho nových věcí a díky knize také může prožít různá dobrodružství.“ (Tomášková, 2015, s. 33). Kromě rodičů mohou dítě ke čtení motivovat i starší sourozenci, prarodiče nebo učitelky ve školkách.

2) Záměrné podněty

Mezi aspekty, které podporují děti v rozvoji jazyka a přivádí ho ke čtenářství podle Tomáškové (2015, s. 17) patří „záměrné podněty typu předčítání a vypravování pohádek a povídání si o nich, televizní večerníčky, obrázkové knížky bez textu nebo s minimem textu čteného rodiči, písničky, říkanky, které vytvářejí u malého dítěte něco, co k jeho životu „patří“ stejně jako jídlo, spánek, stavebnice, autíčka a jiné hračky.“ Dále způsob, jak se s dětmi jedná, hovoří a zachází, jaký mají prostor ke hře, zábavě a přáním, či důslednost v jejich povinnostech. V těchto souvislostech je nutné se ptát na dítě jako celek, nejenom jaká je jeho psychická úroveň, ale i v jakých vyrůstá společenských vztazích.

Předčítání a vyprávění pohádek – Černá (2014, s. 11) se domnívá, že je lepší dětem nečíst převyprávěné verze pohádek (např. „disneyovky“) a ani knihy psané primitivním jazykem, kde je vše dopodrobna vysvětlené. Je lepší mít v pohádkách určité nezvyklé výrazy, „aby si děti nad nimi mohly lámat hlavu, zkoušely odhadnout, co znamenají, ptaly se“. Dospělý může čtení zkracovat, vynechávat a upravovat s ohledem na možnosti dítěte. Pak dochází u dítěte podle Tomáškové (2015) k rozvoji slovní zásoby, emocionálnímu vnímání, spojování asociací s prožitky, vnímání zvukovosti poezie, vnímání intonace řeči a tvořivé fantazie.

V četbě Chaloupka (1995a, s. 56) spatřuje řadu funkcí. Dítě i dospělý naleznou čas na oddech, rozptýlení, zábavu, odpoutání se od života, mohou se ztotožnit s hlavním hrdinou a prožít příběh někoho jiného. Dochází k uvolnění a je nastartovaná „mentální hygiena“. Národní ústav pro vzdělávání (2014, s. 2) zastává názor „přestože dítě ještě neumí číst, je dobré, aby s námi text sledovalo. Ukazujeme prstem, že čteme zleva doprava, ukazujeme na věty nebo slova“, neboť se dítě učí pohybovat očima a získává správné návyky.

Zpěv, hudba, básničky, říkadla – ovlivňují citový a emocionální život dítěte, kromě příjemných pocitů z rytmu jak uvádí Tomášková (2015), podporují hbitost jazyka, ovládání dechu, správnou výslovnost, frázování, tempo řeči, intonaci a paměť.

Vzájemná komunikace, řeč – Bednářová a Šmardová (2007) upozorňují na důležitost rozvoje aktivní zásoby slov, neboť komunikační schopnosti dítě potřebuje, aby rozumělo a chápalo. Řeč se prolíná s myšlením a má vliv na budoucí čtení a psaní. Rozvíjí slovní zásobu, prohlubuje vnímání intonace řeči, rytmiky, podporuje sluchovou

percepci, receptivní vlastnosti (přijímání textu od jiných osob), produktivní vlastnosti (aktivní hovor vedený samotným dítětem).

Hra – jak uvádí Kořátková (2005), hra je základní aktivitou dítěte a rozvíjí jeho seberealizaci. Vychází z vnitřního popudu a promítají se v ní podmínky, ve kterých dítě žije a přizpůsobuje se dispozicím jedince. Nejenom, že je to pro dítě zábava, ale i učení a práce. Pomáhá dítěti při rozvoji senzomotoriky, přináší mu zážitky, rozvíjí fantazii, cit, prohlubuje emocionalitu. Národní ústav pro vzdělávání (2014) doporučuje, pokud si dítě hraje na to, že čte, či se snaží vymýšlet vlastní příběhy a povídat pohádky, je nezbytné ho podporovat a budovat v něm základy pro čtenářství. Tomášková (2015) doporučuje pro rozvoj slovních a rozumových dovedností také s dětmi hrát stolní hry s pravidly a podporovat u nich jejich respektování.

Kresba, obrázky – Lepilová (2014, s. 6) podotýká, že „dítě v předškolním věku, dříve než se naučí číst, jako tzv. předčtenář „čte“ obrázky“. Ilustrace v knihách mu pomáhají pochopit literární obsah, podněcují vyjadřovací schopnosti, rozvíjí fantazii, pomáhají hlouběji prožít text, podněcují pozorovací schopnosti, vnímavost a mají estetickou funkci. Kalábová (2007) se domnívá, že děti vyhledávají pohádky plné pestrých obrázků a ilustrací.

Divadlo, dramatická výchova – dramatická výchova je výchovně vzdělávací proces, ve kterém se užívají divadelní prostředky a všichni účastníci se aktivně zapojují. Tvořivým procesem děti zažívají vlastní prožitky, aktivní cestou se rozvíjí intelekt, intuice, tvořivost, samostatnost, tolerance, empatie a komunikace (Svobodová a Švejdomá, 2011). Marušák, Králová a Rodriguezová (2008) uvádí, že dramatizace je úzce spjata s principem hry („hra jako“, „hra na“), která je spojena s přijutím určité role, fikce, improvizace. Dochází k získávání zkušeností a pracuje se světem slov, symbolů, znaků, metafor, svým tělem a hlasem a zasahuje celistvou osobnost dítěte.

Televize – Lepilová (2014) spatřuje televizi jako moderní technologii, která je hlučná, plná nevkusných animací, brutality, agresivních příběhů a z dítěte dělá pouze pasivního diváka. Chaloupka (1995a) a Brierley (1996) se přiklání k tomu, že při sledování televize nedochází k mezilidské komunikaci a chybí prostor pro vlastní představivost a fantazii, neboť jsou dítěti předkládány hotové obrazy. Tomášková (2015) předchozí tvrzení podporuje názorem, kdy televize přibližuje dětem spíše umění obrazu než četbu. Ochuzuje je o vyprávění či předčítání od rodičů a prarodičů. Podle Chaloupky (1995a,

s. 61) jsou pohádky a příběhy v televizi „až příliš předvídatelné, pracují cestou nejmenšího odporu, opakují se v nich nápady, jednotlivé gagy a situace“, dítě se jich může přesytit, nebo naopak propadne „závislosti“ a komerční produkce ho pohltní. Lepilová (2014) vše uzavírá tvrzením, že všichni jsou ovlivněni televizní obrazovkou a čtenáři se často mění v diváka a posluchače adaptací literárních děl.

2.4 Knihy v knihovničkách

Chaloupka (1995a, s. 68–69) doporučuje rodičům, aby jejich dítě mělo v pokojíčku vlastní knihovničku. Tomášková (2015) podotýká, že by děti měly mít knihovničku v takové výši, aby na ní mohly samy dosáhnout a knihu si půjčit. Každá kniha k dítěti totiž „hovoří i svou právě věcnou podobou, svými ilustracemi, obálkou, grafickou úpravou“ a může podtrhovat citový vztah k literatuře, neboť dítě ví, „že knížky jsou, že existují, že patří k jeho nejbližšímu okolí, k tomu, čím je obklopeno, že mají své místo v jeho vlastním světě.“ Chaloupka (1995b) vnímá potřebu dítěte se pro knihu rozhodnout skrze vlastní emoce, buď se mu kniha líbí, nebo nelíbí. Pocity „zvenčí“ z knihy jsou v souladu s jeho pocity „uvnitř“, tzn. „zvnitřní se“ – samo sebe „vcitňuje“ do příběhu. Dochází tak k nejvyšší míře propojení. „Knihy pro děti píše dospělí, ale čtou děti: již tímto faktem se dětská literatura objevuje jako jedna z příležitostí komunikace mezi dospělými a dětmi, a také jako jedna z příležitostí dorozumění mezi dospělými a dětmi“. Jde o jednosměrnou formu od dospělého k dítěti. Dítě má možnost tuto komunikaci odmítnout a knihu přestat číst (Chaloupka, 1982, s. 10).

Pro předškolní věk představují hlavní oblast literatury leporela, jednoduché příběhy ze života a povídky se zvířecím hrdinou či říkadla (Poliak a Klátik, 1963 in Chaloupka, 1982). Dále je dobré mít v knihovněch pro děti obrázkové knihy, dětské verše o přírodě, veršované epické příběhy či pohádky (Bamberger, 1965 in Chaloupka, 1982). Mimo to také povídky, vyprávění a příběhy ze života malých dětí a z prostředí přírody a publikace naučeného charakteru a neměl by se opomíjet ani význam poezie pro nejmenší. Některé děti mají radši klasické pohádky, jiné naopak moderní (Chaloupka, 1982). Chaloupka (1995b) podotýká, že knihy by rodiče měli volit s přihlédnutím k věku dítěte, k obsahu publikace a grafickým ztvárněním, také podle zálib dítěte a shrnuje předešlé tvrzení větou, že výběr četby pro malé děti by měl být co nejširší, zahrnout různé žánry: lidové pohádky, umělé pohádky, příběhy o dětech,

umělecko-naučnou literaturu, verše, povídky, bajky, ale i komerční produkci. Tomášková (2015) dodává i dětskou encyklopedii a dětské časopisy.

2.5 Podpora zrakové a sluchové analýzy

Zrakovou a sluchovou analýzu se syntézou je u dětí nutné podporovat neboť jak ukazují následující způsoby učení čtení, je nezbytné zvládat rozkládat a skládat slova. Při nedostatečném procvičení smyslového vnímání dítě může selhávat na základní škole při nácviu čtenářských dovedností.

Zelinková (2008) podotýká, že pro dovednost čtení je nezbytné, aby dítě vidělo tvar písmen přesně a nezaměňovalo je s jiným (zrakové rozlišování), umělo spojit tvar písmen s odpovídajícím zvukem či hláskou a rozeznalo ji mezi jinými (sluchové rozlišování) a v neposlední řadě zvládlo spojit písmena a hlásky do slov (sluchová a zraková syntéza). K tomu potřebuje mít dostatečně rozvinutou slovní zásobu a správně rozumět řeči, správně vyslovovat, artikulovat a mít potřebné rozumové schopnosti.

Jak uvádí Tomášková (2015, s. 29), dítě se ve škole může učit číst následujícími metodami a potřebuje si předtím osvojit potřebné kompetence. Nelze říct, která „metoda je ta nejlepší a nejvhodnější, protože každému dítěti vyhovuje něco jiného a je vhodné respektovat jeho potřeby“. Učitelé by měli být seznámeni i s jinými metodami čtení:

- 1) **Analyticko-syntetická metoda** – rozkládání slov na slabiky a hlásky, spojování slov do slabik, slabiková fáze přechází do plynulého čtení. Menší motivace, větší spoléhání na kontrolu dospělého.
- 2) **Genetická metoda** – naučení se čtení a psaní velkých tiskacích písmen, skládání slov, vět. Se čtením nastupuje zároveň i psaní. Důraz na sluchové vnímání a rozklad slova na hlásky. Velká motivace, samostatné čtení a psaní během krátké doby.
- 3) **Globální metoda** – Chaloupka (1995b) učí se číst „vhledem“ najednou celé slovo.

Závěrem lze říci, že všechny tyto metody, až na výjimku globální, mají společné „začíná se od jednotlivých hlásek, skládají se slabiky, pak slova a věty“ (Chaloupka, 1995b, s. 25).

2.6 Mateřská škola a příprava na čtenářství

Tomášková (2015) zdůrazňuje, že cílem předškolního vzdělávání je harmonicky rozvíjet osobnost dítěte a již v předškolním věku ho podporovat v oblasti čtenářské pregramotnosti a vést ho ke čtení. Pro získávání vědomostí dětí je nutné, aby dospělý pojmenovával prováděné činnosti (dítě sleduje činnost, je pasivní) a vyzýval dítě k činnosti (dítě se zapojuje, je aktivní), vhodně ho motivoval.

Knihy, knihovny, obchody – učitelky by měly děti seznámit s obchody, kde se knihy nakupují a navštěvovat s nimi knihovny, kde se knihy půjčují. Společně si knihy prohlížet a manipulovat s nimi, aby děti věděly, jak se s nimi správně zachází. Ve třídě mít vyčleněný prostor pro dětskou knihovničku se čtecím a psacím koutkem pro vlastní spontánní hru s knihami, poznávání jednotlivých písmen a napodobování tiskacích písmen a psaní vlastního jména.

Fantazie, představivost, myšlení – před samotným čtením pohádek si s dětmi prohlédnout obal knihy a představovat si, o čem kniha je. Popisovat prostředí pohádky, hlavního hrdinu, seznámit se s ilustracemi.

Předčítání pohádky – učitelky by měly dětem číst každý den před odpoledním spánkem, ale také jim předčítat během dne. Vhodné je neopomíjet při společném předčítání rodiče a prarodiče. Důležité je číst kratší úseky a společně si o nich povídat, aby děti text pochopily.

Společná diskuze – společně diskutovat nad knihami, přemýšlet o textu, vysvětlovat si pojmy, předvídat, co se v příběhu může odehrát a srovnávat naše fantazijní představy s reálným příběhem a nechávat děti vyprávět příběh vlastními slovy.

Vlastní tvorba – učitelky mohou s dětmi vymýšlet vlastní pohádky, obměňovat stávající pohádky, vyrábět jednoduché knihy a leporela, vytvářet společný čtenářský deník.

Jiné formy pohádky – využívat i jiné formy zpracování pohádek, např. dramatizace (ztvárnění rolí, diváci, herci), zpívané, veršované verze, leporela a navštěvovat divadelní představení.

Péče o dětskou mluvu – jak uvádí Lepilová (2014), učitelky mají dbát u dětí na výslovnost, zřetelnou mluvu, rozvíjet dechové a hlasové složky řeči, fonematický

sluch, slovní zásobu (procvičovat synonyma, nadřazené i podřazené pojmy) a rozvíjet formy vyjadřování. Zastoupen by měl být monolog (popis), dialog (otázky a odpovědi) a souvislé vyjadřování (plynulost řeči).

2.7 Co vyžaduje kvalitní čtení

- **Bohatou slovní zásobu** (aktivní i pasivní) a **řečové dovednosti**
- **Percepční vyspělost** (zraková, sluchová)
- **Orientaci v prostoru** (zleva doprava, shora dolů)
- **Lateritu** (chápaní levé a pravé strany)
- **Kognitivní rozvoj** (paměť, myšlení, představivost, fantazie)

Tomášková (2015, s. 41) uvádí, že „naučit se číst je velmi složitá činnost a dítě musí překonat mnoho obtíží při jeho nácviu. Pokud s rozvojem výše uvedených dovedností a činností začneme až těsně před nástupem do školy, ve většině případů již bývá velmi pozdě a dítě potom prožívá školní neúspěch, má potíže se čtením, které přetrvávají i v pozdějším věku, získává tak negativní vztah ke čtení a čtenářská gramotnost se nemůže plně rozvinout.“ Dítě se hůře učí, přečtené informace si není schopné zapamatovat a vybavovat.

2.8 Projekt v mateřské škole

Projekt vede děti k získávání nových zkušeností pomocí prožitkového učení a experimentování v podnětném prostředí. Propojuje mateřskou školu se širším okolím (školou, rodinou, obcí), podporuje kooperaci dětí a učitelů a prostupuje celou osobností jedince. Podle časového rozsahu uvádí Maňák a Švec (2003) projekty **krátkodobé** (několikahodinové), **střednědobé** (jednodenní až dvoudenní) a **dlouhodobé** (několikaměsíční až roční). Z hlediska věkové skupiny se může pracovat s dětmi (věkově homogenními, heterogenními či smíšenými). Úspěšnost projektové metody se odvíjí od připravenosti projektu a průběžného vyhodnocování. Tato projektová metoda lze v mateřské škole využít např. k rozvoji již výše zmíněné čtenářské pregramotnosti.

Podle Bečvářové (2003), Skalkové (2003) a Obsta (2002) je dobré se řídit následujícími body, pro sestavení efektivního projektu:

- **Zvolení situace** (zvolení problému, na který se v projektu zaměříme).
- **Plán zveřejnění** (např. formou myšlenkové mapy).

- **Délka projektu** (zvolení doby trvání).
- **Analýza situace** (zjištění komu bude projekt určen, co děti ví o tématu, na jaké jsou děti úrovni vědomostí, dovedností, schopností).
- **Stanovení cílů z RVP PV** (určení směru projektu).
- **Identifikace** (shromáždění materiálů k tématu, zajištění podnětného prostředí, zajištění spolupráce s rodinou, okolím a veřejností).
- **Průběžná klasifikace** (pravidelné třídění nashromážděných věcí).
- **Zaznamenávání činností, realizace** (příprava vzdělávací nabídky, podněcování dětí, dohlížení na bezpečnost, pomáhání, motivování, kontrolování).
- **Vyhodnocování a zpětná vazba** (využití metod – pozorování, analýzy dětských prací, dialogu s dítětem, diskuse ve skupině).
- **Úprava činností** (zjištění skutečností z hodnocení, případná úprava činností pokud to vyžaduje situace).
- **Vyhodnocení celého projektu** (vyhodnocení písemnou formou, zjištění, zda byly naplněny stanovené cíle, povedené, nepovedené, neuskutečněné aktivity
hodnocení učitelů = sebereflexe, hodnocení a sebehodnocení dětmi = jejich pocity a prožitky a hodnocení ostatních účastníků zapojených do projektů).
- **Zveřejnění výsledků** (skrže práce dětí, výstava výtvorů, beseda s rodiči).

„Řeč je schopnost, která je dána pouze člověku.
Její rozvoj je těsně svázán s rozvojem myšlení.“

Autor: PhDr. Monika Šulistová

3. Specifika předškolního období

3.1 Předškolní období

Vágnerová (2000) uvádí, že za předškolní věk je považováno období ve vývoji dítěte v rozmezí mezi třetím a šestým rokem. Toto období zakončuje dítě vstupem do základní školy. Dítě pro svůj správný rozvoj nyní potřebuje nejen rodinu, ale i širší společnost (vrstevníky, děti, dospělé). Začíná většinou navštěvovat mateřskou školu, kde se sdružují děti stejné věkové kategorie. Jak uvádí Matějček (2005), děti se dokáží postupně na určitou dobu odloučit od rodiny a snaží si najít své místo ve společnosti, dochází k tzv. společenské emancipaci. Děti přijímají nároky formálního vzdělávání, zvládají hygienické nároky, stolování, normy společnosti, pracovní návyky a kulturní zvyklosti. Ve vztahu s ostatními se učí prosociálnímu chování, které se týká přátelství mezi dětmi, spolupráce a soucítění. Langmeier s Krejčířovou (1998, s. 85) předchozí tvrzení shrnují myšlenkou, že „předškolní období v užším slova smyslu se dá také nazývat „věkem mateřské školy“.

Vágnerová (2000) neopomíná typické zaměstnání pro děti, kterým je hra. Warner (2005) upřesňuje, že děti skrze hry poznávají svět a potřebují k tomu mít vhodné partnery, kteří s nimi komunikují a stimulují jejich vývoj po všech stránkách. Na předškolní období lze také nahlížet jako na „léta her“, viz kapitola 3.3.4.

3.2 Změny v tělesném vývoji

Podle Dvořákové (2011, s. 15) „dítě předškolního věku prochází velmi výrazným biologickým a fyziologickým vývojem.“ Špaňhelová (2004) připomíná i rozvoj po stránce rozumových schopností a Matějček (2005) doplňuje stránku citovou, společenskou a tělesnou spojenou s pohybem. Dítě si osvojí zvyky (návyky), které u něho mohou přetrvávat i po celý zbytek života. Z čehož vyplývá, že je nesmírně důležité již od začátku dbát na správnost provedení činností, nešetřit pochvalou a na dítě nespěchat.

3.2.1 Fyziologický vývoj

Dítě ve věku tří let dosahuje v průměru výšky 90–96 cm a váhy v rozmezí 13–16 kg. V šesti letech, před vstupem do základní školy, měří zhruba 107,5–115 cm a jeho váha se pohybuje okolo 17,2–21,3 kg (Bacus, 2004). Pastucha et al. (2011) říká, že po fyzické stránce dítě vyrostle za rok o 4–5 cm a přibere okolo 1–2 kg. Postava dítěte působí vytáhlejší dojem, končetiny jsou delší a trup štíhlejší. Stejnou myšlenku sdílí i Warner (2005, s. 13), který tvrdí že „dítě v tomto roce hodně roste a bývá hubenější než v předchozím batolecím období. Se změnou tělesných proporcí dochází i k rozvoji fyzických schopností.“

3.2.2 Hrubá motorika

Hrubá motorika zahrnuje pohyb a koordinaci celého těla. Zdokonalení se začíná odrážet v elegantnosti a ladnosti pohybů dítěte. Základem je vyrovnávání rovnováhy těla při poskocích, chůzi do schodů, chůzi po špičkách. Dítě se naučí zvládat činnosti i poslepu a uvědomovat si polohy vlastního těla. Zvládne chodit po vyvýšených plochách typu kladina a přeskakovat překážky (Bednářová a Šmardová, 2007).

3.2.3 Jemná motorika

Jemná motorika se zaměřuje na ruce dítěte, zručnost a manipulaci s předměty. U dítěte se vyhrazuje lateralita, pravá či levá dominance strany. Zdokonalování motoriky podporují stavebnice, puzzle, korálky, hry s kostkami, které lze označit jako „rukodělné činnosti“ (Bednářová a Šmardová, 2007). Langmeier a Krejčířová (1998) upozorňují, že dítě při hře s kostkami nejprve staví kostky na sebe, poté zvládá mosty a nakonec dojde ke složitějším stavbám (schodům). Na konci tohoto období podle Bednářové a Šmardové (2007) se motorika dítěte zdokonalí a dítě se dotkne palcem všech bříšek prstů a ovládá nůžky při střihání.

3.2.4 Kresba a grafomotorika

„Výtvarné projevy dítěte jsou jakýmsi hmatatelným svědectvím o jeho duševním vyspívání“. Školní zralost určují psychologové právě z dětské kresby oblečené postavy. Kromě toho kresba může prozradit i mužsko-ženskou diferenciaci. Dívky kreslí postavám malé ruce a nohy a zaměřují se na oči, vlasy, oblečení a doplňky. Chlapci naopak malují ruce a nohy mohutné a dlouhé (Matějček, 2005, s. 147). Bednářová a Šmardová (2007) vysvětlují, že dítě nejprve drží tužku v dlani a kresba připomíná

čmáranici. Langmeier a Krejčířová (1998) dodávají, že vytvořený obraz dítě pojmenovává až dodatečně, neboť si ujasňuje, co vytvořilo.

„Kresba dítěte je stále vyspělejší, od hlavonožce přechází k nakreslení postavy s jasnými proporcemi těla člověka s jemnými detaily, které se týkají např. knoflíků na košili nebo přesného počtu prstů na ruce.“ (Špaňhelová, 2004, s. 9–10). V grafomotorických cvičeních začínají, jak uvádí Langmeier a Krejčířová (1998), děti přes vrislou a vodorovnou čáru a dále podle Bednářové a Šmardové (2007) se učí spirály, vlnovky, šikmé čáry, lomené čáry a smyčky. Důležitý je však při všem úchop tužky tzv. špetkový.

3.3 Změny ve vývoji myšlení, kognitivní vývoj

Pod pojmem kognitivní vývoj se rozumí podle Sternberga (2002, s. 127) „vývoj poznávacích funkcí u člověka během jeho života.“ Jedná se o myšlení, schopnost učit se, ovládat chování, zpracovávat informace a vymýšlet strategie tzv. „inteligence jedince“ (Sternberg, 2002 in Průcha et al., 2009, s. 127). Langmeier a Krejčířová (1998) připomínají, že inteligence dítěte se mění z dřívější úrovně názorného (intuitivního) myšlení na předponové (symbolické) myšlení. Při usuzování se opírá o zrakové vjemy, důležité je pro něho egocentrické zaměření a polidšťování neživých předmětů kolem sebe. Podle Matějčka (2005) je svět dítěte jednak kouzelný (věci zde ožívají), ale zároveň pochybovačný, pochybuje o nadpřirozených bytostech (čerti, Ježíšek).

3.3.1 Řeč

Šebesta (2005) spatřuje řeč jako typickou lidskou schopnost, kdy jedinec zvládá užívat osvojený jazyk (mateřský, cizí) za účelem komunikace. K tomu potřebuje dovednost receptivní (porozumění slyšenému, nebo čtenému slovu) a dovednost produktivní (ústní či písemný projev).

Podle Lepilové (2014, s. 128) je „vývoj řeči jedním z nejnáročnějších momentů během vývoje (ontogeneze) člověka“. Řeč složí nejenom jako prostředek komunikace mezi lidmi, ale také je nástrojem myšlení („kolem dvou let se řeč a myšlení začínají vzájemně podmiňovat). Řeč se stává intelektuální (rozumovou) a myšlení verbálním (slovním).“

Do dvou let u dětí převládají podstatná jména (stádium předmětů), která následně vytlačují slovesa (stádium příběhů) a naposled se přidávají přídavná jména (stádium hodnocení a reflexe). Mezi 4–5 rokem se začíná projevovat rozdíl

mezi jazykem chlapců, kteří využívají více sloves a je jim bližší dějová přímočarost a jazykem dívek, u kterých převládají přídavná jména. Dívky upřednostňují vzhled postav a okolí před dějovou linií (Čukovskij, 1956 in Trávníček, 2007). Bacus (2004) přidává, že v tomto období probíhá i nejprudší tempo ve vývoji řeči. Dítě před vstupem do mateřské školy má slovní zásobu okolo 800–1000 slov a před vstupem do základní školy cca 3 000 slov.

Říčan (2005) uvádí, že s vývojem inteligence se zlepšuje i zprvu nedokonalá výslovnost, užívání souvětí souřadných i podřadných a prohlubuje se zájem o mluvenou řeč i ve formách básniček, písniček a povídek. Langmeier a Krejčířová (1998) doplňují, že v pěti letech je již dítě v oblasti poznatků na takové úrovni, že zvládne slovně udávat definice známých věcí.

Podstatné je, že dítě se stává také iniciátorem komunikace a to skrze kladení různých otázek (Vágnerová, 2000). Pro dítě je typická zvědavost, a proto také pokládá otázky týkající se vzniku a zániku – narození x smrt (Špaňhelová, 2008).

3.3.2 Fantazie

Tvůrčí povahu myšlení zabezpečuje fantazie. Pracuje s představami, imaginacemi, spojuje je do nových souvislostí, mění je a různě kombinuje. Vznikají mentální obrazy, které mohou být i neskutečné. Výsledné fantazijní představy na nás působí a vyvolávají v nás určité pocity a emoce (Kulka, 2008). Jak dodává Špaňhelová (2008) fantazie dítě předškolního věku obohacuje a projevuje se v jeho slovních obratech. Dítě vymýšlí nové hry, písničky, pohádky založené na reálném základě.

3.3.3 Smrt

V období mezi 3–6 rokem dítě spojuje smrt hlavně v souvislosti se spánkem a nehybností. Pro děti je to něco vzdáleného, co se týká starých a nemocných lidí. Smrt je považována za přechodný stav a děti se s ní setkávají hlavně v „pohádkách a vyprávěních, avšak berou ji neosobně – jich se netýká, považují se za nesmrtelné“ (Kupka, 2014, s. 83). Teprve od šesti let věku začíná dítě chápat, že smrt je konečná, nevyhnutelná a osobní. V raném věku mnoho dětí pokládá za smrt osobu (kostra, smrtka), neboť je to podporováno řadou mýtů a pohádek (Démuthová, 2010 in Kupka, 2014).

3.3.4 Hra

Špaňhelová (2008) spatřuje hru jako hlavní důležitou činnost dítěte, která je spontánní, radostná, vynalézavá, kamarádká, dobrodružná a podnikavá. Bednářová a Šmardová (2007, s. 59) doplňují, že je to „nejpřirozenější a nejdůležitější činnost“, jejímž prostřednictvím se dítě „učí poznávat svět věcí, lidí a poznává samo sebe.“

Nejprve si dítě hraje samo (paralelní hra) a poté se dostává ke hrám se svými vrstevníky (kooperující hra), kdy se učí dodržovat dohodnutá pravidla (Bednářová a Šmardová, 2007). Zaujímá nové role např. spolupracovníka, vedeného, vedoucího i soupeře (Říčan, 2005). Dítě zažívá symbolickou hru, kdy je vše jen „jako“ a někoho nebo něco napodobuje (Bednářová a Šmardová, 2007). Podle Kořátkové (2005) využívá obrazné představy, fantazii, používá hračky, rozvíjí řeč a napodobuje pozorovanou skutečnost. Matějček (2005) uvádí, že dochází ke vzniku mužsko-ženské diferenciace, kdy si chlapci vybírají pistole, meče a zbraně, kdežto dívky rády vaří, hrají si na princezny a maminky.

3.4 Smyslové vnímání

3.4.1 Zrakové vnímání

Dítě při poznávání prostředí využívá kromě motoriky také smyslové vnímání. Zejména, jak uvádí Bednářová a Šmardová (2007, s. 15), „v předškolním věku je nejdůležitější rozvíjet zrakové vnímání pro získání, zpracování a uchování informací z okolního světa“. Důležité je, aby vnímání nebylo zkreslené, neboť by dítě v budoucnu mělo problémy se čtením, psaním a počítáním a nechápalo by abstraktní symboly (čísla, písmena).

Zrakové vnímání a motorika je základem tzv. „vizuomotorické koordinace“, která pomáhá dětem získat i vzdálenou hračku. Manipulací si dítě uvědomuje polohu předmětu v prostoru, jeho tvar, podporuje zrakovou paměť, odlišuje od sebe obrázky, skládá puzzle. Kromě toho je důležité stimulovat pravidelnost očních pohybů, neboť „*fixace očí v uvedeném směru a pravidelný posun očí po řádce*“ potřebuje dítě pro budoucí čtení, sledování textu (Bednářová a Šmardová, 2007, s. 14).

Matějček (2005, s. 146) vysvětluje, že dítě začíná na věci pohlížet detailněji, přestává je vnímat jako celek (rozebírá a skládá hračky). Hračky typu stavebnice a puzzle jsou „výborné cvičení procesu analýzy celku v části a syntézy částí v celek.“

3.4.2 Sluchové vnímání

Dítě i zde uplatňuje analýzu a syntézu, jako tomu bylo u zrakového vnímání. Rozkládá slova na slabiky a hlásky, skládá je v celky. Pokud dítěti v posledním roce před nástupem do základní školy nejde rozkládání a skládání slov, je dobré navštívit pedagogicko-psychologickou poradnu, neboť se může včas podchytit případná odchylka ve vývoji typu dyslexie, dysortografie (Matějček, 2005).

3.4.3 Hmatové vnímání

Podle Bednářové a Šmardové (2007) dítě v období tří let zatím nemá dostatečně vyvinutý hmat. Začíná dotykem rozeznávat nejprve jednoduchých prvky a pokračuje ke složitějším předmětům. Od čtvrtého roku poslepu rozezná odlišné hračky, v pěti letech pozná zvířata veliká kolem 10 cm a zvládne již určit, z jakého jsou materiálu (látkové, plastové, dřevěné). V šesti letech pozná geometrické tvary.

3.5 Socializace a sebeobsluha

3.5.1 Socializace

Socializací se rozumí proces, který provází celý lidský život. Jedinec si při něm osvojuje formy jednání a chování a to z oblastí jazykových dovedností i kulturních hodnot. Socializací se každý začleňuje do společnosti a to skrze sociální učení, vzájemnou interakci a komunikaci. Za první socializační aspekt je považována identifikace s matkou. Dítě by při ní mělo nalézt stabilitu vztahu, osamostatnění a poté se začlenit do širších sociálních vztahů a osvojit si sociální role. Z výše uvedeného vyplývá, že primární socializaci zajišťuje rodina, sekundární poté skupina vrstevníků, přátel, mateřská škola, škola a masmedia. Nedostatečná socializace se projeví v chování jedince např. deviačním chováním (Čáp a Mareš, 2007). Košťátková (2014) doplňuje, že postupné uvolňování dítěte mimo rodinu je pro něj všestranně přínosné. Bude znát nová pravidla soužití mimo rodinu a dozvídat se informace o sobě a vytvoří si vlastní sebepojetí skrze zpětnou vazbu od okolí.

3.5.2 Sebeobsluha

Při oblékání se dítě učí zvládat zapínání a rozepínání zipů, knoflíků, obracet oblečení, které je naruby a skládat ho na správné místo. Určovat vhodné oblečení s ohledem na počasí, zavazovat si boty. Osvojuje si správné hygienické návyky

od čištění zubů, mytí se, po obsluhu na toaletě. Při stolování se dítě se učí ovládat příbor a připravovat si svačinu (Bednářová a Šmardová, 2007).

Následující tabulka 1 přehledně shrnuje základní charakteristiky dítěte předškolního věku:

Tabulka 1: Charakteristiky dítěte předškolního věku

PŘEDŠKOLNÍ VĚK	
období	3-6(7)let
základní charakteristika	rozšiřování poznatků
	schopnost regulovat jednání podle instrukcí
	první odpoutání od rodiny
	větší kontakt s vrstevníky
typická činnost	učení nových věcí
	pokládání otázek – proč?
psychika	postupně se učí ovládat emoce
myšlení	egocentrické
	výrazný růst kapacity paměti
	výrazná fantazie
	období otázek
	zajímá se o zplození a zrození člověka
	smrt je tajemným pojmem
řeč	bouřlivý rozvoj - v 6 letech cca 3000 slov
socializace	kolektivní hry
	kontakt s vrstevníky

Zdroj: Nohejl (2011)

„Pohádka je stravou dětské duše, kultivuje fantazijní myšlení,
ale je i nenahraditelnou školou jadrné řeči...“

Autor: Václav Příhoda

4 Pohádka

4.1 Definice pohádky

Za pohádku lze označit podle Čenkové (2006, s. 107) literární texty, které se utvořily během starodávných vyprávění a jsou do nich promítnuty „bájně představy lidstva, nadčasové životní pravdy, zejména věčná touha po naplnění dobra“. Horálek (2011) tuto myšlenku ještě více rozvíjí a pohádku přirovnává ke složitému uměleckému výtvoru, který nemá ustálenou podobu textu a tvrdí, že tyto smyšlené příběhy jsou plné nadpřirozených bytostí a jsou oblíbené zvláště mezi dětmi. I když, jak dokládá Vyhlídal (2004), byly pohádky původně určeny dospělým. Svobodová a Švejdrová (2011, s. 107) vše uzavírají myšlenkou, že se jedná o „fantastický příběh, jehož fabule (souhrn popsanych událostí) je ověřena generacemi posluchačů a později čtenářů i diváků.“

Mertin (2015, s. 100) poukazuje, že malé děti mají rády pohádky stejně, jako jsme je měli rádi my dospělí v dětství. Líbí se jim příběhy, které vypráví jejich rodiče, babička, nebo děda. Tyto oblíbené příběhy chtějí opakovat, až do vyčerpání vypravěče. „Děti mají rády i vymyšlené příběhy, ve kterých se prolíná skutečný život dítěte s fikcí, vystupují v nich postavy, které mají stejná jména jako dítě, rodiče, sourozenci.“

Trávníček (2007) popisuje vypravěče, jako blízkou osobu (důvěryhodné médium), která dítěti zprostředkovává příběh. Dítě kolem tří let si touží příběh užít, pocítit rituál, souznění podle zavedených pravidel. Na prvním místě nevnímá příběh jako strukturu, nepotřebuje vědět, jak dopadne, ale potřebuje zažít známou situaci s přítomným blízkým vypravěčem.

4.2 Vlastnosti a funkce pohádky

Jak uvádí Lepilová (2014, s. 78) „s klasickou pohádkou dítě vstupuje do světa české kultury, vysvětluje si svět lidí a vztahy mezi nimi i přírodou, zažívá potřebu spravedlnosti a dobra, které poráží zlo.“ Kalábová (2007, s. 9–10) klade důraz na rozvoj celé dětské osobnosti skrze pohádky. „Vedou k rozvoji fantazie, seznamují s novými

poznatky, rozvíjejí myšlení, řeč, schopnosti souvislého vyjadřování a podněcují aktivitu a vlastní snažení. Zvyšují dětskou představivost a ovlivňují jejich city a nápady.“ Matějček (2005) neopomíná, že si dítě osvojuje nová slova, skladby vět, vnímá intonaci mluvené řeči a obohacuje si slovní zásobu. Podle Kalábové (2007) dospělý při čtení pohádek s dítětem komunikuje (vysvětluje mu a upřesňuje význam slov a výrazů, kterým dítě přesně nerozumí a objasňuje mu nejasnosti, nad kterými společně diskutují). Matějček (2005) všechna předešlá tvrzení shrnuje větou, že skrze pohádky dítě poznává svět a vnímá krásy slov a navíc se učí návyku, že jednou bude číst i svým dětem.

Černoušek (1990, s. 9) uvádí, že pohádky mají i další význam např. výchovný, vzdělávací, poznávací a terapeutický. Zvláště předškolním dětem pomáhají vnést smysl a řád do světa, který je pro ně nesrozumitelný a chaotický. Skrz vyprávění „převádí chaotický a nesrozumitelný svět před vyvíjející se dětskou duší ve srozumitelných obrazech. To je asi nejdůležitější funkce pohádky: strukturovat skutečnost“. Pohádka nabízí dítěti podporu pro sociální citění (ztotožnění s hrdinou, jeho nápodoba), nabízejí ideály krásy (rozvoj dětského já), podněcují růst dětské psychiky (učí přijímat morální hodnoty). To potvrzuje Zehetner (2013), pohádky pomáhají dětem upevňovat morálku a posílit osobní rozvoj. Prostřednictvím vyprávění je dítě vystaveno etickému uvažování, aniž by bylo přímo poučováno. Pohádky odráží proces dospívání, osvobození od rodičů, tvorbu vlastní identity a vstup do dospělých vztahů.

4.3 Znaky pohádky

Pohádky se také řídí určitými pravidly, děj bývá zjednodušený, skutečnosti jsou zde prezentovány jasně a srozumitelně, role postav jsou vymezeny na dobré a zlé, aby dětem pomohly pochopit skrz fňgování skutečný svět, jsou zde abstrakce obecných situací a vztahů (Schiederová, 2000 in Vágnerová 2000). Dítě si oblíbí pohádky jak pro jejich děj, tak i pro kresbu postav, které jsou přizpůsobené jeho možnostem. Postavy bývají průzračné, tzn. hodné nebo zlé, a prostředí popsáno jednoduše. Nezatěžuje dítě složitostmi. Skrz pohádky se dítě dovede ztotožnit s kladným hrdinou a kladný hrdina by měl vždy zvítězit. „Dítě si nepřeje prohrávat, zcela samozřejmě je na straně vítěze.“ (Mertin, 2015, s. 100). Černoušek (1990) připomíná, že nejdůležitější je pro děti v pohádce usmíření na konci, neboť nabízí dětem jistotu, že přes všechny trable

(boj dobra a zla) následně zavládne mír a pokoj. Pohádky je ujišťují, že už je vše, tak jak má být a to natrvalo a věčně.

Charakteristické znaky pohádky podle Dočekalové (2012):

- **neurčitý začátek** (bylo, nebylo, kdysi dávno, v jedné chaloupce...)
- **navozena příjemná, pohodová situace** (narodila se krásná princezna, lidem se v království dobře žilo...)
- **rychlý zvrát, situace se mění k horšímu, vzniká pohádková zápleтка** (sudička vyřkne zlou věštbu, přiletí zlý drak, nastěhuje se do království obr...)
- **dochází k boji mezi dobrem a zlem** (zlo symbolizováno jasně čitelnými atributy – pekelníkem, drakem, čarodějnicí, je personifikováno, téměř vždy slaví dočasně triumf, ale nakonec zvítězí dobro)
- **dobro vítězí nad zlem** (dobro zvítězí, je svatba, lidem se začne dařit...)
- **z pohádky vyplyne morální, výchovný apel** (být poctivý, pracovitý, čestný...)
- **objevuje se pohádkový počet** – říkáme tomu magická čísla (tři, sedm, devět, dvanáct...)
- **řikanky, rýmovačky, písničky**
- **archetypy** (čert, vykonavatel spravedlnosti v negativní formě, trestá lidi za špatné skutky...)
- **nadpřirozené bytosti** (víly, vodníci, čerti, ježibaby...)
- **kouzelné předměty** (kouzelný měšec, ubrousek, hrneček...)
- **opakování motivů** (boj dobra a zla, daleká cesta, muž v roli hlavního hrdiny, žena v pozici zachraňované, úmrtí matky, příchod macechy...)
- **zvířata a předměty mají lidské vlastnosti** (mluví, myslí, chovají se jako lidé...)
- **hlavní hrdina má kladné vlastnosti** (chytrý, statečný, pracovitý, obětavý...)
- **daleká cesta** (hrdina se vydává na dalekou cestu, jde do světa sbírat zkušenosti...)
- **prostor, neurčité prostředí** (za devatero horami a devatero řekami, v jedné zemi...)
- **čas, bezčasová věčnost** (kdysi dávno, za starých časů...)
- **stereotypní formule** (byl jednou jeden, zazvonil konec a pohádky je konec, žili spolu šťastně až do smrti ...)

4.4 Dělení pohádek:

Podle Mocné a Peterky (2004) se dělí pohádky na lidové/folklorní, jejich jádrem jsou kouzelné a zvířecí pohádky. Druhou skupinu tvoří pohádky autorské, kam spadají pohádky moderní či filmové.

- 1) **Pohádky lidové/folklorní** – původně určené dospělým posluchačům, nikoliv dětem. Černoušek (1990) specifikuje, že neznáme jejich skutečné autory. Jedná se o literární útvary přetrvávající jako lidové vyprávění. Sbírkové lidových pohádek předkládají např. Grimmové, Andersen apod.

Pohádky kouzelné (fantastické) – v těchto pohádkách vystupují nadpřirozené bytosti (princezny, draci, stateční mladíci) a jsou plné archetypů (Svobodová a Švejdvová, 2011). Je zde dočasná symbolická smrt (pojídající netvor), duchové a znovuzrození (vysvobození princezny, sňatek). Syžety pohádky se odvozují z archaických mýtů (Mocná a Peterka, 2004).

Pohádky zvířecí – hlavními protagonisty jsou zvířata a chovají se jako lidé („Bouda budka“, „O Smolíčkovi“, „O kůzlátkách“, „Kohoutek a slepička“). Jsou nositeli lidských vlastností např. liška = mazanost, lstivost, medvěd = hrubá síla (Svobodová a Švejdvová, 2011). Mocná a Peterka (2004) uvádějí, že jsou mnohdy mravoučné a často přecházejí v bajky, najdeme v nich alegorii a moralitu.

- 2) **Pohádky autorské** – jsou geneticky mladší než pohádky lidové. Překračují lidovou tradici a využívají tvůrčí osobnosti autora. Zastoupeny jsou v nich reálné a aktualizační prvky (civilizační změny, sociální a etické problémy). Zaměřují se obvykle na děti, kterým předkládají povědomí o lidské pohádkové tvorbě a blíží se povahou k povídce (Mocná a Peterka, 2004).

Moderní pohádky – začleňují všední a technické reálie s magickými prvky do rámce civilizační reality. Černoušek (1990) tvrdí, že moderní pohádky jsou umělé, neexistuje tu jasně vymezené dobro a zlo, které by stálo v opozici. Mocná a Peterka (2004) je pojmenovávají jako antipohádky.

Filmové pohádky – Svobodová a Švejdvová (2011) doplňují, že mohou být upravené pro scénář k filmu či divadlu za účelem podmanit si diváka. Kouzelné postavy mohou dostávat komickou polohu a tím být zbaveny symboliky, kterou by měly dětem předávat.

4.5 Psychologické významy vyprávění a četby pohádek

Pohádky, jak tvrdí Černoušek (1990, s. 14), dávají dětem „důležité psychické podněty, garantující jejich duševní rozvoj.“ Pomáhají jim řešit problémy, skrz srozumitelné konkrétní obrazy a jasné symboly, neboť pohádky jsou uzpůsobeny právě dětskému myšlení. Skrz obraznost slova, emocionalitu zápletek vyhovují synkretickému, symbolickému myšlení dětské psychiky. Pohádky předkládají dětem problémy a srozumitelnou formou možnosti jejich řešení, a tak mohou děti bezpečně růst do dospělosti. Kromě toho připomíná Herman (2008, s. 164), že pohádky pomáhají dítěti zažít negativní emoce „strach, nenávisť, zlost, smutek, sadismus“, a to bez pocitu viny.

Herman (2008) uvádí, že v pohádkách děti řeší orální nenasytnost (obavu z toho, že nebudou mít nikdy dost), zápolí se strachem ze smrti rodičů, jejich stárnutím a obavou ze ztráty intimního vztahu s matkou. Řeší obavy, že si nezaslouží lásku rodičů, hledají potřebu důvěry ve svět, poznávají mezilidské vztahy a zápolí se sourozeneckou rivalitou a žárlivostí, zvládají strach (z osamocení, separační úzkost), rozvíjejí pocit životního smyslu, přistupují k řešení problémů, řeší oidipovský komplex, překonávají narcistická zklamání (už nejsem středem vesmíru), získávají pocit vlastní jedinečnosti, vzdávají se dětské závislosti a strachu z dospívání a poznávají morální závazky.

4.6 Ilustrace pohádek

Ilustrace u pohádek nenahrazují vyprávění, zastupují pouze roli podpůrného a podněcujícího pilíře. V dětských knihách jsou důležité, neboť jejich „obrazná názornost zpřístupňuje pochopení a srozumitelnost textu“ (Černoušek, 1990, s. 32). Důležité proto je, aby ilustrace byly „realistické, srozumitelné, bez abstraktních či modernistických prvků a dvojznačných elementů.“ Snadno čitelné a srozumitelné ilustrace mohou u dětí podporovat obrazotvornost, tvořivou imaginaci a fantazii (Černoušek, 1990, s. 33).

4.7 Pohádka o perníkové chaloupce

Černoušek (1990) a Bettelheim (2000) rozebrali z psychologického hlediska pohádku o perníkové chaloupce. Dospěli k následujícím verdiktům, které děti z pohádky vnímají a působí na jejich duševní rozvoj ve formě skrytých významů. Pohádky obsahují důležitá sdělení pro lidskou osobnost a její vědomou, předvědomou

i nevědomou mysl. Jak uvádí Herman (2008), důležitou roli zde hraje symbol (viz kapitola 4.8), který je přirozený spojovací článek mezi nevědomím a vědomím.

Protikladné aspekty domova – děti žijí v chalupě, kde nemají dostatek jídla a trpí hladu. Nedochází k naplnění orální dimenze v životě lidského mláděte a prožívají úzkosti hladovějícího dítěte. Na druhé straně stojí ideální domov (perníková chaloupka), kde mají děti jídla dostatek, mohou své orální potřeby naplnit a získat uspokojení z nasycení. Pohádka ukazuje, že žít v přebytku je zrovna tak nebezpečné a mrzačící jako žít v nedostatku. Neboť nedostatek potravy vyhnal děti do lesa a na druhé straně nadbytek jídla v perníkové chaloupce byl pro ně ohrožující na životě (Černoušek, 1990). Bettelheim (2000, s. 155) dodává, že „chudoba a strádání nečiní lidskou povahu lepší, ale spíše sobečtější, méně citlivou k utrpení druhých, a tudíž náchylnou ke zlým činům.“ Děti pocítují zklamání a úzkost, neboť matka, která pro ně představuje zdroj potravy, ho najednou nenaplnuje, neuspokojuje orální potřeby a dítě nabývá přesvědčení, že se stala odmítavou a nemilující. Jak vysvětluje Bettelheim (2000, s. 159) „rodičovský domov u lesa a osudná chaloupka v hloubi lesa nejsou na nevědomé rovině nic jiného, než dvě stránky rodičovského domova: uspokojující a zklamávající.“ Přesto se děti v pohádce snaží držet rodičů, i když přišel čas, aby se osamostatnily, poznávaly svět a překonaly primitivní oralitu.

Pokušení v podobě chaloupky z perníku – Bettelheim (2000, s. 157) popisuje, že „chaloupka představuje existenci založenou na nejprimitivnějším uspokojení. Děti se nechají unést nekontrolovatelnou žádostí a vůbec nedbají, že tím rozbíjí něco, co má poskytovat přístřeší a bezpečí, ačkoliv ptáci, kteří jim sezobali drobky, je mohli varovat, že není dobré sníst všechno, nač přijdeme.“ Děti pojídající perníčky ze střechy, oken a ukazují, „že neváhají někoho dokonale vyjíst a připravit o domov“. Pojídáním perníčku se znovu fixují na matku a zbavují se nezávislosti a individuality.

Macecha/smrt, otec, matka – jak uvádí Propp (1999) macecha představuje v pohádce škůdce. Přirovnává jí k první formě baby Jagy v pohádce, která nařídí otci odvézt děti do lesa a nechat je napospas osudu. Černoušek (1990) doplňuje, že je nutné nahradit matku zlou macechou, abychom předešli traumatům dětí. Bylo by pro ně těžké pochopit, že se jejich vlastní matka chová tak strašným způsobem. Otec zaujímá roli odesílatele, když odvádí děti do lesa. Nadpřirozené postavy představují v pohádce také dárci. Darovaným kouzelným předmětem (pokladem) končí chudoba hrdinů.

Nalezením pokladu je avizovaný šťastný konec. Škůdci ve formě macechy i ježibaby jsou potrestáni smrtí. Stejným osudem, který zamýšleli pro děti. Matka v pohádkách vystupuje jako opak macechy, kladná postava. Někdy zastupuje maminku žena na lenném poli, která pomůže dětem.

Pozitivní hodnoty sourozeneckého přátelství a vzájemné solidarity – vznikají pod tlakem okolností, do kterých jsou hrdinové uvrženi. Sourozenecká solidarita dětem ukazuje nejenom pouto mezi sourozenci, ale také jak je důležitá pomoc kamarádům, či vrstevníkům obou pohlaví. Vše se řeší lépe v kolektivu. Jeníček a Mařenka vzájemnou spoluprací porazí hrozbu ježibaby a použijí na ní její vlastní trest.

Schopnost řešit problémy bez pomoci rodičů – Jeníček a Mařenka zjistí, že nezávislost přináší východy. Mohou řešit problémy bez pomoci rodičů, při vzájemné kooperaci. Nejprve musí překonat strach z ježibaby, která pojídá děti, a poté mohou tvořivě vyřešit problémovou situaci. Bettelheim (2000, s. 158) uvádí, že děti musí rozpoznat „nebezpečí neřízené orální nenasycenosti a závislosti.“ Musí vyvinout vlastní iniciativu, chytře plánovat a jednat a celkově zhodnotit situaci. Jak poukazuje Bettelheim (2000, s. 160) „zkušenost s perníkovou chaloupkou zbavila děti orálních fixací. Přes vodu na druhý břeh dorazily jako zralejší děti schopné spoléhat se na vlastní chytrost a iniciativu při řešení životních problémů. Jako závislé byly rodičům na obtíž; po návratu se stávají rodičům oporou, protože přinášejí poklady, které získaly.“ A to nezávislost v myšlení a sebedůvěru. Bettelheim (2000) popisuje, že pohádka pomůže dítě pobídnout od nezdravého lpění na rodičích k vyššímu stádiu vývoje a k podpoře, kterou mohou získat od vrstevníků.

4.8 Symboly v pohádce o perníkové chaloupce

Chalupa, domeček, dům symbolizuje nejen místo, kde přebýváme (naši střechu nad hlavou), ale také matku ochránkyni, která zabezpečuje dítě v příjmu potravy (Černoušek, 1990).

Perníková chaloupka, kterou je možné sníst, symbolizuje matku živící dítě ze svého těla. Matka nabízí své tělo jako zdroj potravy. Tuto všeposkytující matku se dítě snaží najít později ve světě, když ta, kterou má, klade omezení (Bettelheim, 2000).

Ježibaba, čarodějnice představuje obavu a hrozbu života, negativní stránku ženského principu a mateřství (Černoušek, 1990). Bettelheima (2000) dodává, že děti jedí

symbolickou představu matky (perníkovou chaloupku) a jako protiklad čarodějnice chce sníst je samé.

Spálení, oheň symbolizuje, že je možné se zbavit hrozby, kterou v pohádce představuje čarodějnice.

Les evokuje úzkost z neznáma, hrůzu z lesa a stav opuštění, chaos, labyrint.

Strom nositel zvláštní moci, moudrosti.

Pták (zavede děti k chaloupce, odvede je domů) ptáci zavedou děti do světa, kde čelí jeho nebezpečnosti a díky setkání s čarodějnici pak žijí šťastnější život s rodiči (Bettelheima, 2000). Pták představuje jakého průvodce.

Bílá holubice představuje vyšší dobrotivé síly (Bettelheim, 2000).

Voda symbolizuje přerod a nový začátek. V pohádce děti nemohou přeplout vodu společně na jedné kachničce. Musí každý zvlášť, aby uměly žít samy a věděly, že nemohou v životě vše sdílet (Bettelheim, 2000).

Barvy podle Lurkera (2005, s. 48) mohou povzbuzovat, uklidňovat, být teplé a studené a také znázorňovat protiklady. Černá = hřích, smrt, smutek, negativní energie, temnota, noc, zkaženost, žal, zármutek, zoufalství, prázdnota. Bílá = nevinnost, čistota, mír, nadpozemská mocnost, pozitivní energie, znovuzrození a duchovno. Červená = krev, láska, život, oheň.

Čísla podle Lurkera (2005, s. 79) jsou „ideálním měřítkem prostoru a času“. Kulháněk (2003) vysvětluje, že jednička je symbol celku, jednoty, prvního místa (např. jeden hrdina, jeden poklad). Dvojka symbol protikladu (např. boj dobra a zla). Trojka představuje vliv vyšší mocnosti, osudu (např. tři přání). Sedmička jde o cyklus, který člověka posune dál (přeskočí hory).

Kamínky podle Bettelheima (2000) je to motiv dvojího pokusu; kamínky děti dovedou zpátky do chaloupky, kdežto chléb jim sezobou ptáci. Jeníček zapomněl své zkušenosti z přírody.

Protiklady a polarizace postav, přiblížení mravních hodnot:

Jasná polarizace postav pomáhá dětem přiblížit mravní hodnoty. Polarizace je spojena i se vzhledem: zlá = ošklivá, hodná = hezká.

- hodná maminka zlá macecha
- zmatený dědek nekompromisní ježibaba
- slabý otec silná matka

5 Pohádky „O perníkové chaloupce“, neboli „O Jeníčkovi a Mařence“

V první fázi praktické části diplomové práce se zabývám lidovou/folklorní pohádkou „O perníkové chaloupce“. Zjišťuji, jak jednotliví autoři pozměňují celkové vyznění pohádky, jak pracují se základními motivy a čím se liší jejich autorský přístup k lidovému žánru. Porovnávám deset různých verzí pohádek zabývajících se touto tematikou.

Zkoumané verze pochází od českých i zahraničních spisovatelů a všechny jsou přeloženy do českého jazyka. Při výběru verzí bylo snahou obsáhnout co nejširší repertoár literárních druhů (poezie, próza), ale i žánrů (obrázkový komiks, didaktické obrázky, vyšívané čtení), aby byl porovnávaný vzorek co nejvíce rozmanitý. Pracuji s verzemi, jejichž první knižní vydání se pohybuje v rozmezí let 1920–2013.

Pohádky hodnotím s ohledem na děti předškolního věku a vybírám nejvhodnější verze pro tuto věkovou skupinu. Kromě jazykové a obsahové stránky pohádek přihlížím také k ilustracím a obrázkovým doplňkům. Pro hodnocení pohádek využívám jednotné šablony rozdělené do šesti kategorií. Všechny pohádky porovnávám skrze stejné charakteristiky. Rozebírám obsah pohádek, jazykovou složku, zastoupení znaků pohádek, ilustrace, plynoucí morální poučení a doplňuji je o subjektivní hodnocení a pohled. Pro přehlednost jsem porovnávané knihy uspořádala abecedně podle příjmení autorů v následující tabulce č. 2.

V druhé fázi praktické části na základě vybraných verzí pohádek o perníkové chaloupce sestavuji týdenní plán pro rozvoj čtenářské pregramotnosti uzpůsobený dětem mateřských škol. Vytyčuji cíle vycházející z rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, které pedagog aktivitami u dětí podporuje. Popisuji jednotlivé aktivity z hlediska přípravy a organizace a následně hodnotím průběh a výsledky činností, jak z pohledu pedagoga, tak z pohledu dětí a přikládám rady a nápady pro další praxi. Při sestavování týdenního plánu beru v potaz rozvoj celé osobnosti dítěte, střídání aktivit klidového a pohybového charakteru, využívám např. Vennův diagram či otázky nižšího a vyššího řádu pro podporu myšlení.

Tabulka 2: Porovnávané literární publikace

	Autor	Název knihy	Ilustrátor	Literární druh	Vydavatelství	První vydání
1.	Březinová Ivona	Teta to plete	Sýkorová- Pekárková Eva	Próza	Albatros	2004
2.	Čančíková Darja et al.	12 nejmenších pohádek: 12 obrázkových sešitů	Kukovičová Michaela	Próza	Baobab	2011
3.	Grimmové J. a W.	Perníková chaloupka	Kosková Dagmar	Próza	Aventinum	1998
4.	Hrubín František	Dvakrát sedm pohádek	Trnka Jiří	Poezie	Albatros	1965
5.	Chalánková Vendula	O perníkové chaloupce (vyšívané pohádky)	Vendula Chalánková	Próza	B4U Publishing	2011
6.	Němcová Božena	Maličkým	Scheiner Artuš	Próza	B. Kočí	1920
7.	Pernická Dagmar	Didaktické obrázky Pohádky od maminky 1	Zdeňka Krejčová	Próza	Novadida	2013
8.	Podaný Richard	Jacob a Wilhelm Grimmové Kreslené pohádky	Christelle Lardenois	Próza	CooBoo	2010
9.	Renč Václav	Perníková chaloupka	Trnka Jiří	Poezie	Vyšehrad	1944
10.	Vostrý Mírek	Obrázkové pohádky	Mírek Vostrý	Próza	Blug	2010

Kniha č. 1

5.1.1 Ivona Březinová; Teta to plete

1) SYŽET

Rozsah textu: dlouhý, 10 stran, velké písmo

Stručný obsah: V chalupě žila Popelka s macechou a s nevlastní sestrou. Každý den musela Popelka pracovat a radost měla pouze ze svých kamarádů holoubků. Jednoho dne zabloudila v lese, když šla pro klestí. Vylezla na strom, v dálce uviděla světýlko a došla až k perníkové chaloupce. Z chaloupky vylezla Ježibaba, která se zlobila, že jí někdo louská oříšky. Popelka pohotově tvrdila, že to louskají veverky a ona před chaloupkou uklízí. Ježibaba ji vzala do chaloupky, aby šla Popelka přebírat oříšky a sama odletěla na ples za princem, který si vybíral nevěstu. Za Popelkou do chaloupky přiletěli tři její holoubci se zrnky hrachu. Hrách se proměnil v plesové šaty, taneční střevíčky a zlatý kočár. Popelka odjela na ples, kde s ní princ protančil celou noc. Při odchodu z plesu ztratila na schodech perníkový střevíček. Princ se rozhodl, že podle střevíčku Popelku najde. Do perníkové chaloupky se mezitím z plesu vrátila našťvaná ježibaba zkontrolovat roztríděné oříšky. Poručila Popelce připravit pec, aby si ji mohla upéct. Náhle se v chaloupce objevil princ, dal Popelce na nohu střevíček a požádal ji o ruku. Ježibaba si myslela, že žádá ji a jásala, že si prince vezme. Princ se bránil, a tak chtěla ježibaba upéct Popelku i prince. Princ vyzval ježibabu, že neví, jak se sedá na lopatu a ať jim to ukáže. Společnými silami strčili s Popelkou Ježibabu do pece, rozdrobili perníkovou chaloupku holubům a utekli na zámek.

Postavy: Popelka je popsána jako (*hodná pracovitá dívka*). Z textu vyplývá i její nepřímá charakteristika (*chytrá, nebojácná a umí si poradit – zabloudila v lese, vylezla na strom, aby našla světýlko; při setkání s ježibabou dělala, že uklízí před jejím domem; nechtěla se nechat upéct*). Ostatní postavy princ, ježibaba, macecha, nevlastní sestra i zvířata (holoubci, veverky) jsou charakterizovány pouze nepřímo (*macecha a nevlastní sestra jsou líné, nevděčné – nutily Popelku pracovat, nepomáhaly jí a neděkovaly; princ byl statečný a chytrý – nezalekl se ježibaby, slušně ji požádal, že neví, jak se sedá na lopatu, aby mu to ukázala; holoubci jsou hodní – pomáhají Popelce, hrají si s ní, přinesou jí šaty na ples*). U všech postav chybí popis, jak vypadají.

Děj: Jasný a je srozumitelný, dobře představitelný, humorný (*princ málem snědl Popelčin perníkový střevíček; vtipně se ptá ježibaby: „nemohla byste nám to, paní ježibabo, ukázat?“*), proložený básničkou od holubů (*„Zobeme zrní, zobeme zrní, máme*

velký hlad. Až to zrní dozobeme, Popelku si odvedeme. Zobeme zrní, zobeme zrní, budeme si s ní hrát.“) a princovu písničkou („Popelko, Popelko, Popelko má, obuj si střevíček, obuj si dva. Obuj si je obuj, děvče zlatý, aby se nemohly poztráceti.“).

Čas, prostor: Děj pohádky se odehrává na třech místech (v chalupě, v perníkové chaloupce a na zámku). Jednotlivá prostředí nejsou nijak blíže specifikována. Nelze si představit, jak to vypadalo v lese, chalupě, na zámku nebo v malé perníkové chaloupce. Děj se odehrává v bezčasi (jednou, odehrává se po delší neurčitou dobu). Chybí popis okolí, nelze děj zasadit do určitého ročního období.

2) JAZYK

Jazykové prostředky: Použitý je bohatý jazyk plný příslovcí (nebojácně, horlivě, smutně), přídavných jmen (hodná, pracovitá, rozčilená, neznámá, útlá), rozvinutých větných spojení a přímé řeči.

Umělecké prostředky: Text obsahuje epiteton (perníkové okno, perníkové jiskry, perníková pusa, marcipánový dým), zdvojnásobení (maminka, tatínek, světýlko, holoubci, perníček, střevíček), hanlivá slova (ježibaba), hovorová slova (sebou plácla, zašmodrchá), neobvyklé výrazy (špitla, blikotat, zaskuhrala, krasavici, zamručela, hudrovala, lamentovala), zastaralé výrazy (poztráceti).

3) ZNAKY POHÁDKY

Dobrý konec: Šťastný konec je v pohádce naplněn (Princ najde Popelku v perníkové chaloupce, dá jí vyzkoušet střevíček, požádá ji o ruku, odejde s ní žít na zámek).

Boj dobra a zla: Ježibabu přelstí chytrý princ (Ježibaba si chce upéct Popelku s princem, ti jí přelstí a společnými silami ji vhodí do pece, kde se promění v perníkové jiskry a marcipánový dým).

Nadpřirozené bytosti (ježibaba), **předměty** (chaloupka z perníku, létající koště, perníkový střevíček), **kouzelná zvířata** (tři holoubci).

Co v pohádce chybí: V pohádce se nevyskytují typické postavy (Jeníček, otec), klasické ztvárnění příběhu, závěrečná stereotypní formule.

4) ILUSTRACE

Ilustrace: Doprovodné ilustrace jsou kreslené jednoduše, tmavými matnými odstíny barev. Je zde dostatek místa pro fantazii (není vyobrazený zámek, zámecký ples, macecha a nevlastní sestra). Čarodějnice nepůsobí strašidelně, jako jediná má odstín

pleti v růžové barvě. Znázorněny jsou emoce postav (úsměvy, škleby, údiv v očích) a zachycují postavy v pohybu. Ilustrace vhodně dokreslují text.

Zdroj: Březinová (2004)

Čím se pohádka liší od ostatních: Pohádka o perníkové chaloupce je propojená dohromady s pohádkou o Popelce. Místo Jeníčka a Mařenky zde vystupuje Popelka a princ. Popelka se ztratí v lese, když jde sbírat na rozkaz macechy klestí, místo jahod či borůvek. Ztratí se v lese sama a sama dojde k perníkové chaloupce. V perníkové chaloupce přebírá oříšky, místo aby vařila a pomáhala. Ježibaba Popelku nevykrmuje. Popelka se vydá na ples, kde se do ní zamiluje princ. Na konci pohádky perníkovou chaloupku společně rozdrobí holubům.

5) MORÁLNÍ POUČENÍ

Dětem jsou přiblíženy sourozenecké vztahy, sourozenecká žárlivost, rivalita (*ačkoliv Popelka dělá všechnu práci poctivě a svědomitě, nedostává se jí žádného uznání*). Pohádka ukazuje dětem nutnost spolupráce (*Popelka a princ společně porazí Ježibabu, vhodí jí do pece*).

6) HODNOCENÍ A SUBJEKTIVNÍ POHLED

Pohádka je humorná, bohatá na slova pro rozvoj slovní zásoby a pro diskusi dítěte s dospělým, doplněná o básničku a písničku, které mohou podporovat rozvoj čtenářské pregramotnosti. Děj je rychlý, akční, bez delších okamžiků, kdy by se děti mohly bát. V pohádce postrádám popis osob, jak vypadaly a popis prostředí, ve kterém se děj odehrává. Z jazykového hlediska je pohádka dobře zpracovaná a dala by se použít pro rozvoj předčtenářských dovedností dětí (např. hledání shod a rozdílů mezi upravenou verzí a klasickou verzí, vymýšlení podobných popletených pohádek). Ilustrační obrázky v knize jsou jednoduché, často malované na bílém podkladě, nejsou strašidelné. Pro děti předškolního věku mi přijde pohádka vhodná na oživení klasické verze, při hledání shod a rozdílů a procvičení paměti.

Kniha č. 2

5.1.2 Kolektiv autorů; 12 nejmenších pohádek: 12 obrázkových sešitů

1) SYŽET

Rozsah textu: krátký, jedna strana formátu A6, velké písmo

Stručný obsah: Děti šly s otcem na houby. Houbaření je přestalo bavit, odpočinuly si v lese. Otec pokračoval ve sběru hub a dětem se náhle ztratil. Mařenku napadlo, aby Jeníček vyšplhal na strom a rozhlédl se. Vydaly se za světýlkem, které uviděly na louce. Našly chaloupku z perníku, bonbonů, čokolády a marcipánu. Děti ochutnaly dobroty z chaloupky, vylezla babizna, která je pozvala dovnitř. Na děti byla hodná, dávala jim jíst samé sladkosti a děti nesměly nic dělat, ani si po sobě umýt nádobí. Dětem se po čase začalo stýskat. Jednou ježibaba místo večere píchla Jeníka špendlíkem do prstu, jestli je dost tučný. Jeníka napadlo, že je chce sníst. U oběda, když baba usnula, utekly děti oknem z chaloupky. Utíkaly celou cestu až domů. Tatínek byl rád, že se děti vrátily. Od té doby nechtěly nikdy jíst sladkosti a chtěly se vším pomáhat.

Postavy: V pohádce vystupuje otec, Mařenka, Jeníček a babizna. Postavy jsou málo charakterizované, chybí popis, jak vypadají a jaké mají vlastnosti konkrétně přímá charakteristika. Z textu vyplývají určité nepřímé charakteristiky (*Mařenka je chytrá – poslala Jeníčka na strom, rozhlédnout se, Jeník je bystrý – napadlo ho, že je chce babizna sníst, babizna je lstivá – zkoušela děti přesvědčit, že je hodná a budou se u ní mít děti dobře, otec starostlivý – byl rád, že se mu děti vrátily domu*).

Děj: Stručně a výstižně napsaný děj je dobře představitelný, není nikde zpomalený, neopakují se v něm fráze.

Čas, prostor: Děj se odehrává na dvou místech (*v lese a v perníkové chaloupce*). Prostředí je lehce nastíněné, není popsáno detailně (*v lese bylo roští, paseka, tma, stromy, noční zvuky; chaloupku zdobil perník, bonbony, čokoláda, marcipán, čokoládová pěny*). Není popsáno, jak vypadá chaloupka uvnitř. Děj se odehrává v bezčasí (*začíná ránem, pokračuje večerem a delší neurčenou dobou, kterou děti prožijí v perníkové chaloupce, podle popisu – sběr hub a odpočinku v lese se jedná o teplé letní měsíce – léto*).

2) JAZYK

Jazykové prostředky: Použitý je jednoduchý jazyk, bez přímé řeči, krátké úsečné věty (*Najednou byla tma. Tam v dálce bylo světýlko. Děti se u báby měly výborně.*), bez složitějších větných spojení, hovorový styl vyprávění.

Umělecké prostředky: Celkem dvakrát se vyskytne v pohádce hanlivé slovo (*babizna, baba*), zdobněliny jmen (*Jeník, Mařenka*), nevyskytují se žádná zastaralá slova, neologismy nebo neobvyklé výrazy.

3) ZNAKY POHÁDKY

Dobří konec: V pohádce je naplněn dobrý konec (*děti utečou od babizny z chaloupky, dostanou se zpátky ke svému otci, který má radost, že se mu děti vrátily*).

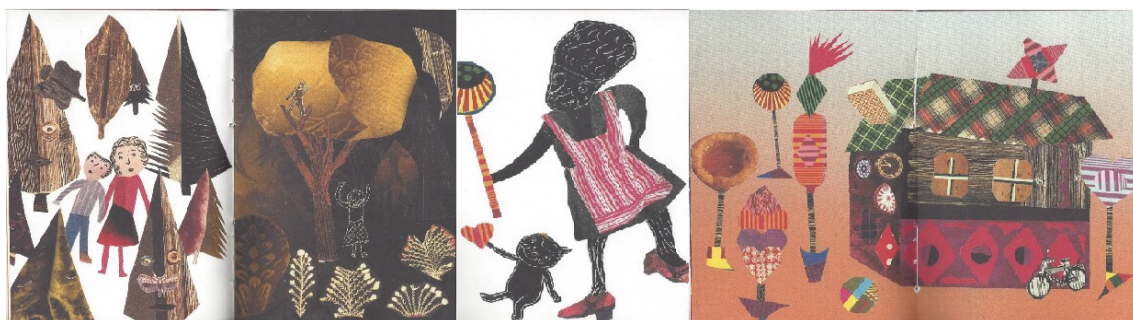
Boj dobra a zla: Není zcela popsán boj (*děti od baby utečou, když usne, neproběhne přímý konflikt s ježibabou, děti nenasedají na lopatu, nepřevážou ji chytrostí, ani ji nepotrestají vhozením do pece, Jeníček se pouze bystře dovtípí, že je plánuje sníst*).

Nadpřirozené bytosti (babizna) a předměty (chaloupka ze sladkostí, čokoládový dým).

Co v pohádce chybí: V pohádce se nevyskytují magická čísla, chybí opakování motivů, ustálené formule, širší pohádkový úvod (*do pohádkového děje nás uvádí pouze jedna věta, „šli jednou Jeník s Mařenkou s tátou na houby“ a hned následuje děj*), není zmíněna postava pohádkové macechy a pec s lopatou, mluvící zvířata. Pohádka neobsahuje říkanky a písničky. Pohádka je velmi stručná, pro čtenáře nenavodí potřebnou pohádkovou atmosféru a vytrácí se z ní určité typické znaky pro tento žánr. Z psychologického hlediska pohádka nepředkládá dětem potřebná skrytá sdělení pro jejich duševní rozvoj.

4) ILUSTRACE

Ilustrace: Obrázky jsou ztvárněny formou dekorativní koláže s použitím tmavých matných barev. Ilustrace jsou ztvárněny jednoduše, bez zbytečných příkras, často pozadí tvoří bílá barva a v popředí jsou zachycené nejdůležitější postavy a věci. Negativní postavu vystihuje černá barva. Ježibaba jinak nepůsobí strašidelně. Ilustrace dokreslují vhodně text, doplňují ho o nevyřčená fakta (*vyobrazení vnitřku chaloupky, věkové rozpětí dětí, kočka žijící s ježibabou*).

Zdroj: Čančíková (2011)

Čím se pohádka liší od ostatních: Děti nemají macechu, nejsou vyhnány z domu; jdou sbírat houby, místo malin, jahod a borůvek; tatínkovi se ztratí z vlastní nepozornosti; perníková chaloupka je z různých sladkostí od marcipánu po čokoládu; bába se přetvařuje, na děti je zprvu hodná; děti se mají v perníkové chaloupce dobře, nemusí pracovat a jí samé sladkosti; od baby z chaloupky utečou, když usne; nesedají si na lopatu, nepotrestají babu.

5) MORÁLNÍ POUČENÍ

Pohádka ukazuje dětem nutnost spolupráce a sourozenecké soudržnosti (*Jeníček a Mařenka společně bloudí lesem, hledají světýlko*) a schopnost řešit problémy bez pomoci rodičů (*děti společně utekly od babizny*). Děti poznávají, že nemají důvěřovat cizím lidem (*ježibaba se přetvařovala, že je hodná, ale chtěla je sníst*).

6) HODNOCENÍ A SUBJEKTIVNÍ POHLED

Pohádka je stručná a krátká. Hodí se spíše pro malé děti okolo 2 let, které neudrží pozornost po delší dobu. Použit je jednoduchý jazyk, kterým si děti nerozvinou slovní zásobu o nová slova, ale pouze se seznámí s obsahem příběhu. Děj je rychlý, bez větší zápletky a napětí, převažují zde ilustrační malby nad textem. Pro děti předškolního věku bych tuto knihu nevolila z obsahového a jazykového hlediska. Kladně hodnotím ilustrační malby, které nejsou strašidelné, přeplněné detaily, ani „kýčovitě“, a přesto dávají prostor dětem pro jejich fantazii. Pro rozvoj čtenářské pregramotnosti bych volila textově složitější verze, které zároveň naplňují psychologické aspekty pohádky.

Kniha č. 3

5.1.3 J. a W. Grimmové; Perníková chaloupka

1) SYŽET

Rozsah textu: dlouhý, středně velké písmo, 20 stran textu

Stručný obsah: V chaloupce u lesa bydlel drvoštěp se svými dětmi. Jednoho dne si domů přivedl macechu, aby jim v chaloupce nechyběla ženská ruka. Muž se trápil, protože na kraj přišla bída a neměli doma co jíst. Macecha vymyslela, že děti ráno odvedou do lesa, rozdělají jim tam oheň a ponechají je osudu. Otec to nechtěl udělat, ale žena na něho dlouho naléhala. Hladové děti nemohly spát a rozhovor otce a macechy vyslechly. Mařenka plakala, Jeníček dostal nápad a nasbíral si do kapsy kamínky. Ráno je vedli do lesa, Jeníček se loudal, vyhazoval kamínky a tvrdil, že vyhlíží bílou kočičku. Děti v lese usnuly, podle kamínků za měsíčního svitu trefily domů. Macecha

se přetvařovala, že se o děti bála a je ráda, že se v lese neztratily. Po čase znovu zavedli děti do lesa, protože pořád nebylo dost jídla. Jeníček drobil chleba, zdržoval se a tvrdil, že se dívá na holubičku. Drobečky jim však sezobali ptáčci a děti se nemohly vrátit. Jeníček šplhal na stromy, hledal světýlko, ale nenašel, děti bloudily hladové v lese dva dny. Zahlédly sněhobílého ptáčka, který je dovedl k chaloupce z perníku. Okusovaly chaloupku a přišla na ně babka. Přetvařovala se, že je hodná, vzala je k sobě a začala jim podstrojovat a poté je uložila do bílých postýlek. Ráno zavřela Jeníčka do chlívku a Mařenka musela vařit a Jeníčka vykrmovat. Po čtyřech týdnech došla babě trpělivost a chtěla Jeníčka upéct. Mařenka musela roztopit pec a baba po ní chtěla, aby zjistila, jestli je dost rozpálená. Chytrá Mařenka obelstila babu a ji samotnou strčila do pece a vysvobodila Jeníčka. Nabraly si do kapes poklad z truhlice a utíkaly z chaloupky. Přes vodu děti po jednom převezla bílá kachnička. Děti došly domů k tatínkovi, který byl sám, protože mezitím mu zemřela macecha. Drvoštěp byl rád, že má zpátky své děti.

Postavy: Vystupuje neurčitě popsaná macecha (*bojí se chudoby, není zde zmíněné, zda má ráda děti a otce*), otec (*hodný chudý drvoštěp, který se nechá od macechy přemluvit, ale lituje toho, má rád své děti*), Jeníček (*nebojácný, odvážný, mazaný*), Mařenka (*hodná, chytrá, má strach, duchapřítomná, obelstí Ježibabu*). Většina postav je v pohádce charakterizovaná nepřímo, bez popisu vzhledu. Výjimku tvoří babizna, která jako jediná je přímo charakterizovaná („Byla to zlá kouzelnice. Perníkovou chaloupku si vyčarovala jen proto, aby na ni nachytala zatoulané děti a mohla je sníst.“) a zdůrazněné jsou její oči a nos („rudé krhavé oči, které si vidí ledva na špičku nosu“, „nos, kterým výtečně cítí“).

Děj: Delší pozvolný neuspěchaný děj s pohádkovým úvodem („V chaloupce u lesa bydlel kdysi chudý drvoštěp. Po nebožce ženě mu na krku zůstaly dvě malé děti, Jeníček a Mařenka, a tak jim jednoho dne přivedl pod rodnou střechu macechu...“). Několikrát je děj zpomalený opakováním („Proč se Jeníčku loudáš?“ „Dívám se na bílou kočičku.“ „Proč se Jeníčků loudáš?“ „Dívám se na svého holoubka.“ „Kdopak mi to tu loupe perníček z mé chaloupky?“ „To nic babičko, to je jen větříček“).

Čas, prostor: Děj se odehrává v bezčasi (*kdysi, jednou, zanedlouho*) Začíná v domečku, kde bydlí děti s otcem a macechou, poté v lese, v perníkové chaloupce a u hluboké řeky. Děj je několikrát v pohádce zpomalen s opakujícím se motivem (*2x vede otec děti s macechou do lesa, dvakrát se Jeníček snaží značit cestičku, aby se mohly děti vrátit domů, dvakrát je nechají samotné v lese u rozdělaného ohně*).

2) JAZYK

Jazykové prostředky: Dlouhá větná spojení („*V chaloupce s nimi sice odjakživa přebývala bída s nouzí, ale když jednoho krásného dne padla na celý kraj velká neúroda a drahota, netrvalo dlouho, drvoštěpovi a jeho rodině zbýval v komoře poslední bochníček chleba.*“). Text je srozumitelný, psaný spisovným jazykem, objevuje se přímočaré, tvrdé vyjadřování skutečnosti („*Vyber si, blázne! Chceš snad, abychom všichni pomřeli hrady? To už abychom se rovnou strojili do hrobu.*“). „*Sláva Jeníčku, už je dobře, čarodějnice je jistojistě mrtvá.*“).

Umělecké prostředky: V textu se objevuje personifikace (*v chaloupce si podaly ruce bída s nouzí, líná kůže*), zdobněliny (*drobeček, zástěrka, ohníček, chaloupka, sestřička*), slova hanlivá (*hloupý kluku, blázne, babizna, čarodějnice*), slova lidová (*krhavé oči, pečínka, souška, chlívek, sázet pecny chleba*). Rýmující se větná spojení („*Vystrč ven prstíček, Jeníčku zlatý, ať poznám, jsi-li dost boubelatý.*“), básnička („*Bělounká kachničko, lodičko z peříček, volá tě Mařenka a bratr Jeníček. Až z mraků zafouká příznivý větříček, vezmi nás přes vodu, dáme ti perníček.*“).

3) ZNAKY POHÁDKY

Dobry konec: Děti se vrátí domů, mají poklad a už netrpí chudobou. Dobry konec je v pohádce naplněn.

Boj dobra a zla: Boj je detailně rozpracovaný (*Mařenka připravuje pec pro sebe a Jeníčka, aby si je mohla čarodějnice upéct. Chytrostí přelstí ježibabu, kterou strčí do pece. Děti se vrátí k otci.*) Zmíněná je smrt macechy. Zlo je dvakrát potrestáno.

Nadpřirozené bytosti: (*ježibaba*), **předměty** (*chaloupka z perníku, lesknoucí se kamínky*) a **mluvící zvířata** (*holoubek*).

Co v pohádce chybí: V pohádce jsou obsaženy základní znaky typické pro pohádku.

4) ILUSTRACE

Ilustrace: Obrázky jsou ztvárněné v tmavých tlumených odstínech, s červenooranžovými detaily. Zobrazují i nevyřčená fakta (*Jeníček se opírá o plot u perníkové chaloupky a jí koláče*). Jsou detailně kreslené a v knize jsou na každé stránce. Dítě nemá prostor pro vlastní fantazii.

Zdroj: Grimmové (1998)

Čím se pohádka liší od ostatních:

Děti ví, že je chce macecha vyhnat z domu, protože slyší jejich hádku s otcem, když nemohou usnout kvůli hladu. Jeníček značí cestu do rodného domu, aby se děti mohly vrátit. Nejdou sbírat borůvky, ani houby. Ježibaba v chaloupce se nejprve přetvařuje a je na děti hodná. Zlá je až druhý den. Babu přelstí Mařenka, vhodí ji do pece. Děti si z chaloupky odnesou perly a drahokamy. Zachrání je kachnička, která je převezme přes řeku. Na konci příběhu zemře macecha, která děti z domu vyhnala.

5) MORÁLNÍ POUČENÍ

Děti poznávají základní pravidla lidského trestního kodexu (přestupek = vina = trest). Negativní pohádková postava (ježibaba) zažije trest ve stejné formě, kterou chtěla uplatnit na Jeníčka a Mařenku – je upálena ve vlastní peci.

Klady sourozenecké spolupráce.

Schopnost řešit problémy bez opory dospělého.

6) HODNOCENÍ A SUBJEKTIVNÍ POHLED

Pohádka od bratří Grimmů mě osobně velmi zaujala. Naplňuje znaky pohádky, může sloužit k rozvoji slovní zásoby, pozornosti. Pro děti předškolního věku (5–6 let) se s ní dá pracovat na rozvoji čtenářské pregramotnosti (např. vyprávění pohádky podle ilustrací, rozvoj slovní zásoby – vysvětlování si význam slov, vymýšlení rýmujících slov). Zakončena je pohádkovou formulí „*Na kutě, děťátka! Zazvonil zvonec – ulétla pohádka, kde je jí konec.*“

Kniha č. 4

5.1.4 František Hrubín; Dvakrát sedm pohádek

1) SYŽET

Rozsah textu: krátký, 10 veršovaných vět, velké písmo

Stručný obsah: Holoubek letí z lesa a vypráví, že v lese viděl perníkovou chaloupku, Jeníčka a Mařenku jak se krmí perníkem. Z okna vystrčila hlavu ježibaba, děti se nebály, rychle zamkly chaloupku na cukrový klíč a utekly.

Postavy: Z veršů vyplývá nepřímá charakteristika ježibaby (*baba je zlá*), není blíže specifikována přímou charakteristikou a popisem vzhledu. O Jeníčkově a Mařence se dozvíme pouze o jejich nebojácnosti („*A když z okna na zahradu vystrčila baba bradu, nebáli se, holoubku? “Kdepak!*““) Vystupuje, zde holub s lidskými vlastnostmi (mluví), zaujímá roli vypravěče. Chybí bližší popis vlastností postav, přímá i nepřímá charakteristika a popis vzhledu.

Děj: Je rychlý, strohý, veršovaný a nezpomalený.

Čas, prostor: Veršovaná pohádka se odehrává v bezčasní (z ilustrací, ani z textu nevyčteme, jaké je roční období), děj se odehraje během jednoho dne prostředí lesa (*u černého smrku u perníkové chaloupky se zahrádkou*).

2) JAZYK

Jazykové prostředky: Text obsahuje jednoduché veršované věty, bez dlouhých a složitých větných spojení s použitím spisovného jazyka.

Umělecké prostředky: rýmy (*holoubku, chaloupku, cukrový klíč, byly pryč*) zdobněliny (*holoubek, chaloupka, Mařenka*), hanlivá slova (*baba*) zastaralá slova (*holenku*), citoslovce (*vrkú*).

3) ZNAKY POHÁDKY

Dobří konec: Je v pohádce naplněn, děti utečou babě a zamknou ji v chaloupce.

Boj dobra a zla: Neproběhne boj dobra a zla.

Nadpřirozené bytosti: (*baba*) a **předměty** (*chaloupka z perníku, cukroví klíč*), **mluvící zvířata** (*holoubek*).

Co v pohádce chybí: Klasicky poskládaný děj s úvodem, zápletkou a rozuzlením. Nevíme, jak a proč jsou děti v lese. Jak se dostaly k chaloupce? Proč loupají perníček? Neproběhne boj dobra a zla, potrestání zla, chybí morální poučení, úvodní a závěrečné formule. Nevíme, jak pohádka skončí? Kam šli Jeníček s Mařenkou? Neobjevují se postavy macechy, otce a předměty typu pec s lopatou.

4) ILUSTRACE

Ilustrace: v pohádce jsou použity ilustrace v matných tlumených barvách, doplňují verše o nevyřčená fakta (jak vypadají Jeníček a Mařenka, jak vypadá perníková chaloupka), prostor pro fantazii dává absence ježibaby.

Zdroj: Hrubín (1969)

Čím se pohádka liší od ostatních:

Pohádka je stručná, bez typické zápletky, kdy macecha vyžene děti z domova, děti se ztratí v lese, naleznou chaloupku, kde si je chce upéct ježibaba, kterou se jim podaří porazit a vrátí se domů.

5) MORÁLNÍ POUČENÍ

V pohádce není přesné morální poučení. Vystižená spolupráce sourozenců, kteří společnými silami zamknou chaloupku a ochrání se tak před babou. Poradí si v těžké situaci bez pomoci dospělého.

6) HODNOCENÍ A SUBJEKTIVNÍ POHLED

Pohádka se dobře pamatuje kvůli její veršované podobě. Vhodně by doplňovala aktivity pro posílení čtenářské pregramotnosti (nejprve poznat pohádku v podobě prózy, její klasický děj a následně hledat rýmující se slova v poezii, hledání dalších rýmujících se slov, skládání básniček, obohacování slovní zásoby). Jelikož pohádka nespĺňuje typické parametry, které by měl tento literární žánr splňovat, nevolila bych ji jako samostatný prvek, ale využila bych ji k rozvoji řečových dovedností a zpestření práce s textem, jak zmiňuji výše. Ilustrace jsou hezké na pohled, ale nespĺňují v nich možnost rozvíjet zrakovou percepci (např. vyhledávání, popis obrázků).

Kniha č. 5

5.1.5 Vendula Chalánková; O perníkové chaloupce

1) SYŽET

Rozsah textu: krátký, 30 vět, velké písmo

Stručný obsah: Dřevorubec žil se svými dětmi v chaloupce. Jednou se vydal prodat dříví sedlákům. Děti nechal doma samotné. Několik dní se nevracel a děti se ho vydaly hledat. Šly přes les, až došly k perníkové chaloupce. Měly hlad, loupaly perníkové tašky a vylezla ježibaba. Podivovala se, kdo jí to loupá perníček. Děti pohotově odpověděly, že to byl větríček. Znovu ujídaly sladkosti z chaloupky, ježibaba je uviděla a začala děti pronásledovat, aby je chytila. Pomohl jim myslivec, který ježibabu v lese zdržel a nakonec ji poslal špatným směrem. Děti doběhly domů, kde byl jejich smutný tatínek. Všichni nakonec byli rádi, že se opět shledali.

Postavy: V pohádce se neobjevuje žádná přímá charakteristika postav a popis vzhledu postav. Z nepřímé charakteristiky vyplývá: Jeníček s Mařenkou (*bystří – rychle reagují na ježibabu při loupání perníčku, nebojí se požádat myslivce o pomoc*), myslivec (*laskavý, pomůže zdržet ježibabu*), ježibaba (*zákeřná – pronásleduje děti*), otec (*starostlivý – je nešťastný, když doma zjistí, že tam nejsou jeho děti*).

Děj: Je stručný, výstižný a dvakrát zpomalený (*děti dvakrát trhaly perníčky, ježibaba se dvakrát ptá myslivce, jestli neviděl děti*).

Čas, prostor: Děj se odehrává na třech místech (*v chalupě, na pasece před perníkovou chaloupkou a v lese*). Jednotlivá prostředí nejsou nijak blíže popsána. Děj se odehrává v bezčasi (*jednou, odehrává se po delší neurčitou dobu, ilustrace dětí vypovídají, že vyrostly z miminek a jsou ve věku školáků*). Chybí popis okolí, děj nelze zasadit do určitého ročního období. Vyšíváné ilustrace prozrazují, že se jedná o letní měsíce, neboť myslivec stojí na poli plném žlutého zrajícího obilí.

2) JAZYK

Jazykové prostředky: Použité jsou jednoduché věty, bez složitých větných spojení, vyskytuje se přímá řeč. Věty jsou proložené verši (*„Chrupy, chrupy, či to zoubky hryžou do chaloupky vrbouky?“*, *„My ne, to nebeský větríček prohání mlsný jazýček.“*).

Umělecké prostředky: V pohádce jsou zdobněliny (*Jeníček, Mařenka, maminka, tatínek*), použitý spisovný jazyk (*děti byly malé, buďte hodné*), epiteton (*sladké hodování, hořké plakání*) a hanlivá slova (*ježibaba*).

3) ZNAKY POHÁDKY

Dobrý konec: Je v pohádce naplněn (*Jeníček s Mařenkou utečou před ježibabou, vrátí se domu k otci*).

Boj dobra a zla: V textu pouze nastíněn (*ježibaba pronásledovala děti, chtěla je chytit, ale nedohonila je*).

Nadpřirozené bytosti (*baba z chaloupky*) **a předměty** (*perníková chaloupka*).

Co v pohádce chybí: Nevyskytuje se přímý boj dobra a zla (*děti nebyly v perníkové chaloupce, nepřemohly společnými silami ježibabu*), magická čísla, říkanky, zvířata s lidskými vlastnostmi.

4) ILUSTRACE

Ilustrace: Použité jsou převážně barvy v odstínu modré, hnědé, červené, šedé, žluté a černé. Ilustrace nepodporují pouze zrakové vjemy, ale i hmatové. Výšivky znázorňují časovou posloupnost příběhu (*děti nejdříve jako miminka v plenkách, otec s černými vlasy – posléze otec vlasy šedivé, děti přibližně ve věku školáků*), zajišťují pohádkový úvod a ukazují dětem přirozený koloběh života (rostoucí miminka, šedivějící otec). Doplnují text o nevyřčené informace (*např. kočka žijící s ježibabou*). Tvorba je jednoduchá a z výrazů postav se dají vyčíst emoce.

Zdroj: Chalánková (2011)

Čím se pohádka liší od ostatních:

Děti nejdou do lesa sbírat borůvky, jahody, ale vydávají se hledat svého otce. Od otce je nevyžene macecha. Děti se neztratí v lese. Jeníček neleze na strom a nehledá světýlko. Děti se nedostanou k ježibabě do chaloupky, kde by musela Mařenka vařit a vykrmovat Jeníčka. Ježibaba nenutí děti sednout na lopatu. Děti nevhodí ježibabu do pece. Místo toho před ježibabou utíkají. Zachrání je myslivec, kterého požádají o pomoc.

5) MORÁLNÍ POUČENÍ

Pohádka ukazuje dětem nutnost sourozenecké spolupráce (*děti společně hledají tatínka*,

společně utíkají před ježibabou). Ukazuje jim, že není třeba se bát požádat dospělého o pomoc (*děti požádají myslivce, aby jim pomohl s ježibabou, která je pronásleduje*).

6) HODNOCENÍ A SUBJEKTIVNÍ POHLED

Pohádka je krátká, vyprávěná spisovným jazykem. Bez jakéhokoliv přímého popisu postav a prostředí. Hodí se pro děti mladší, které se s pohádkou o perníkové chaloupce seznamují. Zajímavé jsou vyšívané ilustrace, které rozvíjí smyslové vnímání (zrakové i hmatové) a doplňují pohádku o nevyřčená fakta. Pro rozvoj čtenářské pregramotnosti jsou vhodnější jazykově složitější texty, které mohou obohatit slovní zásobu dětí. Příběhy rozsáhlejšího charakteru, na které se děti potřebují chvíli soustředit.

Kniha č. 6

5.1.6 Božena Němcová; Maličkým

1) SYŽET

Rozsah textu: středně dlouhý, 9 stran, velké písmo

Stručný obsah: Chudobný otec měl dvě děti, Honzíka a Marušku. Oženil se, nová žena neměla děti ráda, ani otce. Poručila, aby je otec odvedl do lesa a nechal je tam. Protože se bál, udělal, jak macecha nakázala. Děti šly do lesa sbírat jahody a otec porážet stromy. V lese uvázal palici, aby tloukla a děti nepoznaly, že odešel. Moudřejší Maruška uklidňovala Honzíka, vylezla na strom, aby viděla světýlko. Došli na louku k chaloupce z perníku. V ní bydlela stará bába a dědek. Honzík loupal perník ze střechy. Babka to v chaloupce slyšela a poslala dědka ven. Děti tvrdily, že to jenom větříček. Poté usnuly pod oknem. Ráno opět loupaly perníček, všimnul si toho dědek a pověděl bábě, že jsou venku děti. Honzík a Maruška začaly utíkat. Na lenném poli potkaly ženu, poprosily ji o pomoc. Zdržela dědka, dělala, že mu nerozumí a nakonec ho poslala na opačnou stranu. Děti se vrátily domů a dědek do perníkové chaloupky.

Postavy: Postavy jsou v pohádce jasně a přímo charakterizované – otec (*chudobný, má rád své děti, bojí se nové ženy*), macecha (*zlá, rozkazující, nemá nikoho ráda*), Honzíček (*bojí se, ale má i odvahu vylézt na perníkovou chaloupku pro perníčky*) Maruška (*starší, odvážná, ví si rady v nesnázích*), babka (*líná, rozkazující dědkovi*), dědek (*tlustý, nemotorný, poslouchá babky rozkazy*), žena na poli (*vstřícná, hodná*).

Děj: Je rychlý, strohý a zpomalený pouze na konci pohádky (*dědek se 12x ptá ženy na lenném poli, zda neviděla děti a pokaždé mu žena na otázku odpovídá, co dělá se lnem*).

Čas, prostor: Děj v pohádce se odehrává v bezčasí a to v domečku, kde bydlí děti

s otcem a macechou, v lese, na louce u perníkové chaloupky a u lenného pole. Prostředí není podrobně popsáno jen pár slovy nastíněné (*v lese mýtina s jahodami, na zelené louce hezká chaloupka*).

2) JAZYK

Jazykové prostředky: Dlouhá větná spojení působí složitě (*„Jednou se té macoše ty děti zprotivily, že muži poručila, aby je zavedl a více aby domů se nevracely; darmo se tomu muž zprotivoval děti svoje zavést, ale žen pokoj nedala, on se jí bál, a proto se smutným srdcem jednoho dne dětem řekl: Vezměte si džbánečky, půjdete dnes se mnou do lesa na jahody.“*), zastaralá čeština (*myslit, povědit*) + používání infinitivů na konci vět (*„On chodíval do lesa a nemohl na děti pozor dávat.“*), slovesa ve větách často stojí na konci (*„Šly tamtudy tou cestičkou po polích, a přímo k tomu potoku, co ty vrby jsou“*), používání ukazovacích zájmen (*tuto sbírejte, i šly tam, tamtudy, ty děti, té macoše*). Z jazykového hlediska je pohádka pro děti hůře pochopitelná.

Umělecké prostředky: V textu nalezneme personifikaci (*smutné srdce, chvíle ušla*), zdobněliny (*dědeček, perníček, džbánečky, větríček*), slova zastaralá (*myslit, povědit, plečka, vochlovat*), slova hanlivá (*bába, dědek*) a veršovaná spojení (*„Slunéčko se níží, k večeru se blíží, táto, pojd'te domů!“*).

3) ZNAKY POHÁDKY

Dobry konec: Je v pohádce naplněn. Děti se vrátily domů k otci a dědek zpátky do své perníkové chaloupky. Chybí zde zakončení typické pro pohádky. Pohádka působí nedokončeně.

Boj dobra a zla: Boj dobra a zla je pouze naznačený. Dědek se snaží chytit děti, ale nechytí, nevíme, co se stalo s macechou, ani co se dělo poté v perníkové chaloupce.

Nadpřirozené bytosti a předměty: (*ježibaba, dědek*) a **předměty** (*chaloupka z perníku*), **kouzla, magie, mluvící zvířata** nejsou v této verzi pohádky.

Co v pohádce chybí: Pohádkové zakončení pohádky, poražení zla, jeho potrestání a závěrečná formule na ukončení pohádky. V této verzi není zmíněná pec s lopatou. Chybí ponaučení, potrestání zla by mělo děti utvrzovat v tom, že svět funguje řádně.

4) ILUSTRACE

Ilustrace: V pohádce jsou použity černobílé ilustrace, pouze jedna barevná (obrázek perníkové chaloupky). Ilustrace jsou jednoduché bez zdobení, působí spíše jako obrysy.

Dětem je dán dostatečný prostor pro vlastní fantazii. Není zde vůbec nakreslena postava ježibaby a macechy. Ilustrace doplňují text, nezaujímají dominantní místo.

Zdroj: Němcová (2000)

Čím se pohádka liší od ostatních:

Děti nevkročí do perníkové chaloupky, bába se je nesnaží upéct, nesedají si na lopatu. Pronásleduje je dědek, pomůže jim žena na lenném poli. U chaloupky usnou a pod okny spí do rána. Není zde řádný konec, pohádka působí nedokončeně.

5) MORÁLNÍ POUČENÍ

Vystižená je zde nutnost sourozenecké spolupráce. A schopnost umět si poradit v těžké situaci. Nebát se požádat dospělou osobu o pomoc. Naopak pohádka postrádá jasné poučení a potrestání zla. Není zde psáno, co se stalo s dědkem a babkou z perníkové chaloupky, ani co s macechou. Nevíme přesně, jak pohádka dopadla.

6) HODNOCENÍ A SUBJEKTIVNÍ POHLED

V pohádce jsou výstižně popsány postavy, jejich přímá charakteristika dobra a zla, ale chybí popis prostředí, zápletka boje dobra a zla, jeho potrestání a pohádkový konec. Pohádka na mě působí nedokončeným dojmem. Protože je psaná zastaralou češtinou a často slovesa stojí až na konci věty (jsou v tzv. postpozici), je náročnější porozumět ději a je vyžadována větší míra soustředění. Pro děti v předškolním věku se zaměřením se na rozvoj čtenářské pregramotnosti bych volila jiné verze pohádky o perníkové chaloupce.

Kniha č. 7

5.1.7 Dagmar Pernická; Pohádky od maminky 1

1) SYŽET

Rozsah textu: dlouhý, 8 stran plného textu, velké písmo

Stručný obsah: Dřevorubec, jeho děti a žena žili spokojeně, měli se rádi. Jednoho dne maminka onemocněla a zemřela, z dětí se stali sirotci. Po čase se otec znovu oženil,

aby se o děti starala macecha a on mohl pracovat. Macecha děti neměla ráda, byla zlá a panovačná. Jednou poručila muži, aby odvedl děti do lesa a nechal je tam napospas osudu. Otec se jí bál a proto jí poslechl, i když byl smutný, odvedl děti do lesa, kde je nechal sbírat jahody a borůvky. Děti byly dlouho v lese, až zjistily, že se ztratily. Mařenka vylezla na strom a ukázala Jeníčkovi směr, kudy se vydají zpátky domů. Po cestě děti dostaly hlad. Na louce našly chaloupku z perníku. Mařenka vylezla na střechu a házela Jeníčkovi marcipánové došky. Z okna se zlobil ježidědek, kdo mu loupá perníček. Mařenka mu tvrdila, že to byl větříček. Dědek se uklidnil. Děti měly hlad, po chvíli začaly zase loupat perník, vylezl dědek a zjišťoval co se děje. Nechal se ošálit a vrátil se do chalupy. Potřetí loupaly děti perník a tentokrát je ježidědek začal pronásledovat a snažil se je dohonit. Ježidědek byl ale pomalý, měl na sobě noční úbor a papuče. Děti poprosily o pomoc ženu na lenném poli. Pověděly jí, co prožily v lese, jak se ztratily otci a loupaly perník z chaloupky a jak je nyní pronásleduje ježidědek. Žena jim poradila, jak se dostanou domů a slíbila, že zdrží dědka. Ježidědek se ptal celkem 7x ženy, zda neviděla děti a ona mu odpovídala vždy, co dělá se lnem. Potom dědka poslala na opačnou stranu, než utíkaly děti. Poznal, že je to lest a vrátil se do své perníkové chaloupky. Děti došly domů k tátovi, byly šťastné a tatínek už je nikdy neopustil.

Postavy: V pohádce vystupuje otec (*má rád své děti, bojí se macechy*), macecha (*zlá, panovačná, nemá ráda Jeníčka a Mařenku*), Mařenka (*starší, zkušenější, opatruje Jeníčka, i když se bojí, nedává to najevo, ví si rady v těžkých situacích*), Jeníček (*menší, starostlivý, bojí se o Mařenku*), ježidědek (*pomalý, nemotorný, nazlobený, oblečený v pyžamu, na nohách papuče, na hlavě čepeček*) žena na poli (*ochotná, vlídná, chápavá*)
V pohádce je kladen důraz na povahové vlastnosti jednotlivých postav, nejsou popsány po stránce vzhledové.

Děj: Je jasný, výstižně popsán, dobře představitelný, zpomalený u perníkové chaloupky, kdy ježidědek vykukuje 3x z okna a na lenném poli, kdy se 7x ptá, zda žena neviděla děti, které pronásledoval.

Čas, prostor: Děj se odehrává v chaloupce, kde děti zprvu žily spokojeně s rodiči, poté v lese, kam je vyhnala macecha, pokračuje před perníkovou chaloupkou (*je na louce u lesa, voní kořením, pokrytá marcipánovými došky a perníkem*) a končí na poli u ženy. Prostředí v lese je popsáno nejdětalněji (*v lese děti seděly v trávě, žijí tam veverky, na děti padají ze stromů šišky, houká tam sova, létá netopýr, les byl v noci strašidelný, plný různých zvuků*). Úvod pohádky popisuje delší časový úsek (*děti žily v chaloupce*

s rodiči a žilo se jim dobře), pak je vyhnala z domova macecha a zbytek děje se odehraje během jednoho dne.

2) JAZYK

Jazykové prostředky: V textu se objevuje přímá řeč, souvětí proložená krátkými úsečnými větami, které dávají ději dramatickosti (*Ty se zaradovaly. Dvojnásobně. Ty byly ale sladké. Konečně utiší hlad. Pryč! Pryč!*).

Umělecké prostředky: Vyskytují se zdvojnásoběliny (*maminka, tatínek, bratříček, dědeček, větríček*), básnické přívlastky (*zmizely pěkné dny, sluníčko zahřívalo paseku a větrík si pohrával mezi stromy, vzaly nohy na ramena a běželi s větrem o závod, utíkaly jako srny, pelášili jako zajáci*) veršované věty (*Neviděla jste tudy jít děti? Že vrána letí o půl třetí? Neviděla jste tudy jít dítek? Ano, len má modrý kvítek.*), citoslovce (*bum, bác*), netypické výrazy (*šoural se, došky*).

3) ZNAKY POHÁDKY

Dobrý konec: Je v pohádce naplněn (*děti utečou před dědkem, dostanou se zpátky domů ke svému otci, který je má rád*).

Boj dobra a zla: Děti utíkají před dědkem, při útěku jim pomáhá žena na poli, která zdrží dědka a ještě ho pošle na druhou stranu.

Nadpřirozené bytosti (*ohnivý mužík, trpaslíci, černokněžník, ježdědek*) **a předměty** (*chaloupka z perníku, kouzelná hůlka, bludný kořen*).

Co v pohádce chybí: V pohádce chybí zakončení týkající se macechy, děti se vrátily domů zpátky k otci, ale není zde již řečeno, co je s macechou, zda s nimi žije dál, nebo jí otec vyhnal. Není zde ježibaba, pec s lopatou ani mluvící zvířata.

4) ILUSTRACE

Ilustrace: Ilustrace působí líbivě, jsou malované jasnými veselými barvami a všechny postavy včetně zlého ježdědka mají krásné tváře, vhodně dokreslují text, doplňují ho o nevyřčená fakta (*u domku Jeníčka a Mařenky běhají slepice, hlídá pes, vyobrazen je vnitřek chaloupky, věkové rozpětí dětí, kočka žijící s ježibabou*), zároveň nechávají prostor pro představivost (*nikde není znázorněná maminka, macecha*).

Zdroj: Pernická (2013)

Čím se pohádka liší od ostatních: Na začátku pohádky zemře maminka, nahradí ji macecha. Macecha vyžene děti z domu, protože je nemá ráda, nikoliv proto, že by rodina byla chudá. Děti nejsou v perníkové chaloupce a nesedají si na lopatu. V chaloupce nebydlí ježibaba, ale pouze ježidědek. Děti zachrání žena na lenném poli, zlo není potrestáno.

5) MORÁLNÍ POUČENÍ

Pohádka ukazuje dětem sourozeneckou spolupráci a soudržnost (*Jeníček a Mařenka společně bloudí lesem, vzájemně se o sebe starají, hledají světýlko*). Schopnost řešit problémy bez pomoci rodičů (*děti se nebojí požádat ženu na lenném poli o pomoc*).

6) HODNOCENÍ A SUBJEKTIVNÍ POHLED

Pohádka je zpracována na formát listu A3, z lícové strany jsou ilustrace a z rubové strany text. Děti tak mohou vnímat zároveň zrakové i sluchové podněty. Zpracování umožňuje dětem s jednotlivými kartami manipulovat a řadit pohádku z hlediska časové posloupnosti a umožňuje jim pohádku následně vyprávět s oporou o ilustrace. Pohádka je dlouhá, ale napsaná spisovným bohatým jazykem, který rozvíjí dětskou slovní zásobu. Celkové pojetí a zpracování pohádky mě zaujalo a vnímám ho jako vhodné pro rozvoj čtenářské pregramotnosti.

Kniha č. 8

5.1.8 Richard Podaný; Jacob a Wilhelm Grimmové Kreslené pohádky

1) SYŽET

Rozsah textu: dlouhý, 12 stran, komiksová verze

Stručný obsah: U lesa v chaloupce žil chudý drvoštěp, jeho dvě děti a macecha. Jednoho dne macecha chtěla po otci, aby zavedl děti do lesa, protože je neměli z čeho uživit. Děti to slyšely a Jeníček venku nasbíral křemínky. Ráno děti zavedli do lesa,

nechali je u ohně. Poté, co vyšel měsíc, se děti vydaly zpátky domů cestou značenou křemínky. Otec litoval, že si nechal poroučet od zlé macechy a přivítal děti s otevřenou náručí. Opět přišla na kraj bída a znovu macecha rozhodla, že děti odvedou do lesa. Jeníček tentokrát nemohl ven z chaloupky, aby nasbíral kamínky, tak aspoň ulamoval chleba. Za svitu měsíce se děti chtěly vydat zpět k domovu, ale nenašly žádné drobečky. Měly hlad a najednou uviděly pěknou chaloupku. Zdi měla z chleba, středu z perníku, okna cukrová. Začaly chaloupku jíst. Jeníčka chytla ježibaba a zavřela ho. Mařenka musela vařit, aby Jeníček tloustl. Ježibaba ho každý večer kontrolovala a Jeníček jí místo prstu ukazoval kostičky. Po čtyřech týdnech už to nevydržela a rozhodla se ho sníst. Rozpálila troubu a chtěla po Mařence, aby se podívala, jestli je dost roztopená. Mařenka chytře řekla, že neví, jak se leze do trouby. Ježibaba jí to ukazovala a Mařenka jí tam zamkla. Děti ještě prohledaly dům, vzaly si tam z truhly drahokamy a perly. Vydaly se zpátky domů, kde na ně čekal smutný otec. Macecha již v domě nebyla, neboť zemřela hlady. Od té doby se jim žili šťastně.

Postavy: Z pohádky vyplývá, že macecha je (*zlá, bojí se chudoby, chce se zbavit dětí*), otec (*starostlivý, má rád Jeníčka a Mařenku, nechá si poroučet od macechy, lituje toho*), Jeníček (*ví si rady v těžké situaci, ochraňuje Mařenku*), Mařenka (*má strach, bojí se, zpočátku si neví rady, ale pak přelstí ježibabu a strčí jí do pece*), ježibaba (*líná, zlá, špatně vidí*). Postavy jsou charakterizované nepřímo, jejich vzhled vystihují ilustrace.

Děj: Je jasný, stručný, psaný dvěma typy písma (první zastupuje vypravěče, druhé přímou řeč postav). Zpočátku zpomalený (macecha s otcem vede děti dvakrát do lesa).

Čas, prostor: Děj se odehrává v domku, kde bydlí Jeníček a Mařenka, v lese a v perníkové chaloupce (*chaloupka má zdi z chleba, střechu z perníku, okýnka cukrovaná*). Prostředí není popsáno, je doplněno ilustracemi, které zatupují slova. Pohádka se odehraje v delším časovém úseku (*rodina je chudá, odvedou děti do lesa, těm se podaří domů vrátit, za neurčitou dobu zase padne na rodinu chudoba a opět odvedou děti do lesa, ježibaba vězní Jeníčka čtyři týdny v kleci*).

2) JAZYK

Jazykové prostředky: V pohádce nejsou specifické jazykové prostředky. Jelikož se jedná o komiksovou verzi, jsou zde jednoduchá souvětí a přímá řeč.

Umělecké prostředky: V textu se vyskytují zdobněliny (*sestřička, prstíček, cvalíček, kostička*), veršovaná věta (*„Vystrč prstíček, ať vidím, jaký jsi cvalíček.“*), hanlivá slova

(*baba, čarodějnice, husa hloupá*), zastaralá slova (*zákrut, drahota*), básnický přívlastek (*hryzalo ho svědomí*), lidová rčení (*má za lubem*).

3) ZNAKY POHÁDKY

Dobří konec: Je v pohádce naplněn (*děti zavřou ježibabu do trouby, vezmou si od ní perly a drahokamy, které jim zajistí, že už nejsou nikdy chudí, macecha zemře*).

Boj dobra a zla: Mařenka přelstí ježibabu, tvrdí jí, že neumí vlézt do trouby.

Nadpřirozené bytosti (ježibaba) a předměty: (*chaloupka z perníku*).

Co v pohádce chybí: Pohádka je upravená do moderní verze, chybí zde starší předměty typické pro tuto pohádku. Pec nahrazuje moderní elektrický sporák. Děti nejdou sbírat borůvky a jahody do lesa, jsou do lesa odvedeni záměrně a děti to ví, že mají v lese zůstat. Nevyskytují se tu žádná mluvící zvířata, popřípadě pohádková čísla a básničky.

4) ILUSTRACE

Ilustrace: Ilustrace převládají nad textovými bublinami, zaujímají hlavní roli, neboť se jedná o komiksovou verzi. Obrázky jsou kreslené jednoduše bez zdobení, pojaté v moderním duchu (ježibaba má místo pece troubu) a působí strašidelně. Použité jsou tmavé barvy (oranžová, černá, červenohnědá, bílá, červená, fialová, tyrkysová). Z výrazů jednotlivých postav lze vyčíst jejich charakter i emoce.

Zdroj: Podaný (2010)

Čím se pohádka liší od ostatních: Děti nejdou do lesa sbírat jahody a borůvky, čekají v něm u ohně na macechu a otce, než dokácí dříví. Ježibaba je zavřena do trouby, místo do pece. Děti si odnesou domů drahokamy a perly. Macecha zemře hladem.

5) MORÁLNÍ POUČENÍ

Pohádka ukazuje dětem sourozeneckou spolupráci a soudržnost (*zprvu Jeníček sbírá kamínky a značí cestu domů, posléze Mařenka přelstí Ježibabu a zachrání Jeníčka*), znaky trestního kodexu (přestupek = vina = trest), negativní pohádková postava (ježibaba i macecha) zažijí trest. Schopnost řešit problémy bez opory dospělého.

6) HODNOCENÍ A SUBJEKTIVNÍ POHLED

Pohádka je zpracována formou komiksu. Hlavní funkci zde plní ilustrované obrázky, podle kterých mohou děti vyprávět děj. Obrázky jsou nakreslené jednoduše a zachycují nejdůležitější věci (nezachycují detaily) a znázorňují emoce jednotlivých postav. Verze pohádky má zajímavou moderní podobou. Využila bych jí při porovnávání s klasickou verzí a hledání rozdílů mezi moderními ilustracemi a klasickými. Z jazykového hlediska nejsou v pohádce slova pro rozvoj slovní zásoby.

Kniha č. 9

5.1.9 Václav Renč; Perníková chaloupka

1) SYŽET

Rozsah textu: dlouhý, 16 stran, velké písmo

Stručný obsah: Chudému tatínkovi a mamince se narodily dvě děti. Mařenka měla černé vlasy a Jeníček zlaté. Maminka doma vařila a děti chodily s tatínkem do lesa na dříví a jahody. Jednou děti v lese sbíraly jahody a borůvky, šly stále hlouběji do lesa, kde je přemohla únava. Zdálo se jim o skřítcích. Otec našťápal dříví a sháněl děti. Ty se mu neozývaly, domníval se, že šly domů. Děti se mezitím probudily v lese, kde už byla tma. Volaly na rodiče, bály se. Za svitu měsíce došly na paseku k perníkové chaloupce. Jeníček poprosil Mařenku, aby ho vysadila a naloupal jim perník ze střechy. Z chalupy vylezla babizna s koudelí na hlavě místo vlasů a s klubkem hadů kolem pasu. Zjišťovala, kdo jí loupe perníček a Jeníček se jí snažil přesvědčit, že to byl větříček. Babizna se nedala, chytila děti a zavřela je v chaloupce do klece a vykrmovala je. Rodičům se doma po dětech stýskalo. Děti byly u baby dlouho, ze srnečků již vyrostli srnci a byl podzim a začínala zima. Bylo chladno, babizna roztopila pec a připravovala se na hostinu. Děti se bály, ježibaba je začala lákat do pece a nutila je sednout si na lopatu. Anděl dětem vnuknul nápad, aby si na ní nesedaly. Předstíraly, že jim to nejde a baba se vztekala. Sama se jim snažila ukázat, jak to má vypadat. Děti toho využily a strčily jí do pece. Žárem všechno kolem chaloupky roztálo a děti utekly domů.

Postavy: Hlavní postavy jsou v pohádce výstižně popsány jak po stránce vzhledové, tak i charakterové a to přímo i nepřímo. Mařenka (*veselá černo vlasá dívka, bojí se v lese, odvážně čelí ježibabě*), Jeníček (*chlapec se zlatými vlasy, společně s Mařenkou bojuje proti babě*), Ježibaba (*zlá, nemilosrdná, jedovatá, přetvařující se, má zelené oči, jeden zub, tři chlupy*) Vedlejší postavy jsou popsány pouze charakterově. Starostlivý otec

(*pracovitý – chodí do lesa kácet stromy, bojí se o děti*) a strachující se matka (*starající se – vaří, stýská se jí po dětech*).

Děj: Děj je pozvolný, celý veršovaný, detailně popisuje jak postavy, tak prostředí ve kterém se jednotlivé úseky pohádky odehrávají.

Čas, prostor: Pohádka se odehrává po delší časový úsek (*děti v létě sbíraly v lese jahůdky, posléze je ježibaba držela v chaloupce, venku už byl podzim, dozrály ostružiny i jeřabiny a blížila se zima*). Děti nejprve byly v lese, který je detailně popsán (*černý smrkový les, plný pařízků, vykřikovala v něm sojka, houkal sýc, pohybovali se tu lišky, veverka, z lesa vedla cesta po poli k vesnici, děti šly strání, strží, prodíraly se kapradím, na cestu jim svítil měsíc*), druhá část pohádky se odehrává v perníkové chaloupce u baby (*klec, kde vězní děti, rudá pec s lopatou*).

2) JAZYK

Jazykové prostředky: Text obsahuje jednoduché krátké i dlouhé veršované věty, bohatý jazyk, přímou řeč.

Umělecké prostředky: Bohatý jazyk plný přirovnání (*„koulí a poulí na ně oči tak jako zmije na ptáčata, než po nich krvelačně skočí“*, *„tma jako v pytli“*, *„krmí je, krmí jako husy“*), přímá řeč (*„Pojd' pro nás, táto! Mámo, kde jsi?“*) dynamičnost děje přídavná jména (*černý les, jedovatý zub*), citoslovce (*bác, bum, cvak, hop*) dějová slovesa (*v břiše kručí, baba se peče, hoří les, děti domů pospíchají, vnukne nápad, mrknout nedá, zlu nezabrání, belhá od chalupy, Jeník křik*) zastaralá slova (*všoupnem, haraší, překoceny*) hanlivá slova (*nemehla*) básnické přívlastky (*srdíčko dětem strachy vzlyká, z mraků měsíc povyskočí, perník jen prší ze střechy, svět zapad do zimního spánku, sluníčko tančí po pasece*), zdobněliny (*pacholátka, miláčkové, perníček, větříček, spatat*).

3) ZNAKY POHÁDKY

Dobrý konec: Je v pohádce naplněn, baba je upálena ve vlastní peci a děti utečou z její chaloupky. Je zde otevřený konec, kdy přesně nevíme, zda děti našly cestu zpátky domů. Pohádka je zakončená větou, že děti pospíchají domů, ale nevíme, zda opravdu našly správnou cestu.

Boj dobra a zla: Ježibaba se snaží nalákat děti do pece, aby je upekla. Ti ji však převezou, když dělají, že neumí sedět na lopatě a následně ježibabu vhodí do její vlastní pece.

Nadpřirozené bytosti: (*ježibaba, skřítkové, šotci*) a **předměty** (*chaloupka z perníku, bludný kořen*).

Co v pohádce chybí: V pohádce se nevyskytuje postava zlé macechy. Chybí dokončení příběhu, nevíme, zda děti dorazily zpátky domů a žily šťastně. Nevyskytují se zde magická čísla.

4) ILUSTRACE

Ilustrace: V pohádce jsou použity ilustrace v tmavých tlumených odstínech, v popředí jsou zobrazeny hlavní postavy, předměty a vypíchnuty nejdůležitější děje, pozadí je rozmazáno do ztracena, aby neodpoutávalo pozornost. Z ilustrací lze vyčíst, že je Mařenka starší než Jeníček. Ježibaba nepůsobí strašidelně. Postavy působí smutně, i když nejsou v nebezpečí, neusmívají se.

Zdroj: Renč (1998)

Čím se pohádka liší od ostatních:

Celá pohádka je psaná ve verších. Nevyskytuje se zde postava macechy. Děti se ztratí v lese samy a jejich rodiče jsou smutní a trápí se pro ně. Děti v lese usnou a zdá se jim o různých nadpřirozených bytostech. Ježibaba vykrmuje obě děti, ne jenom Jeníčka. Mařenka nemusí sloužit v chaloupce. Celá chaloupka shoří. Děti si domu nenesou poklad.

5) MORÁLNÍ POUČENÍ

Pohádka ukazuje dětem nutnost sourozenecké spolupráce (*děti společně vhodí ježibabu do pece*). Schopnost řešit problémy bez opory dospělého zásady trestního kodexu, kdy je zlo po zásluze potrestáno.

6) HODNOCENÍ A SUBJEKTIVNÍ POHLED

Bohatá slovní zásoba v této verzi pohádky vyvolává v posluchači a čtenáři mnoho emocí a probouzí fantazii. Jsou zde výstižně charakterizované postavy dobra a zla. Básnické přívlastky nutí k přemýšlení, text je složitější. Tato verze pohádky mě zaujala,

jak po stránce jazykové, tak výtvarné. Volila bych tuto verzi jako doplnění pohádky psané v próze.

Kniha č. 10

5.1.10 Mírek Vostrý; Obrázkové pohádky

1) SYŽET

Rozsah textu: stručný, 24 vět, velké písmo + komiksové bubliny v ilustracích

Stručný obsah: Děti šly s otcem do lesa. Jeníček a Mařenka sbíraly jahody, otec kácel stromy. Děti se v lese ztratily. Mařenka poprosila Jeníčka, aby vylezl na strom a našel cestu. Jeníček uviděl v dálce světýlko, které je dovedlo k chaloupce z perníku. Mařenka pobídla Jeníka, aby vylezl na střechu a uloupil z ní perníček. Ježibaba to v chaloupce slyšela, vyhlédla z okna. Schovaný Jeníček za komínem ji uklidňoval, že se jedná o větráček. Ježibaba se nenechala ošálit, chytla děti, Jeníčka zavřela do klece a Mařenku nechala uklízet. Ježibaba zkoušela, jak moc je Jeník vykrmený. Ten jí místo prstu ukazoval klacík. Ježibaba to poznala a odvedla si ho k peci, aby ho upekla. Chtěla po Jeníkovi, aby si sedl na lopatu, ale ten dělal, že to neumí. Baba mu to ukázala sedla na lopatu a děti jí strčily do pece. Utekly z chaloupky a běžely podél potoka, který je dovedl domů. Otec byl rád za šťastné shledání.

Postavy: Mařenka (*chytrá, snaží se vyřešit situaci, když se ztratí s Jeníkem v lese*) Jeník (*mazaný, snaží se ošálit Ježibabu*), Ježibaba (*zlá, zákeřná*). Postavy jsou zde charakterizované jak přímo, tak i nepřímo skrze jejich chování. Postavy nejsou popsány po stránce vzhledové.

Děj: Děj je rychlý, založený na ilustracích a dvakrát zpomalený (u perníkové chaloupky, u pece).

Čas, prostor: Děj v pohádce se odehrává v lese a perníkové chaloupce. Prostředí není popsané, doplňují ho k tomu určené ilustrace, které převládají nad textem. Podle ilustrací lze soudit, že se jedná o teplé letní období až začátek podzimu (*Mařenka má šaty, v lese rotou houby, ježek nosí na zádech jablíčka a hrušky*).

2) JAZYK

Jazykové prostředky: V textu jsou dlouhé věty (*Baba ho prohlédla a povídá: „Ten prst je samá kost, ale tlustý nebo hubený, polez z klece ven,“ a popadla Jeníčka a táhla ho k roztopené peci, před kterou stála veliká lopata.*), přímá řeč a hovorové výrazy

(polez, vlekla, nějaká chaloupka). Jedná se o obrázkovou pohádku, kde převládají ilustrace nad textem.

Umělecké prostředky: Jsou zastoupeny několika zdobnělinami (*Jeníček, Mařenka, prsíček, tatínek, babička*) a hanlivými slovy (*baba*).

3) ZNAKY POHÁDKY

Dobří konec: Je v pohádce naplněn. Děti utečou od Ježibaby a vrátí se zpátky domů ke svému otci.

Boj dobra a zla: Jeníček svou chytrostí přelstí Ježibabu a společnými silami s Mařenkou jí vhodí do pece. Postihne jí osud, který měla připravený pro děti.

Nadpřirozené bytosti a předměty: (ježibaba) a **předměty** (chaloupka z perníku) **kouzla, magie, mluvící zvířata** nejsou v této verzi pohádky.

Co v pohádce chybí: V pohádce se nevyskytuje typický pohádkový úvod, pohádka rovnou začíná dějem, není zde postava macechy, děti nejsou vyhnány z domova, ztratí se sami v lese, nejsou zde básničky, písničky.

4) ILUSTRACE

Ilustrace: V pohádce jsou použity veselé, barevné ilustrace, které nejsou strašidelné. Ilustrace převládají nad textem a jsou zhotoveny pro podporování dětí při vyprávění. Na obrázcích jsou vystihnuty emocionální projevy jednotlivých postav. Ilustrace doplňují pohádku o nevyřčená fakta (jak to vypadá uvnitř perníkové chaloupky, jak vypadá Jeníček, Mařenka i Ježibaba).

Zdroj: Vostrý (2010)

Čím se pohádka liší od ostatních:

Děti nejsou vyhnány z chaloupky zlou macechou, ztratí se v lese svou nepozorností. Mařenka nabádá Jeníčka, aby vylezl na strom, aby loupal perníček.

5) MORÁLNÍ POUČENÍ

Vystižená je zde nutnost sourozenecké spolupráce. A schopnost umět si poradit v těžké situaci bez opory dospělého.

6) HODNOCENÍ A SUBJEKTIVNÍ POHLED

Pohádka je koncipována pro rozvoj čtenářské pregramotnosti. Převládají zde ilustrace nad textem. Děti si mohou děj prohlížet, jak jde chronologicky za sebou, podle obrázků pohádku vyprávět, popisovat děj. Krátký text doplňuje pohádku. V pohádce postrádám popis osob, jak vypadají, dětem je jasně na obrázku předložena jediná podoba postav, nemají v tomto ohledu prostor pro fantazii. Pohádka děti neobohatí o nová slova v textu, ale může je obohatit jejich vlastním vyprávěním.

5.2 V čem se od sebe liší jednotlivé verze

Název pohádky o perníkové chaloupce používá většina autorů v tomto vybraném vzorku porovnávaných knih, ale vyskytuje se zde i verze o Jeníčkovi a Mařence od Richarda Podaného (komiksové přepracování bratří Grimmů). Všechny pohádky vycházejí z jednoho základního jádra a rozchází se v následujících detailech.

Maminka, tatínek a zlá macecha.

- **Děti žijí v domku pouze s tatínkem** (Čančíková, Chalánková, Vostrý).
- **Děti žijí v domku s tatínkem a maminkou**, kteří je mají rádi (Renč).
- **V domku s dětmi žije zlá macecha**, která je nemá ráda (Grimmové, Němcová).

Jak se děti dostaly do lesa?

- **Děti se vydají do lesa samy**, když jdou hledat svého otce, který se nevrátil domů z prodeje dřeva. Při jeho hledání zabloudí (Chalánková).
- **Děti se v lese ztratí samy svou nepozorností**, když jdou do lesa s otcem na borůvky, jahody, dřevo (Březinová, Čančíková, Renč, Vostrý).
- **Děti do lesa vyžene zlá macecha**, která se bojí chudoby. Přesvědčí otce, aby děti odvedl do lesa a nechal je napospas svému osudu (Grimmové, Němcová, Pernická, Podaný).

Kdo šplhal na strom a hledal světýlko?

- **Děti na strom nešplhaly**. Našly chaloupku, když bloudily lesem (Chalánková, Renč, Podaný).
- **Mařenka lezla na strom**, aby našla světýlko (Němcová, Pernická).
- **Mařenka pobízí Jeníčka**, aby vyšplhal na strom (Čančíková, Vostrý).

- **Jeníček šplhal na strom** (Grimmové).

Kdo bydlí v chaloupce?

- V perníkové chaloupce bydlí pouze **ježibaba** (Čančíková, Renč).
- V perníkové chaloupce bydlí **ježibaba a ježidědek** (Němcová).
- V perníkové chaloupce bydlí pouze **ježidědek** (Pernická).

Ježibaba/ježidědek jsou:

- **Přetvařující se ježibaba**, zprvu se projevuje jako hodná. (Čančíková, Grimmové).
- **Od začátku je ježibaba zlá**, nemá důvod se přetvařovat (Grimmové, Renč, Vostrý).
- **Ježidědek je hloupý** (Němcová, Pernická).

Co chycené děti dělaly v perníkové chaloupce?

- **Děti v chaloupce vůbec nebyly**, stihly utéct (Pernická, Němcová).
- Děti nemusely pracovat, **pouze jedly** sladkosti (Čančíková, Renč).
- **Jeník byl zavřený v kleci, Mařenka vařila, uklízela** (Grimmové, Vostrý, Podaný).

Kdo pomohl dětem?

- **Děti si pomohly samy**, utekly z chaloupky, Jeníček přišel na to, že je chtěla ježibaba sníst (Čančíková)
- **Dětem pomohl myslivec**, který zdržel ježibabu (Chalánková).
- **Dětem pomohla žena na lenném poli**, která zdrží ježidědka (Pernická, Němcová).

Kdo šoupne ježibabu do pece?

- **Mařenka strčí babu do pece**, tvrdí jí, že neví, jak se sedí na lopatě (Podaný, Grimmové).
- **Děti jí společnými silami strčí do pece**. Jeník tvrdí, že neví, jak se na lopatu sedá (Vostrý, Renč).

Jak je zlo potrestáno?

- **Ježibaba (ježidědek) není potrestaná**, dál žije v chaloupce, neproběhne s ní žádný boj (Čančíková, Němcová).
- **Macecha zemře hlady** (Podaný).
- **Ježibaba je upálena v peci** (Grimmové, Podaný Vostrý).

Co děti získaly?

- **Děti si nic neodnesou** (Čančíková, Renč, Vostrý).
- **Děti si odnesou drahokamy a perly** (Podaný, Grimmové).

5.3 Celkové shrnutí pohádek:

Pro práci v mateřské škole zaměřenou na rozvoj čtenářské pregramotnosti bych z výše uvedených knih volila z obsahového a jazykového hlediska zaměřeného na prózu titul **Perníková chaloupka bratří Grimmů**, který představuje klasickou folklorní verzi pohádky. Naplňuje znaky a poselství tohoto literárního žánru a předává dětem potřebná skrytá sdělení pro správný duševní rozvoj. Dále bych volila **logopedické pohádky Dagmary Pernické** a popletené pohádky z knihy **Teta to plete od Ivony Březinové**. Verze jsou jazykově bohaté, rozvíjí slovní zásobu a představivost, podněcují děti k pochopení vtípu a humorných situací a uvědomění si shod a rozdílů mezi jednotlivými verzemi. Z hlediska poezie bych doporučila využít **Perníkovou chaloupku Václava Renče**, která je delší a děti v ní najdou dostatek rýmů a také kratší verzi z knihy **Dvakrát sedm pohádek od Františka Hrubína**.

Pro rozvoj zrakové percepce, podporu obrazotvornosti a imaginace bych využila ilustrace z knihy **Perníková chaloupka bratří Grimmů s ilustracemi Michaely Kukovičové**, **logopedické pohádky Dagmary Pernické s ilustracemi Zdeňky Krejčové**, **Obrázkové pohádky Mirka Vostrého** a **Perníkovou chaloupku Václava Renče s ilustracemi Jiřího Trnky**. Tyto zvolené ilustrace podněcují vhodně děti, srozumitelně jim zpřístupňují text, jsou realistické, jednoznačné, nejsou v nich abstraktní prvky. Pro podporu smyslového vnímání bych doporučila využít i **vyšívané pohádky O perníkové chaloupce Venduly Chalánkové**, které podporují i hmatové vnímání.

6 Týdenní plán pro rozvoj čtenářské pregramotnosti na téma perníková chaloupka v mateřské škole

Projekt se zúčastnily děti z mateřské školy v jihočeském kraji. Konkrétně se jednalo o město Písek. Byl realizován s předškolními dětmi ve věku 5–7 let a skupina byla vybrána náhodně. Celkem se zapojilo dvanáct dětí, z toho čtyři dívky a osm chlapců. Čtyři děti mají odklad školní docházky. Osm dětí navštěvuje klinické logopedy z důvodu nápravy výslovnosti. Děti navštěvují ve školce společnou třídu Kytíček. Jedná se o třídu pro děti v posledním roce před nástupem do školní docházky. Většina dětí školku navštěvuje již třetím rokem, pouze jeden chlapec je nově příchozí, nastoupil teprve v září. Učitelky s dětmi pravidelně chodí do místní knihovny, každý den jim čtou před odpoledním spánkem pohádky a jednou měsíčně si čtou pohádky v seniorském domě. Cíle projektu u jednotlivých aktivit vychází z RVP PV. Volila jsem cíle, které rozvíjí osobnost po všech stránkách s důrazem na jazykové dovednosti dětí a podporu čtenářské pregramotnosti.

Tabulka 3: Charakteristika souboru dětí

	Věk	Odklad školní docházky	Logopedie	Základní informace o dětech
Monika	6	-	ano	má dva sourozence, mladšího bratra, starší sestru, navštěvuje taneční kroužek, vyhledává společnost kamarádů, kde zaujímá vůdčí postavení
Karolína	5	-	ano	má mladší sestru, zajímá se o zvířata, hlavně koně, působí tichým dojmem, ráda zpívá a recituje básničky, baví ji malování
Vanesa	7	ano	-	nemá sourozence, baví ji tvořivé činnosti (práce s modelovací hmotou)
Nela	6	-	-	nemá sourozence, aktivně hraje hokej, zajímá ji móda a oblečení
Martin	5	-	-	má mladšího bratra, působí tichým dojmem, rád si sám staví z lega
Matěj	6	-	ano	nemá sourozence, mateřskou školu navštěvuje od září, hůře se zapojuje mezi vrstevníky, neuvědomuje si sociální meze
Sebastian	5	ano	ano	nemá sourozence, špatně vyslovuje, není mu rozumět, je samotář
Jan	6	-	ano	má staršího bratra, chodí každý týden do kostela na bohoslužby, vyhledává činnosti týkající se knih, časopisů
Jakub	6	ano	ano	má starší sestru, rád věci pozoruje, déle trvá, než se zapojí do kolektivu
Jiří	5	-	ano	má staršího bratra, rád si povídá a komunikuje se svým okolím
Daniel	6	ano	ano	má starší sestru, hůře se adaptuje na nové prostředí a nové situace, stydí se mluvit před neznámými lidmi, má rád knihy
Josef	5	-	-	nemá sourozence, baví ho počítačové hry, rád o nich vypráví

6.1.1 První den s pohádkou o perníkové chaloupce

Pomůcky:

Knihy, šátek, hudební cd s nahrávkou písničky od Arabely, pohádkové karty od Novadidy, obruče, lano, perníčky, perníkové koření.

➤ Komunikační kruh, seznámení s knihou

Cíl aktivity: Rozvoj a užívání všech smyslů, rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (naslouchání) i produktivních (vyjadřování), posilování přirozených poznávacích citů (zvědavost, radost z objevování), seznamování se světem kultury a umění, vytváření elementárního povědomí o širším kulturním prostředí.

Popis aktivity: Učitelka rozloží na koberci knihy, přikryje je šátkem. Společně s dětmi si kolem knih sesedne do kruhu, aby na sebe všichni viděli a mohly si společně povídat.

Podněcuje děti kladením otázky: „Co se ukrývá pod šátkem?“

Děti mohou využít hmat a na knihy zakryté šátkem si sáhnout.

Každý zkouší vyjádřit slovně svou představu.

Po sejmutí šátku z knih si učitelka s dětmi o nich povídá. „Kde se knihy kupují? Na co se používají? Co v nich najdeme? Z čeho jsou vyrobené? Máte doma knihy? Jaké? Jaké knihy vám rodiče čtou?“

Reflexe a praktické rady: Děti hned na první dotek poznaly, co se ukrývá pod šátkem. Motivovala jsem je ještě větou: „Kdyby to náhodou nebyly knihy, co jiného by tam mohlo být?“ Děti zkoušely na knihy ťukat a ještě doplnily, že by se mohlo jednat i o krabici. Po skončení aktivity mě napadlo, že jsem mohla knihy umístit i na sebe (vytvořit z nich komín) a dát tam leporela i časopisy, aby měly děti více možností k přemýšlení. Na otázku „Co je v knihách, co v nich najdeme?“ děti začaly popisovat jednotlivé konkrétní knihy („*Já jsem tam našla babičku a dědečka jak hrajou. Já jsem tam našel stroje.*“¹), listovaly a ukazovaly obrázky. Nedokázaly však obecně pojmenovat, že zde najdeme obrázky, texty, slova, písmena, neboť byly zaujaty ilustracemi. Poté však zjistily, že v knihách najdeme pohádky a dokonce i čísla. Mohla jsem využít i knihy bez obrázků a zkoušet s dětmi porovnávat, čím se kniha plná textu liší od obrázkových knih. Překvapilo mě, že děti na otázku, „Co vám rodiče doma čtou?“ většinou odpovídaly záporně (*Mně nikdo nečte, ani mamka, ani tatka, ani ségra.*“). Pouze jeden chlapec reagoval kladně, že si čtou doma s matkou. Z výzkumu

¹ Texty v závorkách psané kurzívou představují autentické výpovědi dětí.

od Evy Šmelové Celé české čte dětem, který proběhl v roce 2011–2012 v Olomouci formou dotazníkového šetření vyplývá, že pouhých 37% rodičů čte dětem každý den, 51% několikrát týdně a 4% zřídka. Výpovědi dětí a výsledky výše zmíněného výzkumu potvrzují, že rodičů pravidelně dětem nečtou, spíše několikrát do týdne nebo vůbec.

➤ **Hudební a pohybová chvilka**

Cíl aktivity: Uvědomění si vlastního těla, ovládnutí pohybového aparátu, rozvoj zájmu o další formy verbálního sdělení (hudební forma), rozvoj kooperativních dovedností.

Popis aktivity: Učitelka s dětmi symbolicky odemkne pohádku písničkou. Děti se chytí za ruce, utvoří kruh.

Dagmar Patrasová, písnička z Arabely

Od pohádky klíček mám,	krok dopředu, přidupnout 2x; krok dozadu přidupnout 2x
cvakne zámek vzhůru k nám,	krok dopředu, přidupnout 2x; krok dozadu přidupnout 2x
uvidíš tu krásnou říš,	kroky stranou vlevo 4x
o níž každou noc v postýlce sníš.	kroky stranou vpravo 4x
Uvidíš tu krásnou říš,	ruce v bok, točit se vlevo
o níž každou noc v postýlce sníš.	ruce v bok, točit se vpravo
	ruce opíšou před tělem kruh, sednout na bobek
	podložit tvář rukama.

Reflexe a praktické rady: Děti si společným tancem uvědomily, že musí přizpůsobit své pohyby pohybům kamaráda, neboť si jinak šlapaly na nohy a tahaly se za ruce. Zprvu očekávaly, že bude tanec rychlý, ale pomalá klidná melodie je vedla k pomalým pohybům a tichému lehkému zpěvu.

➤ **Seznámení s pohádkou, časová posloupnost**

(obrázkové pohádky od Novadida)

Cíl aktivity: Rozvoj pohybových schopností v oblasti hrubé i jemné motoriky, rozvoj a užívání všech smyslů, rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu, rozvoj paměti a pozornosti.

Popis aktivity: Učitelka po zemi rozmístí obrázky z 2–3 klasických českých pohádek.

Děti si je prohlédnou a poté vyberou, které obrázky k sobě patří.

Společně si pojmenují všechny pohádky.

S dětmi se zaměříme na pohádku o perníkové chaloupce.

Zkusíme karty seřadit podle časové posloupnosti.

Děti zkouší podle seřazených obrázků pohádku vyprávět vlastními slovy.

Reflexe a praktické rady: Děti třídily pohádky o Budulínkovi, Červené Karkulce a Perníkové chaloupce. Pohádky poznávaly podle obrázků. U karet, kde si nebyly jisté, kam patří, se řídily barevnými okraji. Obrázky následně pojmenovávaly („*To je ta pohádka, jak se ztratily ty děti v lese. To je Perníková chaloupka jo a tohle Karkulka a Budulínek.*“). Následně seřadily obrázky podle časové posloupnosti a vyprávěly příběh. Děti při vyprávění pohádky ještě upravovaly pořadí obrázků. Např. je zmátla postava ženy na lenném poli, kterou pokládaly za maminku a zprvu ji daly na začátek hned jako první obrázek pohádky. Bylo by dobré, před skládáním pohádky si s dětmi pojmenovat postavy (ježidědek, žena na lenném poli, Mařenka, Jeníček a otec).

➤ **Vyprávění pohádky s obrázkovou oporou** (didaktický materiál od Novadida)

Cíl aktivity: Rozvoj jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) a produktivních (vyjadřování, mluvní projev), vytváření základů pro práci s informacemi, rozvoj paměti a pozornosti.

Popis aktivity: Děti si přinesou židle, položí je na koberec, jako když jsou v divadle.

Učitelka si sedne naproti nim, drží kartu lícovou stranou k dětem a rubovou stranou k sobě. Děti vidí obrázky, učitelka text.

Učitelka dětem vypráví pohádku o perníkové chaloupce. A zapojuje děti do příběhu kladením následujících otázek:

1. *obrázek* – Jaká zvířata zobou zrníčka u chaloupky? Jak dělá slepička? Jakou barvu zástěry má Mařenka? Vytleskáme slovo růžová. Kolik tu vidíme stromů? Ukážeme si tolik prstů, kolik je na obrázku stromů. Co si nese táta do lesa? Na co má sekeru?

Co se dá vyrobit ze dřeva?²

2. *obrázek* – Co dělají děti v lese? Ukažte mi, jak se trhají jahody? **Chodíte do lesa? A co tam děláte?** Znáte jméno ptáčka, který ťuká zobákem do stromu a vybírá z něho broučky? Jakou barvu mají jahody? Jakou barvu mají borůvky?

3. *obrázek* – Proč se děti na obrázku mračí? Proč jsou smutné? Ukažte mi, jak se děti

² Červeně jsou označeny otázky vyššího řádu.

tváří? Jaká vidíme zvířátka v lese? **Jak byste se v takové chvíli cítili vy? Už jste se někdy ztratili? Co byste dělali?**

4. *obrázek* – Kde stojí Jeníček? Kde je Mařenka? Co bývá na obloze v noci, kromě měsíce? Co bývá na obloze ve dne? **Proč je měsíc na obloze pro Mařenku a Jeníčka důležitý?**

5. *obrázek* – Z čeho se pečou perníčky? **Kdy pečete perníčky doma vy? Máte je rádi? Co patří do těsta?** Co zdobí perníčky na chaloupce? Jak vypadá ježidědek? Co má na sobě?

6. *obrázek* – Jakou barvu mají kvítka lnu? **Znáte ještě jinou pohádku, ve které se vyskytuje len?** Zkusíme si vytleskat slovo modrá. Kolikrát jsme tleskli? Co má Mařenka ve džbánu?

7. *obrázek* – Co má žena položené na zemi? Na co se používá srp? Na co je nůše? Jak se říká botám, které má obuté žena?

8. *obrázek* – Jak by se mohl jmenovat pejsek na obrázku? Jak by se mohla jmenovat kočička? **Máte doma také nějaké zvířátko? Jak se o něj staráte?**

Reflexe a praktické rady: Děti odpovídaly na otázky nižšího a vyššího řádu. V textu jsou otázky vyššího řádu vyznačeny červenou barvou a více děti podporují v rozvoji kognitivních dovedností. Děti hledaly různá řešení situace, kdyby se ztratily („*Hledal bych kostel, protože tam mám známý a ty by mi pomohli; Zavolal bych Martinovo číslo.*“). Společně jsme si prohlédly přinesené perníčky, ke kterým si děti čichaly a hádaly, z jakého jsou koření a z čeho se pečou („*Perníčky se dělají z těsta. Do toho se dává mouka, vajíčka, cukr a trošičku soli a med a taky je musíme nazdobit.*“). Překvapilo mě, že děti znaly dřeváky a srp („*Můj děda to má doma a používá to na trávu. Seká ji.*“). Jediný předmět, který neznaly, byla nůše („*Vypadá to jako batoh.*“). Při vymýšlení jmen pro zvířata vycházely z vlastních zkušeností („*Micka a pejsek Randoušek, toho máme my.*“). Děti vyjadřovaly své představy, jak by se cítily a co by dělaly, kdyby se ztratily v lese („*Mohl by tam být pan policajt třeba a měli bysme svítiví náramek a řekli bysmemu jméno a adresu a kde bydlíme a on by nám pomohl, odvezl by nás domu; Kdyby tam byl nějaký člověk, tak já bych mu řekla, odkud jsem a on by mě tam třeba svez.*“).

➤ **Pohybová hra „Na zlého ježidědka“**

Cíl aktivity: Rozvoj pohybových schopností v oblasti hrubé motoriky, rozvoj fyzické zdatnosti, rozvoj interaktivních dovedností verbálních, vytváření prosociálního chování (přizpůsobivost, tolerance), poznávání pravidel.

Popis aktivity: Jedno dítě představuje zlého ježidědka. Sedne si do chaloupky (obruče). Ostatní kluci jsou Jeníčkové, holky Mařenky.

Děti se blíží k chaloupce (obruči) a škrábou na podlahu.

Dědek se ptá „Kdo mi to tu loupe perníček? Děti mu odpovídají: „To jen větříček.“

Na to ježidědek vyběhává z chaloupky a snaží se někoho chytnout. Děti se běží schovat do předem určeného prostoru (za lano), kam ježidědek nesmí.

Koho ježidědek chytne, vymění si s ním roli a stává se novým zlým ježidědkem.

Hra se opakuje.

Reflexe a praktické rady: Děti se ve hře střídaly, skoro všechny si vyzkoušely být na chvíli ježidědkem z perníkové chaloupky. Bylo vidět, že některé nechtějí být chycené a zůstávaly v blízkosti lana (domečku). Chtěly mít jistotu, že před ježidědkem stihnou utéct. Odvážnější děti si stoupaly i za chaloupku ježidědka, kterou tím pádem musely oběhnout a měly cestu do domečku nejdelší. Děti si zapamatovaly věty, které mají říkat, neboť věty byly krátké a děti je znaly z dřívějších vyprávění od rodičů.

Společné hodnocení prvního dne: Dětem se nejvíce líbila hra na ježidědka a vyprávěná pohádka podle obrázků (*„Mně se líbila hra na dědka, protože jsem se mohl pořádně proběhnout a taky jsem se u toho trochu bál; Nejlepší byla pohádka, bylo to jako v divadle a mohli jsme u toho dokonce mluvit, v divadle mi to maminka zakazuje.“*).

6.1.2 Druhý den s pohádkou o perníkové chaloupce

Pomůcky:

Hudební nahrávka s cd, barevné šátky, pet víčka, nakreslené stromy, papírová chaloupka, stůl, židle, džbánky, lopata zvířecí čepičky, modelína, barevné pastelky, tempery, štětce.

➤ Hudební a pohybová chvilka

Učitelka s dětmi symbolicky odemkne písničkou pohádku, viz první den.

➤ Hádanky

Cíl aktivity: Rozvoj paměti a pozornosti, rozvoj řečových schopností a dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (mluvního projevu, vyjadřování), rozvoj tvořivosti (tvořivého sebevyjádření, řešení problémů), vytváření povědomí o mezilidských morálních hodnotách.

Popis aktivity: Učitelka pomůže dětem si skrze hádanky připomenout pohádku, kterou si den předtím společně vyprávěli.

„O jaké pohádce jsme si včera povídali?“ (O perníkové chaloupce)

„Jaká pohádka se vám nejvíc líbí? Co se v ní odehrává?“

„Jak se jmenovala holčička, která šla s tatínkem a bratříčkem do lesa?“ (Mařenka)

„Jak se jmenoval její bratříček?“ (Jeníček)

„Co šli do lesa dělat?“ (sbírat jahody a borůvky, tatínek kácet stromy)

„Co se dětem mohlo v lese ještě přihodit? Koho mohli potkat?“

„Co napadlo Mařenku, když se ztratili s Jeníčkem v lese?“ (vylézt na nejvyšší strom a hledat světýlko)

„Kdo bydlel v perníkové chaloupce?“ (ježidědek)

„Kdo by ještě mohl bydlet v chaloupce? Proč by se mu tam líbilo?“

„Co dělal ježidědek, když mu děti loupaly perníček?“ (byl naštvaný a snažil se je chytit)

„Proč byl ježidědek zlý?“

„Kdo jim pomohl?“ (žena na lenném poli)

„Kdo jiný by mohl pomoci dětem, kdyby tam nebyla žena na poli?“

„Jak pohádka dopadla?“ (děti se vrátily domů k otci, ježidědek do perníkové chaloupky)

„Jak by pohádka mohla dopadnout, kdyby dětem nikdo nepomohl?“

Reflexe a praktické rady: Děti odpovídaly na otázky nižšího a vyššího řádu. Neměly k hádankám zrakovou oporu, musely se soustředit pouze na mluvené slovo. Oblíbené pohádky dětí byly převážně filmové („*Já mám ráda Elzu a Annu. Elza kouzlí a zpívá. Často si na ní doma hraju a mám i šaty, jako ona; Mně maminka koupila Dory, koukáme se spolu na pohádku, jak se ztratí, Nema už mám dávno, ale Dory jsme našly až na dovolený u moře.*“). Děti se zájmem vymýšlely, kdo by mohl bydlet v chaloupce u ježibaby („*No tam by s ní mohl být obr, vždyť by měl dostatek jídla, když je takhle velký; Já vím, nebo by tam mohla mít pejska, říkala by mu „Cukrátko“ a on by byl jinej,*

protože by nechtěl kosti, ale jedl by perníčky.“). Děti neměly zábrany vyjádřit své představy a i společně se smály těm, které jim přišly legrační („Dědek by mohl mít lítací koště a odvedl by je do chaloupky. Viděl jsem pohádku, kde byl Jeníček a Mařenka a tam byla kočka, která lízala tlustací látku a po ní tloustla a kočka tu chaloupku ježibaby sama zničila.“).

➤ **Dramatizace pohádky** (verze od Mirka Vostrého, Obrázkové pohádky)

Cíl aktivity: Uvědomění si vlastního těla, rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních), rozvoj dalších forem sdělení (dramatická forma), poznání sebe sama (sebevědomí, sebedůvěra), rozvoj interaktivních a komunikačních dovedností, vytváření elementárního povědomí o přírodním prostředí.

Popis aktivity: Před dramatizací učitelka připraví na koberci jednotlivé scény.

Domeček Jeníčka a Mařenky (stůl se židlemi, na stole džbánky pro děti).

Les (zelené šátky posypané červenými a modrými pet víčky představujícími jahody a borůvky, nakreslené stromy).

Perníková chaloupka (papírová chaloupka polepená perníčky, stůl přehozený černým šátkem představující pec, lopata).

„Dneska si povíme ještě jednu pohádku o perníkové chaloupce, ale bedlivě sledujte, co v téhle pohádce je jinak a přitom je to pořád stejná pohádka.“

Učitelka představuje vypravěče a posléze i zlou ježibabu, aby děti nehrály negativní role.

Rozehraje s dětmi pohádku (verze s ježibabou, pecí a lopatou)

Do pohádky zapojí všechny děti (Jeníček, Mařenka, otec, zvířátka v lese – veverka, zajíc, sova, medvěd atd.)

Učitelka vede děti ke spolupráci, improvizaci a fantazii, jak svou roli zahrát.

Reflexe a praktické rady: Děti se do dramatizace pohádky vžily. Původně jsem nechtěla, aby hrály roli zlé ježibaby. Společně jsme vyzkoušeli negativní roli rozložit. Najednou v chalupě bydlely ježibaby dvě, které ztvárnily nejstarší holčičky a tím neměly pocit, že negativní role je pouze na jednom dítěti. Negativní role pro ně v tu chvíli nebyla vnímána záporně. Spontánně děti místo zvířátek v lese ztvárnily zvířátka, která žijí v perníkové chaloupce (papoušek, pes a kočka). Zajímavé prosociální řešení zakončilo pohádku, kdy Jeníček s Mařenkou šoupli ježibaby do pece, ale bylo jim líto zvířat, která bydlela v chaloupce, a rozhodly se, že si je vezmou domů k otci a budou se o ně starat. Děti při zpáteční cestě domů se vrátily i pro džbánky s jahodami

a borůvkami, aby měly co přinést otci. Hned po skončení pohádky se děti dožadovaly, abychom ji hráli znova. Líbilo se jim, že měly oblečení, klobouky, šátky, do kterých se mohly oblékat.

➤ **Závěrečné hodnocení:**

Cíl aktivity: Rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání, přechod od konkrétního názorného myšlení k myšlení slovně-logickému (pojmovému), vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem, rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí (spolupracovat, podílet se na společných činnostech).

Popis aktivity: „Poznali jste, čím se pohádky od sebe lišily? Co bylo jiné v pohádce, kterou jsme si včera vyprávěli?“ (ježibaba x ježidědek, žena na poli, pec s lopatou) Učitelka dětem pomůže obrázky.

Reflexe a praktické rady: Mýdlem na koberec jsme si nakreslili dva propojené kruhy (Vennův diagram) a označili je čísly jedna a dva. S dětmi jsme se dohodly, že číslo jedna je pohádka, kterou jsme si včera povídaly pomocí obrázků. Číslo dva představuje pohádka, kterou jsme si dneska hráli. Děti pomocí grafického vyjádření zobrazovaly společné a rozdílné znaky pohádek. Jeden chlapec se ujal vůdčí role a vedl skupinu dětí. Vyřešil a dětem vysvětlil, kam mají umístit společné znaky („*Děti byly v první i druhý, počkat počkat, já mám nápad, dáme to doprostředka. A perníková chaloupka, byla taky v obou.*“).

➤ **Malování, kreslení popř. modelování:**

Cíl aktivity: Zdokonalení dovedností v oblasti jemné motoriky, rozvoj a užívání všech smyslů, rozvoj tvořivosti (tvořivého sebevyjádření), rozvoj estetického vnímání, citění a prožívání.

Popis aktivity: Děti si vyberou, zda namalují/vymodelují ježibabu/ježidědka.

Reflexe a praktické rady: Některé děti upřednostnily malování ježibaby a ježidědka pastelkami („*Maluju ježidědka, tady jsem mu namaloval koště, na kterém lítá, na hlavě má klobouk a tady pořádný špičatý zuby. Je strašidelnej, protože má velkou hranatou hlavu a smrdí, podívej, jak je špinavej.*“). Další děti zvolily modelínu („*My jsme udělaly víc ježibab, je to, jako když jsou na plese, mají i šaty.*“). Tato aktivita děti uvolnila a dala jim prostor vyjádřit svou představu kreativním způsobem.

Společné hodnocení druhého dne: Děti se shodly, že je bavila dramatizace pohádky a malování s modelováním ježibab („*Nejlepší bylo, jak jsme hráli pohádku a mohli jsme si vzít čepičky zvířátek a procházet se v pohádce. Hlavně Monča byla vtipná, jak jí pořád padal ten šátek z hlavy.; Měla jsem radost, že se mi povedla ježibaba, která vypadá strašidelně, až jí uvidí táta, bude se určitě bát.*“).

6.1.3 Třetí den s pohádkou o perníkové chaloupce

Pomůcky:

Cd nahrávka zvuků zvířat, obrázky zvířat, papír s tabulkou, obrázky na lepení, lepidlo, obrázky pro rýmující se slova, logopedické zrcadlo.

➤ **Hudební a pohybová chvilka**

Učitelka s dětmi symbolicky odemkne písničkou pohádku, viz první den.

➤ **Sluchová, zraková percepce**

Cíl aktivity: Zdokonalení pohybových schopností v oblasti hrubé motoriky, rozvoj a užívání všech smyslů, posilování přirozených poznávacích citů (zvědavost, zájem, radost z objevování), seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije.

Popis aktivity: „Rozeznáte, kdo všechno byl v lese, kde se děti ztratily? Jaká zvířata?“

Učitelka pouští dětem nahrávky zvuků zvířat (kuňkání žab, bzúčení včel, cvrkot cvrčků, bručení medvěda, bzúčení mouchy, vytí vlků), děti je rozeznávají sluchem.

Děti rozloží jména zvířat na slabiky a vytleskají je, včetně zdobnělin.

Žá-ba (ža-bič-ka), vče-la (vče-lič-ka), cvr-ček, med-věd (med-ví-dek), mou-chy, vlk).

Napodobování zvířecích zvuků (kvák, bžžžž, ccccc, brum, bzzzzz, aaauuu).

Předvádějí, jak se zvířata pohybují (skoky, létání, běh po čtyřech).

„Viděli jste někdy tato zvířata? Kde?“

Děti hledají obrázky s příslušným zvířetem.

Reflexe a praktické rady: Děti poznávaly zvířata podle zvuků, nejtěžší pro ně byla včela a moucha, neboť jejich bzúčení znělo podobně. Vytí vlka jim připomínalo houkání sovy. Děti při aktivitě byly v pohybu, nosily obrázky na kovovou magnetickou tabuli, ukazovaly pohyby zvířat, hledaly zvířata v prostoru třídy. Těžké pro ně bylo určit

počáteční a konečná písmena u slov včela („začíná na písmeno č“), medvěd („končí na písmeno t“), volila bych jednodušší slova (např. sova, jelen).

➤ **Orientace na papíře**

Cíl aktivity: Zdokonalení pohybových schopností v oblasti jemné motoriky (koordinace ruky a oka), osvojení si věku přiměřených praktických dovedností, rozvoj zájmu o učení, vytváření prosociálních postojů.

Popis aktivity: Učitelka motivuje děti: „Ježibaba dala dětem těžký úkol a my si ho taky vyzkoušíme. Slíbila jim sladká lízátka, když se jim podaří složit její obrázek.“

Učitelka slovně instruuje děti, kam mají umisťovat obrázky.

„Doprostřed papíru umístí perníkovou chaloupku.“

„Pod perníkovou chaloupku dej Jeníčka a Mařenku.“

„Nad perníkovou chaloupku dej ptáčka.“

„Vlevo od chaloupky dej strom.“

„Vpravo od chaloupky dej zajíce.“

„Do pravého horního rohu, nad zajíčka dej sluníčko.“

„Do pravého dolního rohu, pod zajíčka dej houbu.“

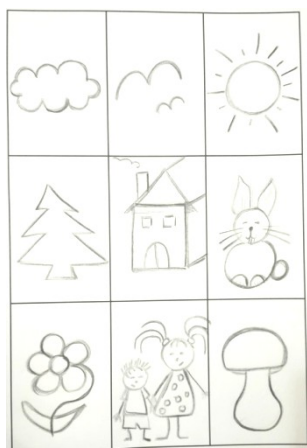
„Do levého dolního rohu, pod strom dej kytku.“

„Do levého horního rohu, nad strom dej mrak.“

Děti jednotlivé obrázky lepí do připravené mřížky. Posléze si mohou obrázky vybarvit.

„Ježibaba měla pro děti lízátka, ale my ve školce žádná lízátka nemáme. Mohli bychom si dát za tento těžký úkol aspoň symbolický kouzelný bonbon.“

Reflexe a praktické rady: Děti rozpoznaly obrázky vztahující se k perníkové chaloupce, společně jsme si je před aktivitou pojmenovali. Obrázky se dětem promíchaly, neboť pracovaly u společného stolu. Aktivita je také vedla k prosociálnímu chování, kdy si vzájemně pomáhaly. Nejtěžší pro ně bylo určit pravou a levou stranu. Před aktivitou bych doporučila si ještě s dětmi tyto strany zopakovat, popřípadě se domluvit a levou ruku si označit pomocí tiskátka.

➤ **Básnička** (František Hrubín, dvakrát sedm pohádek)

Cíl aktivity: Rozvoj kultivovaného projevu, rozvoj paměti a pozornosti, aktivně se přizpůsobovat společenskému prostředí, rozvoj schopností žít ve společenství ostatních lidí (spolupracovat).

Popis aktivity: Učitelka seznámí děti s veršovanou verzí pohádky o perníkové chaloupce. Společně říkají verše jednou hlasitě podruhé potichu.

„Odkud ten náš holub letí?“

„Letím z lesa, milé děti,
vrkú, vrkú, vrkú.“

„Cos tam viděl holoubku?“

„Perníkovou chaloupku
u černého smrku.“

„Viděls také Mařenku?“

„Jakpak by ne, holenku!
Viděl jsem ji, s Jeníkem
krmili se perníkem.“

„A když z okna na zahradu
vystrčila baba bradu,
nebáli se, holoubku?“

„Kdepak! Zamkli chaloupku
na cukrový klíč –
a už byli pryč!“

Reflexe a praktické rady: Básničku bych propojila i s pohybem. Děti by mohly s učitelkou vymyslet, jak napodobit holoubka, chaloupku, Mařenku atd. a zkusila bych i formu dialogu. Rozdělit děti na dvě skupiny, první by představovala děti, které se ptají, a druhá holoubka, ten odpovídá.

➤ **Hrátky se slovy**

Cíl aktivity: Rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení), vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a zájmu o učení.

Popis aktivity: Učitelka dětem dá na koberec obrázky a děti se snaží najít dvojice, které se rýmují.

Děti mohou zkusit vymyslet i vlastní slova a rýmy.

mrak – drak, les – pes, metr – svetr, hruška – tužka, míč – klíč

Reflexe a praktické rady: Děti pojmenovaly připravené obrázky, hledaly k sobě dvojice, které se rýmují. Spontánně zkoušely vymyslet další rýmující se slova, již bez obrázkové opory, což pro ně bylo těžké a nevěděly si rady. Vymýšlely nesmyslné tvary, nebo tvary, které se nerýmují, např. trenky menky, tričko trenky, kuličky kulomet, strom klacek, veverka kachna. Přemýšlela jsem, jak dětem pomoci, vrátili jsme se společně k básničce od Hrubína a vybíraly jsme slova, na která pak děti hledaly rýmy („letí smetí, brouček klouček, koleno poleno, racek klacek, rýč míč, holčička kočička, žába bába“), děti si vzpomněly i jak jim říkají doma rodiče a prarodiče („Nelísek pelísek, Matoušek papoušek, Alice palice.“).

Společné hodnocení třetího dne: Děti tento den zaujala sluchová aktivita na rozeznávání zvuků zvířat („já jsem vůbec nemohl nic poznat, poslouchal jsem a než jsem našel obrázek, tak už ho ukazoval někdo jinej, ale zase líp mi šlo skákat jako žába a lítat.“) a děti také kladně hodnotily vymýšlení rýmujících se slovních spojení

(„napřed mě to moc nebavilo, ale pak jsem se smál tomu, co vymýšlela Nela a bylo to dobrý“).

6.1.4 Čtvrtý den s pohádkou o perníkové chaloupce

Pomůcky:

Obrázky plodů z lesa a zahrady, obruče, obrázky perníkové chaloupky, pastelky.

➤ **Hudební a pohybová chvílka**

Učitelka s dětmi symbolicky odemkne písničkou pohádku, viz první den.

➤ **Co roste v lese**

Cíl aktivity: Vytváření elementárního povědomí o širším přírodním prostředí, rozvoj pozornosti, rozvoj a užívání všech smyslů.

Popis aktivity: Učitelka po koberci rozmístí obrázky s jednotlivými plody (lesní – jahody, borůvky, maliny, ostružiny, houby; zahradní – jahody, mrkev, ředkvičky atd.) V prostoru třídy jsou dvě obruče. První představuje les, druhá představuje zahradu.

Učitelka se ptá dětí: „Co sbírali Jeníček s Mařenkou, když je otec zavedl do lesa?“

Následně děti pojmenovávají plody na obrázcích a třídí je.

Sluchovou perцепcí rozlišují, na jaká písmena slova začínají a končí.

Reflexe a praktické rady: Děti zvládly roztrždit a pojmenovat jednotlivé obrázky, vzájemně spolupracovaly a radily se s kamarády. S dětmi jsme si mohli na konci spočítat obrázky, co jsme přiřadili k lesu a k zahradě a vzájemně porovnat, kde jich máme víc, kde méně, o kolik a podpořit i hlouběji předmatematické dovednosti. Společně si popovídat o tom, které plody mají děti rády, které rády nemají a proč? Co doma z plodů s maminkami vyrábí, vaří, pečou?

➤ **Jemná motorika**

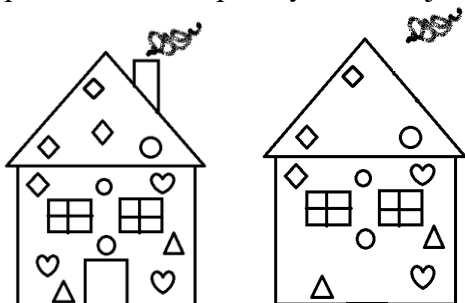
Cíl aktivity: Osvojení si věku přiměřených praktických dovedností, osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní (orientace v rovině), zdokonalení dovedností jemné motoriky, pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit, ale také poškozovat a zničit.

Popis aktivity: „Jeníček s Mařenkou loupali babce z chaloupky perníčky a chaloupku poškodili. Zkusíme ježibabě pomoci a chaloupku opravit.“

Učitelka dá dětem obrázky poškozené a nepoškozené chaloupky.

Děti zkusí dokreslit komín, perníčky, dveře.

Opravenou chaloupku vybarví. Stejně tvary barví jednou barvou.

Reflexe a praktické rady:

Děti hledaly chybějící části chaloupky, pojmenovaly všechny tvary. Vycházely ze svých zkušeností a doplnily kliku od dveří na vzorový obrázek, na němž chyběla. Bylo zřejmé, že děti propojují reálný svět, všímají si změn a pátrají po příčinách („Proč na těch dveřích není klika? Vždyť nejdou otevřít?“) a promítají své zkušenosti z reálného světa do světa roviny a využívají logické myšlení. S dětmi jsme si navíc procvičili i barvy. Při vybarvování jsem se jich ptala, jakou malují pastelkou, co vybarvují.

➤ **Zdobení chaloupky**

Cíl aktivity: Zdokonalování dovedností v oblasti jemné motoriky, vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a k učení, podpora zájmu o učení, rozvoj jazykových dovedností receptivních (naslouchání, vnímání a porozumění).

Popis aktivity: „Už víme, jak má chaloupka vypadat, zkusíme si takovou chaloupku ve školce taky nazdobit“ Učitelka na koberec rozprostře připravené geometrické tvary.

Děti podle slovního pokynu zdobí chaloupku z kartonu.

„Najdi žlutý kruh, dej ho na střechu“

„Najdi červený čtverec, dej ho pod okno“

„Najdi zelený obdélník, dej ho nad dveře“

Reflexe a praktické rady:

Děti si touto aktivitou procvičily geometrické tvary a barvy. Další řízená činnost nebyla nutná. Děti mohly chaloupku nazdobit libovolně dle své fantazie, představivosti a tvořivosti.

➤ **Dechové cvičení**

Cíl aktivity: Uvědomění si vlastního těla (dýchání), užívání všech smyslů, rozvoj schopnosti sebeovládání.

Popis aktivity: Děti foukají brčkem do čaje od ježibaby, dělají bubliny, následně čaj pijí pomocí brčka. „Ježibaba nám za opravenou chaloupku přinesla čaj k pití, ale je horký, musíme si ho vyfoukat, než ho vypijeme.“

Reflexe a praktické rady: Na aktivitu bych volila vyšší hrnečky, aby děti mohly foukat a nevylévalo se jim pití. Pro motivaci dětí bych použila ovocný nebo černý čaj. Děti by lépe viděly hladinu tekutiny, do které foukají a mohlo by je to i více motivovat.

➤ **Ilustrace, grimasy (obrázky z knih, různé ilustrace)**

Cíl aktivity: Rozvoj interaktivních a komunikačních dovedností neverbálních, rozvoj společenského vkusu

Popis aktivity: Porovnávání obrázků, popis, jak ježibaby vypadají, v čem se liší, v čem si jsou ježibaby podobné.

Děti napodobují grimasy ježibab z obrázku, dívají se na sebe do logopedického zrcadla.

Učitelka s dětmi najde nejstrašidelnější, nejošklivější, nejzlejší, nejhodnější ježibabu.

Reflexe a praktické rady:

Děti motivovalo logopedické zrcadlo, když v něm viděly nejenom svůj odraz, ale také svých kamarádů spontánně se na sebe šklebily a následně se tomu společně smály. Zároveň se k sobě chovaly prosociálně. Zrcadlo nebylo příliš velké a děti se musely o prostor před ním dělit. Dávaly hlavy blízko sebe a různě se k sobě tiskly a hledaly možnosti, jak se všichni k zrcadlu vejdou. Děti své grimasy komentovaly („*Matěji, podívej, ty tady nemáš zuby; Já mám dlouhý jazyk a došáhnu s ním až na nos; Takhle přesně vypadám jak škaredá ropucha.*“).

Společné hodnocení čtvrtého dne: Děti by chtěly více prostoru pro zdobení a vyrábění perníkové chaloupky ježibaby („*Chtěla bych ježibabě vyrobit pořádný dům a nazdobit jí ho, třeba by potom nebyla zlá*“). Bavilo je foukat do čaje („*když jsme foukali tím brčkem do čaje, bylo to, jak když foukáme do bublifuku*“) a dělat grimasy před zrcadlem.

6.1.5 Pátý den s pohádkou o perníkové chaloupce

Pomůcky:

Žíněnka, stůl, míče, obruč, stromy a houby z ruliček od toaletního papíru, papír s obrázkem labyrintu.

➤ Hudební a pohybová chvilka

Učitelka s dětmi symbolicky odemkne písničkou pohádku, viz první den.

➤ Překážková dráha

Cíl aktivity: Rozvoj pohybových schopností v oblasti hrubé motoriky (koordinace pohybu), rozvoj fyzické zdatnosti, seznámení s pravidly.

Popis aktivity: „Jeníček s Mařenkou přechytračili Ježibabu, když řekli, že neví, jak se sedí na lopatě a získali chvíli na to, aby mohli utéci z chaloupky.“

„Děti se musí potichu dostat ven z chaloupky.“	plazení/sudy na žíněnce
„Poté podlezou strom, který spadl na lesní cestu.“	podlézání stolu
„Přeskočí kámen“	seskok na žíněnku z vyvýšeného stupínku
„Běží lesem“	slalom mezi kužely
„Klíčem odemykají jejich domeček u tatínka“	hod míčem do obruče (horní oblouk)

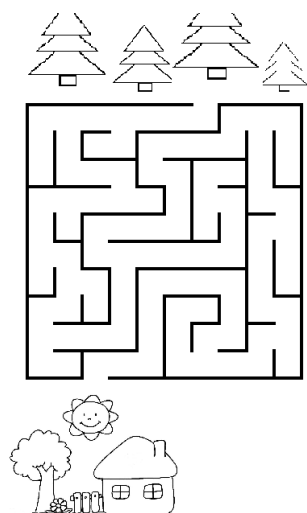
Reflexe a praktické rady:

Pro děti jsem upravila překážkovou dráhu s ohledem na menší prostory třídy. Některé činnosti, které jsem původně zamýšlela, že v překážkové dráze budou, jsem musela vynechat (např. hod míčem, seskok na žíněnku z vyvýšeného stupínku). Tyto aktivity jsem nabídla dětem odpoledne na školní zahradě, kde jsou větší prostory. Všechny děti, zvládly bez problémů projít překážkovou dráhu i několikrát po sobě.

➤ Labyrint

Cíl aktivity: Zdokonalení dovedností v oblasti jemné motoriky (koordinace ruky a oka), osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní (orientace v rovině).

Popis aktivity: Děti pomáhají Jeníčkovi a Mařence najít cestu z lesa zpátky domů.

Reflexe a praktické rady:

Děti hledaly cestu pro Jeníčka a Mařenku. Některé používaly více barevných pastelek a pak se špatně orientovaly v tom, která cesta je správná a vede k cíli („*Já pořád hledám a nevím, jak je to možný, ale nemůžu se z toho lesa dostat; Tak zkus jít jinudy, nebo se mě zeptej a já ti ukážu kudy jít.*“). V průběhu aktivity mě napadlo, že jsem mohla dětem říct, aby si cestu nejprve ukázaly pomocí prstu a pak teprve vzaly do ruky pastelky a vybarvovaly správný směr.

➤ **Kolik stromů je v lese**

Cíl aktivity: Rozvoj jazykových dovedností receptivních (porozumění), osvojení si elementárních poznatků o znakových systémech a jejich funkci (čísla).

Popis aktivity: Učitelka si s dětmi sedne do kroužku a doprostřed položí obruč, představující les.

„Do lesa (obruče) dej 3 stromy a 1 houbo.“

„Do lesa (obruče) dej 1 strom a 4 houbo.“

„Do lesa (obruče) dej 2 stromy a 3 houbo.“

„Do obruče dej 2 stromy a tolik hub, aby jich bylo víc, než je stromů.“

Reflexe a praktické rady:

Na aktivitu jsme využily vysoké zelené ruličky, představující stromy a žluté míčky představující houby. Dětem se s nimi hůře manipulovalo a nešlo jim vzít najednou do rukou potřebné množství. Míčky jim padaly na zem. Hledaly různá řešení, jak aktivitu splnit. Někdo si pomáhal tričkem, do kterého si předměty dával, dalšímu pomáhal jeho kamarád. Některé děti potřebovaly zopakovat i několikrát počet stromů a hub, než došly

ke správnému řešení. S dětmi jsme porovnávali množství hub a stromů (čeho je více, méně a o kolik).

➤ **Dokončení příběhu**

Cíl aktivity: Rozvoj kultivovaného projevu, rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností produktivních (vyjadřování), kultivace představivosti a fantazie, rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení).

Popis aktivity: Učitelka nechá děti dokončovat, jak by mohla pohádka dopadnout. Jeníček s Mařenkou jsou v chaloupce u Ježibaby a Ježibaba se je chystá upéct...Jak by to mohlo jinak skončit?

Reflexe a praktické rady: Děti, jak je zmíněno v teoretické části, si neuvědomují, že smrt je něco konečného a nezvratného („*Že by je upekla a pak než by je snědla, by obživly a utekly.*“). Vymýšlely alternativní verze pohádky. V rámci fantazie děti nedodržovaly vzorec, že dobro zvítězí nad zlem („*Že by je ježibaba upekla, dala zpátky do klece a nechala si je na jindy, třeba na Vánoce; Ježibaba by děti nesnědla a nechala by je shořet v peci; Že by ježibaba zavolala medvěda a nařídila mu, aby snědl ty děti*“). Pro zachování dobrého konce pohádky je třeba děti vhodně nasměrovat a vytyčit si s nimi prioritu, že pohádka by měla dobře dopadnout (*Děti by hned utekly a ona by je nechtyla, je stará a nemůže běhat; Mě napadlo, že by daly děti ježibabu do klece a bylo by to naopak, děti by ježibabu vykrmovaly a pak by jí upekly a potrestaly jí za to, jak byla zlá. Děti by v lese našly sekyru, kterou tam zapomněl tatínek, a ježibabu by rozsekaly*“).

Symbolické uzavření pohádky

Učitelka zakončí pohádku symbolickým zazvoněním na zvoneček.

„Každá pohádka, každý příběh nejenom že začíná, ale také končí. A nám poprvé zazvoní zvonec a pohádky o perníkové chaloupce je konec.“

Společné hodnocení pátého dne: Děti kladně hodnotily překážkovou dráhu, kdy utíkaly z chaloupky od ježibaby („*já jsem se zamotal v lese, pak se mi podařilo povalit tři stromy, tak jsem je zase postavil*“). Při dokončování příběhů se děti často spoléhaly na svoje kamarády, navazovaly na jejich myšlenky.

Celý týden před odpoledním odpočinkem:

Cíl aktivity: Rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka, rozvoj pozornosti, rozvoj jazykových dovedností receptivních (vnímání, porozumění), vytváření elementárního povědomí o širším kulturním prostředí.

Popis aktivity: Učitelka čte dětem před odpoledním spánkem pohádky O perníkové chaloupce v poezii, próze a pouští zpívané verze:

- Veršovaná verze pohádky Perníková chaloupce od Václava Renče.
- Lidová/folklorní verze pohádky Perníková chaloupka bratří Grimmů.
- Popletená verze z knihy Teta to plete od Ivony Březinové.
- Poslech CD se zpívanou verzí pohádky.

Doporučení dalších aktivit:

- Návštěva knihovny.
- Čtení pohádky od rodičů, prarodičů.
- Návštěva seniorského domu, společné předčítání.
- Návštěva divadla, divadelního představení.

6.2 Zhodnocení cílů projektu dle RVP PV

Níže zhodnocuji cíle projektu – vycházím z očekávaných výstupů RVP PV a k nim uvádím konkrétní příklady činností z realizovaného projektu.

Dítě a jeho tělo

- Dítě zvládne pohybové dovednosti (chůze, běh, plazení se) a prostorou orientaci, zvládne běžné způsoby pohybu (zdolá překážky, hází míčem, pohybuje se ve skupině dětí) – překážková dráha, pohybová hra na zlého ježdědka.
- Koordinuje lokomoci, sladí pohyb těla s rytmem hudby – Arabela písnička s pohybem, napodobení pohybu zvířat.
- Ovládá dechové svalstvo, sladí pohyb se zpěvem – foukání do čaje, písnička Arabela, básnička s pohybem.
- Vnímá a rozlišuje pomocí všech smyslů (sluchově rozlišuje zvuky, zrakově předměty, rozlišuje vůně, vnímá hmatem) – pozná zvuky zvířat z lesa, najde je na obrázku a pojmenuje, pozná čichem perníkové koření a vůni perníků, pozná hmatem knihy pod šátkem.

- Ovládá koordinaci ruky a oka (zachází s předměty, výtvarným materiálem, tužkou, modelovací hmotou, lepidlem) – maluje a modeluje ježibabu, lepí obrázek od ježibaby na papír, dokresluje perníčky na chaloupku.

Dítě a jeho psychika

- Dítě ovládá dech, tempo i intonaci řeči – vypráví pohádku, odpovídá na otázky.
- Pojmenuje většinu toho, čím je obklopeno – knihy, zvířata, předměty z pohádky, plody lesa, plody zahrady.
- Vyjadřuje samostatně a smysluplně myšlenky, nápady, názory a postoje ve vhodně zformulovaných větách – dokončuje pohádku, hledá možnosti, jak by to mohlo dopadnout jinak.
- Porozumí slyšenému, odpovídá, slovně reaguje – odpovídá na hádanky, na otázky, komunikační kruh.
- Naučí se z paměti krátké texty (reprodukuje říkanky, písničky, zvládne jednoduchou dramatickou úlohu) – písnička z Arabely, básnička Perníková chaloupka od Františka Hrubína, dramatizace perníkové chaloupky.
- Sleduje a vypráví pohádku, popíše situaci na obrázku – divadelní představení logopedické pohádky na kartách, odpovídá na otázky.
- Utvoří jednoduchý rým – hrát se slovy, vyhledá rým v básničce od Františka Hrubína.
- Sluchově rozliší začáteční a koncové slabiky, hlásky ve slovech – pozná sluchem zvuky zvířat z lesa, rozliší hlásky ve slově.
- Projevuje zájem o knížky – komunikační kruh, povídání o knihách.
- Vědomě využívá smysly, soustředí se na činnost a udrží pozornost – poslech vyprávění, předčítání pohádky, labyrint, komunikační kruh.
- Zaměří se na to, co je z poznávacího hlediska důležité (nachází společné znaky, podobu i rozdíl) – Vennův diagram, dokresluje chaloupku.
- Chápe základní matematické pojmy (porovnává, uspořádává, třídí podle pravidla, pozná více, stejně, méně) – stromy a houby v lese, roztřídí pohádky podle obrázků.
- Chápe prostorové pojmy (vpravo, vlevo, dole, nahoře, uprostřed), časové pojmy (teď, dnes, včera), orientuje se v prostoru a rovině – zdobí chaloupku, lepí

obrázky od ježibaby, pohybová hra na zlého ježidědka, překážková dráha, vypráví pohádku.

- Vyjadřuje svou představivost a fantazii v tvořivých činnostech (výtvarných, dramatických) a slovních výpovědích. Hledá nová řešení – dramatizace pohádky, maluje/modeluje ježibabu/ježidědka, dokončuje vyprávění pohádky.
- Přizpůsobuje své chování – v komunikačním kruhu, při dramatizaci, při společných činnostech.
- Prožívá radost ze zvládnutého a poznaného – sluchové poznávání zvířat, labyrint, zdobení chaloupky.
- Vyvíjí volní úsilí, soustředí se na činnost a dokončí ji – labyrint, lepení obrázků na papír, zdobení chaloupky.
- Respektuje předem vyjasněná a pochopená pravidla – pohybová hra na zlého ježidědka.
- Uvědomuje si příjemné a nepříjemné citové projevy (radost, strach, smutek) – ilustrační obrázky, napodobování grimas, popis pocitů.

Dítě a ten druhý

- Přirozeně a bez zábran komunikuje s druhým dítětem – dramatizace pohádky, řazení karet s pohádkou, Vennův diagram.
- Spolupracuje s ostatními – zapojí se do společné činnosti, třídí pohádky, řadí je podle časového hlediska, Vennův diagram.
- Respektuje potřeby jiného dítěte, rozdělí si s ním úkol – hledání obrázků, třídění pohádek, řazení obrázků podle časového hlediska.
- Umí požádat druhého o pomoc – labyrint, lepení obrázků, stromy a houby.

Dítě a společnost

- Přizpůsobuje se společnému programu, spolupracuje, přijímá autoritu – zapojuje se do činností dramatizace pohádek, pohybová hra na zlého ježidědka.
- Dodržuje pravidla her a jiných činností – pohybová hra na zlého ježidědka, překážková dráha.
- Zachází šetrně s vlastními i cizími pomůckami, knížkami – knihy v komunikačním kruhu, výtvarné pomůcky, logopedické karty.

- Vnímá umělecké a kulturní podněty, pozorně naslouchá a sleduje se zájmem literární, dramatické představení. Hodnotí svoje zážitky (řekne, co bylo zajímavé, co ho zaujalo) – komunikační kruh, divadelní představení, dramatizace pohádky.

Dítě a svět

- Uvědomuje si nebezpečí, se kterým se může ve svém okolí setkat, má povědomí o tom, jak se prakticky chránit (kam se obrátit o pomoc) – odpovídá na otázky, pozná povahu ježibaby.
- Má povědomí o tom, kde v případě potřeby hledat pomoc (na koho se obrátit) – slovně popíše.
- Má povědomí o přírodním, společenském, věcném, kulturním prostředí i jeho dění v rozsahu praktických zkušeností (ví kde je knihovna, knihkupectví) – návštěva knihovny, knihkupectví.

6.3 Celkové zhodnocení týdenního projektu

Týdenní projekt O perníkové chaloupce byl zaměřen na rozvoj čtenářské pregramotnosti dětí předškolního věku a rozvoj potřebných dovedností a schopností, které se k tomuto zaměření pojí. Při závěrečném hodnocení pro přehlednost uvádím poznatky rozděleny do kategorií dle Fishera. Fisher (1997) stanovuje šest druhů inteligencí pro rozvoj myšlení. O osvojených poznacích vypovídají výtvary dětí, jejich slovní hodnocení a projevy chování, reakce během projektu.

Na základě stanovených cílů děti rozvíjely **řečovou verbální inteligenci** – odpovídaly na otázky v komunikačním kruhu, řešily hádanky, podle slovního pokynu umísťovaly obrázky na správné místo, vyjadřovaly slovně své myšlenky při dokončování příběhu dle vlastní fantazie, dokázaly slovně popsat knihy zahalené pod šátkem. Dále využívaly **zrakovou a prostorovou inteligenci** – poznávaly obrázky zvířat, zahradních a lesních plodů, pojmenovávaly je, vyhledávaly zrakem, kde je poškozená chaloupka, orientovaly se v prostoru při hře na zlého ježidědka a při zdolávání překážkové dráhy a tancovaly v rytmu hudby. **Logicko-matematickou inteligenci** – počítaly stromy a houby, porovnávaly jejich množství, rozeznávaly pojmy více, méně, řešily hádanky a možnosti zakončení pohádky. **Fyzická intelligence** – modelovaly ježibaby a ježidědky, malovaly je, dramatizovaly pohádku

o perníkové chaloupce a ztvárňovaly různé role. **Interpersonální intelligence** – naslouchaly při vyprávění pohádek, při povídání v komunikačním kruhu, sdělovaly před ostatními své zkušenosti týkající se ztracení se, hledání pomoci, pomáhaly si při lepení obrázků, skládání logopedických karet a jako poslední podporovaly **metakognitivní inteligenci** – předvídaly co by se stalo, kdyby dětem nikdo nepomohl; hodnotily, co se jim povedlo během dne a co se jim nepovedlo.

Děti se seznámily s různými verzemi pohádek o Jeníčkovi a Mařence skrze tvořivé činnosti. Domnívám se, že jsem vybrala vhodné verze pohádek O perníkové chaloupce, které děti vhodně motivovaly. Děti je dokázaly správně porovnat, našly shody a rozdíly s využitím Vennova diagramu. Zapojily se do aktivit a projevovaly radost z poznání a nového. Pro úpravu plánu bych doporučila následující:

Při poznávání knihy pomocí hmatu bych pro děti připravila **různorodější rozmístění knih pod šátkem** (např. několik knih umístit na sebe, rozevřít knihu, postavit knihu na výšku) a použít leporela, časopisy a miniknihy. Takto připravené předměty by byly pro děti více motivující, podněcující fantazii a představivost. Dále při sluchovém rozeznávání zvířecích zvuků, bych využila **výraznějších zvukových záznamů**. Bzučení mouchy a včely se od sebe nedaly téměř rozeznat. Přidala bych houkání sovy, ťukání datla do stromu, vrkání holuba, kukání kukačky, chrochtání kance a troubení jelena. Při rozkládání slov na slabiky a hlásky bych vyřadila slovo včela a medvěd, která byla pro děti těžká na určování počátečních a koncových písmen. Před zahájením aktivity s lepením obrázků na připravený podklad, bych si s dětmi **zopakovala a ujasnila pojmy pravé a levé strany**. Za pomoci tiskátka by si děti mohly levou ruku označit domluveným znakem, aby se lépe a rychleji orientovaly. Všimla jsem si, že děti vyžadovaly **čas a prostor na výrobu perníkové chaloupky z lega** pro ježibabu a také chtěly **zdobit chaloupku geometrickými tvary dle své fantazie**. V neposlední řadě bych doporučila při dechovém cvičení s foukáním do čaje pomocí brčka, **využít vyšší sklenice**. Děti bych také podpořila **větším množstvím obrázků při hledání rýmů**. V rámci **hledání cesty labyrintem**, bych doporučila nechat děti zprvu cestu **ukázat prstem**, poté přistoupit ke značení cesty pastelkou.

Z pohledu rozvoje jazykových dovedností se děti zlepšily v oblasti vyjadřování svých myšlenek a samostatném projevu před skupinou. Při pozorování dramatizace pohádky bylo vidět, že se děti vžívaly do rolí a spontánně ztvárňovaly jednotlivé postavy nejenom slovním vyjádřením, ale i neverbálním projevem. V průběhu týdne se

zlepšila kvalita komunikace mezi učitelkou a dětmi. Děti smysluplně odpovídaly na kladené otázky a slovně vyjadřovaly hodnocení jednotlivých činností. Pokud neznaly slova, která by přesně popsala jejich myšlenku, dokázaly je vyjádřit slovním opisem. Při hledání možností, jak by mohla dopadnout pohádka o perníkové chaloupce, jsem si všimla, že si děti vzájemně naslouchaly a ve svých verzích se nechávaly inspirovat myšlenkami ostatních. Děti projevovaly radost, ze zvládnutých činností. Bylo vidět, že je kladné emoce motivují k dalším aktivitám směřujícím k novým poznáním. Rozvoj čtenářské pregramotnosti také podpořily aktivity zaměřené na orientaci v rovině a prostoru, které se zaměřují na zrakovou percepci dětí. U dětí bylo možné pozorovat, že zvládají bezpečně orientaci na překážkové dráze a při lepení obrázků, že se orientují na papíře.

7 Závěr

Diplomová práce byla zaměřena na pohádku o perníkové chaloupce a její využití v rámci rozvoje čtenářské pregramotnosti. Teoretická část zmapovala čtenářskou pregramotnost, specifika předškolního období a definovala význam pohádek pro děti. Cílem praktické části bylo porovnat různé verze pohádek týkající se perníkové chaloupky a podle jednotné šablony určit nejvhodnější tituly pro rozvoj čtenářské pregramotnosti s ohledem na vývojové možnosti dětí. Z deseti pohádek byly vybrány tři verze psané v próze, a to Perníková chaloupka bratří Grimmů, logopedické pohádky Dagmary Pernické a *Teta to plete* Ivony Březinové. Tato zpracování jsou jazykově bohatá, podporují rozvoj slovní zásoby a fantazii. Dále byly vybrány dvě zpracování v poezii, Perníková chaloupka Václava Renče a Hrubínova verze pohádky z knihy *Dvakrát sedm pohádek*, které podporují vnímání rytmu a tempa řeči. Z hlediska ilustračního zpracování byly doporučeny knihy bez abstrakcí, které podporují obrazotvornost dětí. Jedná se o šest knižních titulů: *Perníková chaloupka* bratří Grimmů s ilustracemi Michaely Kukovičové, logopedické pohádky Dagmary Pernické s ilustracemi Zdeňky Krejčové, *Obrázkové pohádky* Mirka Vostrého, *Perníková chaloupka* Václava Renče s ilustracemi Jiřího Trnky a vyšívaná verze pohádky *O Perníkové chaloupce* Venduly Chalánkové.

Dalším cílem praktické části bylo vytvořit týdenní plán se zaměřením na rozvoj čtenářství vycházející z vybraných titulů. Při sestavování týdenního programu byly stanoveny základní cíle vycházející z RVP PV, zaměřené na rozvoj a užívání všech smyslů, na podporu řečových dovedností, posilování přirozených poznávacích citů, rozvoj pohybových schopností, pozornosti, paměti, tvořivosti, podpory kooperativních dovedností a vytváření elementárního povědomí o širším kulturním prostředí. Na základě takto připraveného plánu činností byl projekt realizován v mateřské škole v jihočeském kraji s dvanácti předškolními dětmi po dobu jednoho týdne a každá aktivita byla formou rozhovorů s dětmi a pozorováním dětí následně reflektována.

Dle klasifikace druhů inteligence (in Fisher, 1997) děti účastí na projektu rozvíjely šest druhů inteligence. Řešením hádanek, slovním popisováním obrázků, vyjadřováním myšlenek při dokončování příběhů rozvíjely řečovou verbální inteligenci. Poznáváním obrázků zvířat, zahradních a lesních plodů, orientováním se v prostoru při hře na zlého ježdědka a zdoláváním překážkové dráhy podporovaly zrakovou

a prostorovou inteligenci. Logicko-matematickou inteligenci prohlubovaly při porovnávání množství stromů a hub, využíváním pojmů více než, méně než. Modelováním a malováním ježibab či dramatizováním pohádky využívaly fyzickou inteligenci. Nasloucháním vyprávěným pohádkám, sdělováním svých zkušeností při hledání pomoci, pomáhání si při společných činnostech podporovaly interpersonální inteligenci a metakognitivní inteligenci využívaly při hodnocení toho, co se jim během dne povedlo a nepovedlo.

Děti na základě Vennova diagramu zvládly verze porovnat a slovně popsat jejich rozdíly a shody, zlepšily se v oblasti vyjadřování svých myšlenek a při samostatném projevu před skupinou a při komunikaci s učitelkou. Smysluplně odpovídaly na kladené otázky a vyjadřovaly hodnocení činností i s využitím opisných forem jazyka a projevovaly radost ze zvládnutého. Nejvíce děti bavila dramatizace pohádky, kdy si vyzkoušely ztvárnit různé role a využívaly i neverbální formu komunikace. Nejpřínosnější pro děti byly hrátky se slovy, kdy poznaly princip rýmu a dokázaly ho následně samostatně aplikovat. Tyto pozorované skutečnosti potvrdily, že byly vybrány vhodné verze pohádek o perníkové chaloupce, které rozvíjí čtenářskou pregramotnost.

Ze sebereflexe a reflexe od dětí byla navržena doporučení využít výraznější zvukové záznamy, dát dětem větší prostor pro vlastní kreativitu, využít většího množství obrázků a zpřesnit některé organizační činnosti s dětmi.

Při společném rozhovoru s dětmi bylo zjištěno, že jim rodiče doma čtou nepravidelně, v některých případech vůbec a pouze jednomu chlapci je předčítáno denně. V porovnání s výzkumem provedeným Evou Šmelovou v roce 2011–2012 docházíme k podobným závěrům. Byly zjištěny i stejné závěry týkající se vnímání smrti. V porovnání s Martinem Kupkou (2014) děti opravdu nevnímaly smrt jako něco konečného a nezvratného, ale byl to pro ně určitý přechodný stav.

8 Seznam použitých informačních zdrojů

Bibliografie

1. BACUS-LINDROTH, Anne. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. Praha: Portál, 2004. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-862-7.
2. BEČVÁŘOVÁ, Z. *Současná mateřská škola a její řízení*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-537-7.
3. BEDNÁŘOVÁ, J. a V. ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: Co by mělo umět ve věku od 3-6 let*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-18929-0.
4. BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Přeložila Lucie LUCKÁ. Praha: Lidové noviny, 2000. Edice 21, sv. 14. ISBN 80-7106-290-1.
5. BRIERLEY, John Keith. *7 prvních let života rozhoduje: [nové poznatky o vývoji mozku a výchova dítěte]*. Praha: Portál, 1996. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-109-6.
6. BŘEZINOVÁ, Ivona. *Teta to plete*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2004, 58, [3] s. První čtení (Albatros). ISBN 80-00-01365-7.
7. ČANČÍKOVÁ, Darja, et al. *12 nejmenších pohádek: 12 obrázkových sešitů*. Praha: Baobab, 2011, 12 sv. ISBN 978-80-87060-53-7.
8. ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
9. ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.
10. ČERNÁ, Olga. *Čtení není žádná nuda: náměty k rozvíjení čtenářské gramotnosti a radosti ze čtení*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0720-7.
11. ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.
12. DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte: [tělesná výchova ve vzdělávacím programu mateřské školy]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-819-7.

13. FISHER, Robert. *Učíme děti číst a myslet. Praktický průvodce strategiemi vyučování*. Praha: Portál, 1997.
14. GRIMMOVÉ, J. a W. *Kreslené pohádky*. Ilustroval Christelle LARDENOIS, ilustroval Karen LABORIE, ilustroval Cécile BECQ, ilustroval Amandine PIU, ilustroval Marie JAFFREDO. V Praze: CooBoo, 2010. ISBN 978-80-7447-008-0.
15. GRIMMOVÉ, J. a W. *Perníková chaloupka*. vyd. 1. Praha: Aventinum, 1998, ISBN 80-7151-040-8.
16. HERMAN, Marek. *Najděte si svého maršána: --co jste vždycky chtěli vědět o psychologii, ale ve škole vám to neřekli--*. 2., přeprac. vyd. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-023-3.
17. HRUBÍN, František. *Dvakrát sedm pohádek: pro děti od 5 let*. 3. vyd. v Albatrosu, v KMČ 2. Ilustroval Jiří TRNKA. Praha: Albatros, 1969. Klub mladých čtenářů (Albatros).
18. CHALÁNKOVÁ, Vendula. *O perníkové chaloupce*. Brno: B4U Publishing, 2011, ISBN: 978-80-87222-13-3.
19. CHALOUPKA, Otakar. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria Publishing, 1995a. ISBN 80-85865-40-8.
20. CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha: Albatros, 1982.
21. CHALOUPKA, Otakar. *Škola a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria Publishing, 1995b. ISBN 80-85865-41-6.
22. KALÁBOVÁ, Naděžda. *Pohádkové vzdělávání*. Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2007. ISBN 978-80-86784-56-4.
23. KALÁBOVÁ, Naděžda. *Pohádkové vzdělávání*. Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2007. ISBN 978-80-86784-56-4.
24. KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.
25. KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0852-3.
26. KUCHARSKÁ, Anna. (2014, v tisku). *Riziko dyslexie – pregramotnostní dovednosti a rozvoj gramotnosti v rizikových skupinách*. Praha: PedF UK.
27. KULKA, Jiří. *Psychologie umění*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2329-7.

28. KUPKA, Martin. *Psychosociální aspekty paliativní péče*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4650-0.
29. LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.
30. LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: vyprávějte si s námi!*. Brno: Edika, 2014. ISBN 978-80-266-0112-8.
31. LURKER, Manfred. *Slovník symbolů*. V Praze: Knižní klub, 2005. Universum (Knižní klub). ISBN 80-242-1588-8.
32. MAŇÁK, J.; ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno : Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.
33. MARUŠÁK, Radek, Olga KRÁLOVÁ a Veronika RODRIGUEZOVÁ. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy: využití metod a technik*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-472-4.
34. MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.
35. MERTIN, Václav. *Ze zkušeností dětského psychologa*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. 224 s. ISBN 978-80-7478-764-5.
36. MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
37. NĚMCOVÁ, Božena a Herta CHROBÁKOVÁ. *Maličkým*. 5. vyd. Praha: Albatros, 2000, 51 s. ISBN 80-00-00851-3.
38. OBST, O. *Obecná didaktika*. Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0555-5.
39. PASTUCHA, Dalibor et al. *Pohyb v terapii a prevenci dětské obezity*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4065-2.
40. PERNICKÁ, Dagmar. *Didaktické obrázky. Pohádky od maminky 1., 1. vyd.* Olomouc: Novadida, 2013.
41. PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H & H, 1999. ISBN 80-86022-16-1.
42. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
43. RENČ, Václav. *Perníková chaloupka*. Ilustroval Jiří TRNKA. 6. vyd. Havlíčkův Brod: Trinitas, 1998. Dětské knihy. ISBN 80-86036-16-2.
44. ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-923-2.

45. SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 1. vydání. Praha: ISV, 1999. ISBN 80-85866-33-1.
46. SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2017.
47. SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.
48. ŠEBESTA, Karel. *Od jazyka ke komunikaci: Didaktika českého jazyka a komunikační výchova*. 2. vyd. Praha: Karolinum 2005, ISBN X8024609487.
49. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Průvodce dětským světem*. Praha: Grada, 2008. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-1907-8.
50. TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0790-0.
51. TRÁVNÍČEK, Jiří. *Vyprávěj mi něco--: jak si děti osvojují příběhy*. V Příbrami: Pistorius & Olšanská, 2007. Scholares. ISBN 978-80-87053-07-2.
52. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 978-80-246-1318-5.
53. VOSTRÝ, Mirek. *Obrázkové pohádky*. Benešov: Blug, 2010. ISBN 978-80-7274-015-4.
54. VYHLÍDAL, Zdeněk. *Klasická pohádka a skutečnost*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. Edice Vysočiny. ISBN 80-7266-164-7.
55. WARNER, Penny. *6x25 her rozvíjejících schopnosti a dovednosti dítěte: Náměty pro rodiče dětí ve věku od 3 do 6 let*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-902-X.
56. ZELINKOVÁ, Olga. *Dyslexie v předškolním věku?* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-321-5.

Odborné články

57. KROPÁČKOVÁ, Jana, WILDOVÁ, Radka, KUCHARSKÁ, Anna. (2014, v tisku). *Pojetí a rozvoj čtenářské pregramotnosti v předškolním období*. Praha: Pedagogická orientace, roč. 24, č. 4, s. 488–509.
58. ZEHETNER A. Why fairy tales are still relevant to today's children. *Journal Of Paediatrics And Child Health* [online]. 2013, 49(2), 161-2 [cit. 2017-04-04]. DOI: 10.1111/jpc.12080. ISSN 14401754.

Internetové zdroje

59. DOČEKALOVÁ, Markéta. *Hezká pohádka je dřina*. Mam talent [online]. c2012, [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: <http://www.mamtalent.cz/hezka-pohadka-je-drina.phtmlhezka-pohadka-je-drina.phtml?program=1&ma__0__id_b=11321&ma__0__id_kp=38014>.
60. HORÁLEK, Karel. *Pohádka jako překladatelský problém*. Naše řeč [online]. c2011, [cit. 2017-04-07]. Dostupné z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4769>>.
61. KULHÁNEK, Jan. *Pohádky v naší duši V – Hra s čísly*. Doktorka [online]. c2003, [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: <<http://psychologie.doktorka.cz/pohadky-nasi-dusi-hra/>>.
62. NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *Čtete s dětmi od malička*. Metodický portál [online]. c2015, [cit. 2017-02-19]. Dostupné z: <<http://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=66966&view=9641>>.
63. NOHEJL, Tomáš. *Ze života dítěte předškolního věku*. Ve městě [online]. c2011, [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <<http://www.vemeste.cz/2011/04/zivot-ditete-predskolniho-veku/>>.
64. ŠMELOVÁ, Eva. *Celé česko čte dětem*. [online]. c2012, [cit. 2017-04-16]. <Dostupné z: celeceskoctedetem.cz/files/615/vyzkum_2011_2012_Doc_Smelova.pdf>.
65. ŠULISTOVÁ, Monika. *Správný vývoj řeči dítěte*. Klinická logopedie [online]. c2009, [cit. 2017-01-09]. <Dostupné z: <http://www.logopedie-sulistova.cz/spravny-vyvoj-rci-ditete.php>>.

9 Seznam příloh

Příloha 1 – Činnosti podporující čtenářskou pregramotnost

Příloha 2 – Pracovní list, labyrint

Příloha 3 – Pracovní list, perníková chaloupka

Příloha 4 – Pracovní list pro rozmisťování obrázků

Příloha 5 – Vennův diagram

Příloha 6 – Fotografie z týdenního bloku

Příloha 7 – Projekt z pohádky do pohádky

Příloha 1 – Činnosti podporující čtenářskou pregramotnost

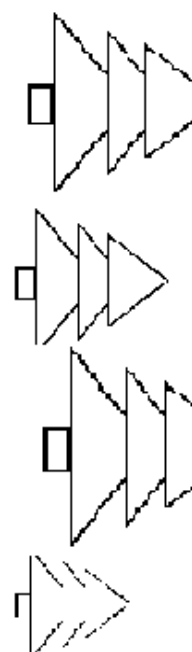
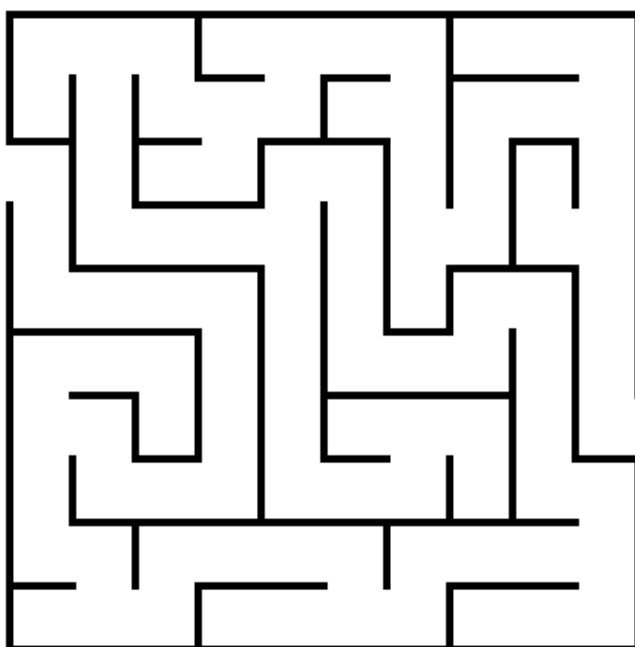
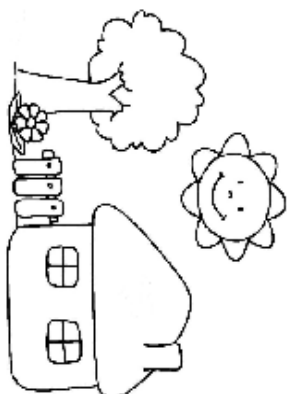
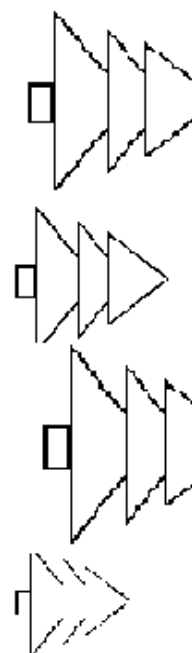
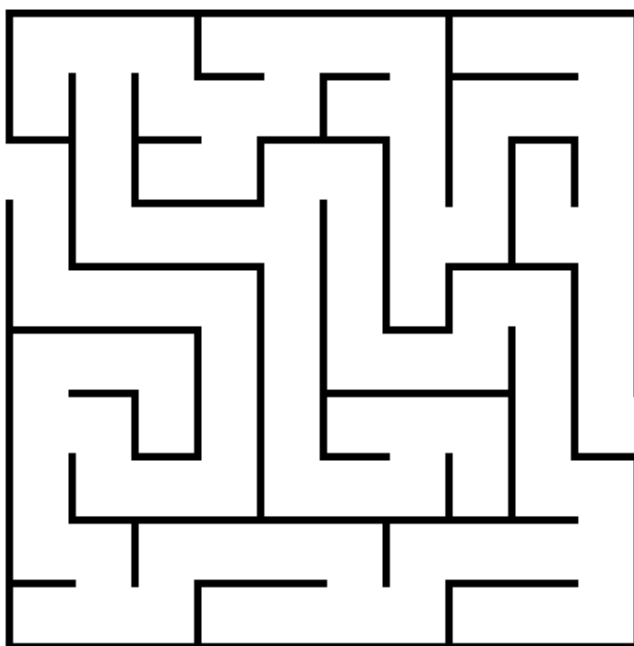
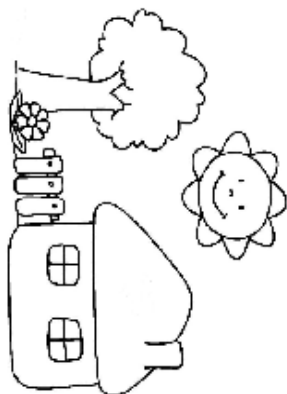
mladší děti

- správný mluvní vzor
- dechová cvičení, nácvik správného dýchání
- procvičování motoriky mluvidel
- cvičení dynamiky hlasu, tempa řeči
- procvičování správné výslovnosti nápodobou
- sluchové hry
- pojmenovávání osob, zvířat, rostlin, předmětů a jevů
- objasňování významu slov
- rozvíjení slovní zásoby dětí
- stupňování přídavných jmen (2. stupeň, 3. stupeň)
- navozování situací, které vedou děti k slovnímu projevu
- pomocí konkrétních obrázků či předmětů řešit problém
- sluchové rozlišování zvuků
- rytimizování slov, říkadel
- navozování činností mluvním projevem, slovním popisem
- pomocí otázek vést děti k rozhovoru
- komunikace, rozhovory mezi dětmi
- seznamování s říkadly a rozpočítadly
- pozorné sledování předčítání poezie i prózy
- prohlížení knih
- poslech a luštění jednoduchých hádanek
- vyprávění podle obrázků
- povídání o přečteném textu
- reprodukce textu pomocí obrázků
- dramatizace pohádek
- návštěvy divadelních představení

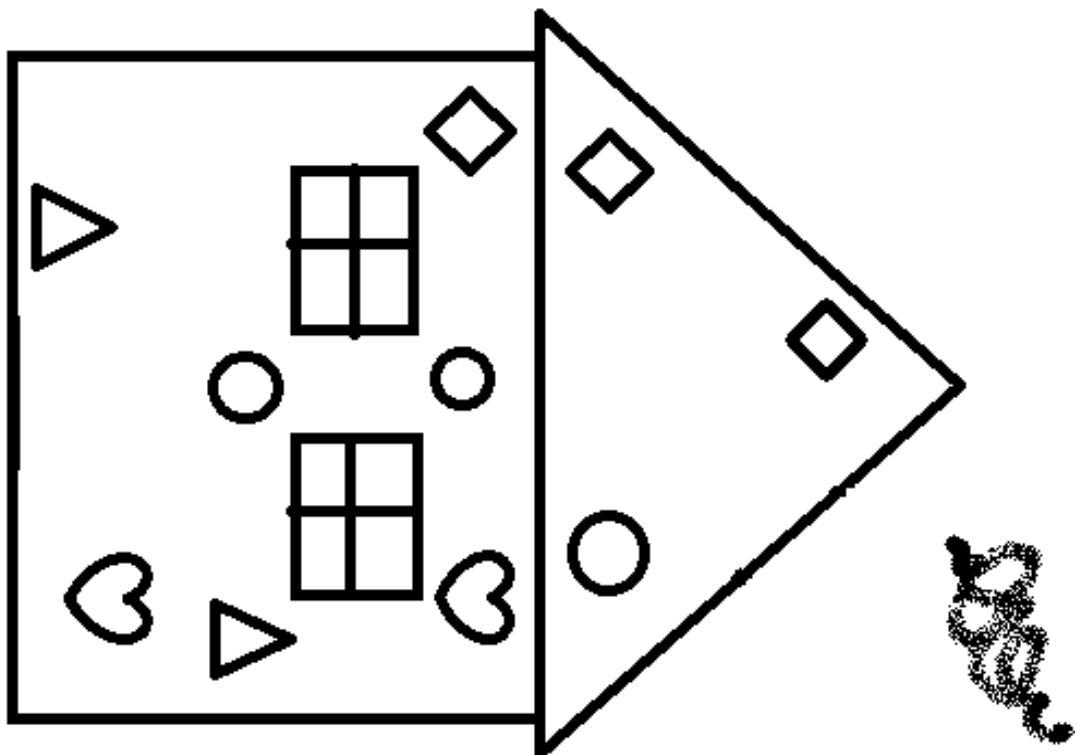
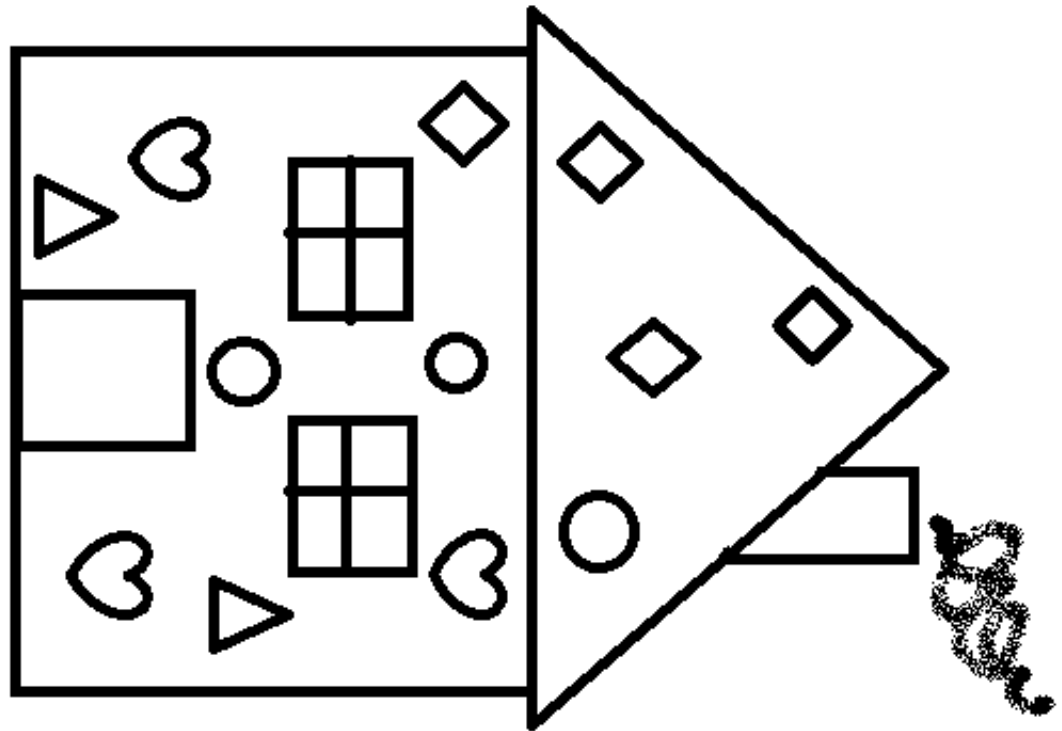
starší děti

- totéž co mladší děti
- slovní vyjadřování představ, myšlenek, citů a přání dětí
- poznávání a užívání dvou slov protikladných (antonym), slov souzvučných, ale jiného významu (homonym) a slov nestejně znějících, ale stejného významu (synonym)
- rozvíjení mluvního projevu souvětími
- umět převyprávět čtený text
- řešit i vytvářet hádanky
- zobecňování na základě společných znaků (ovoce, zelenina, nábytek, aj.)
- rozeznávání výšky, intenzity a délky trvání různých zvuků, tónů
- rozklad slov na slabiky
- rozpoznání první a poslední slabiky
- rozpoznání kde slyšíme hlásku (na začátku, na konci či uprostřed slova)
- sluchově složit slovo z hlásek
- rozeznat chybu v mluveném projevu (skloňování, časování, pády)
- vizuální kontakt s písmeny, ke každému tématu slova neustále dětem na očích
- skládání slov z písmen podle předlohy
- napsat své jméno tiskacími písmeny
- obrázkové čtení (sledování textu zleva doprava)
- práce s knihou, vyhledávání obrázků k danému tématu
- přednes delší básně, veršované pohádky
- vyprávění pohádek podle obrázků (děti)
- četba na pokračování
- domýšlení textu, vymýšlení nových pohádek

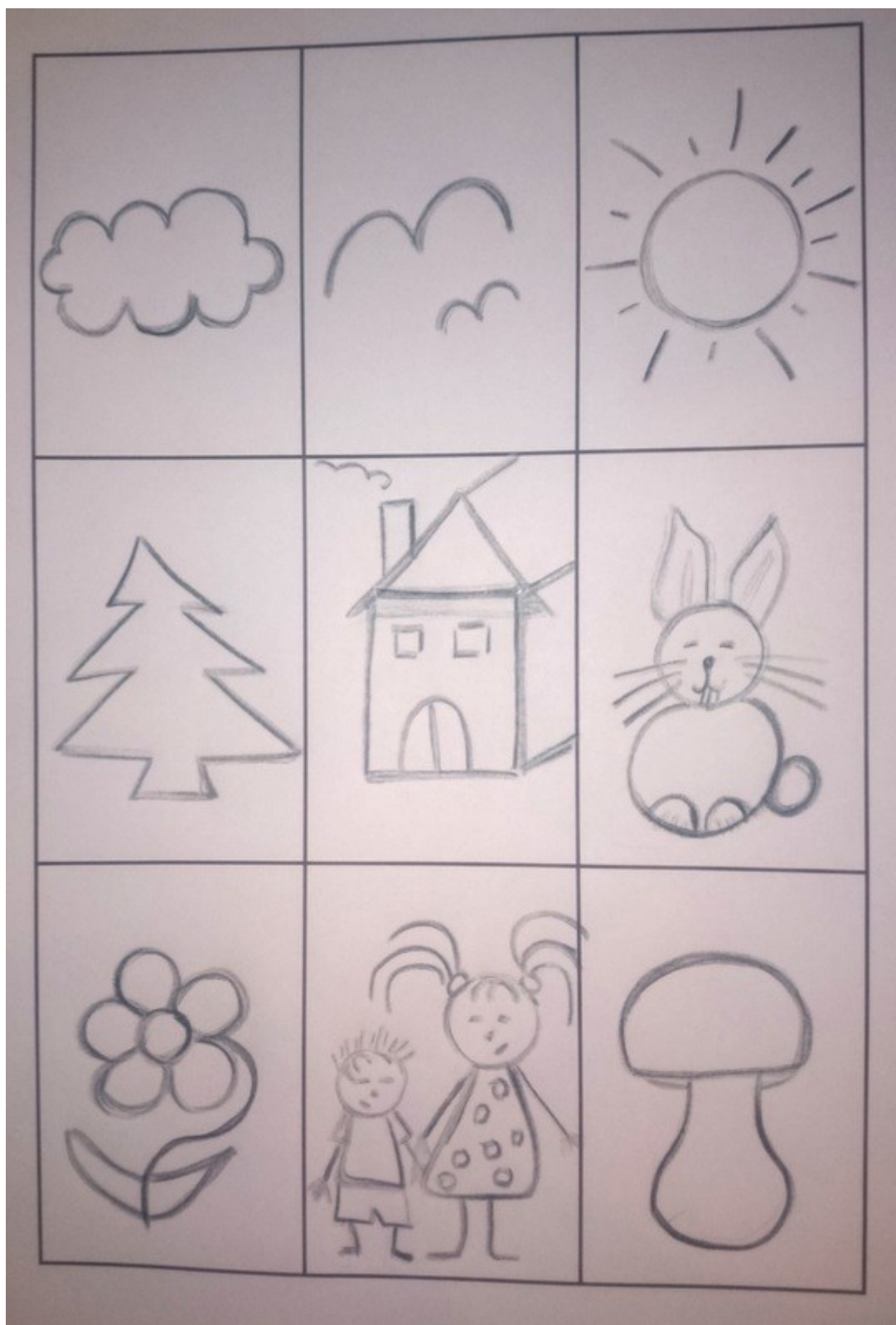
Příloha 2 – Pracovní list, labyrint

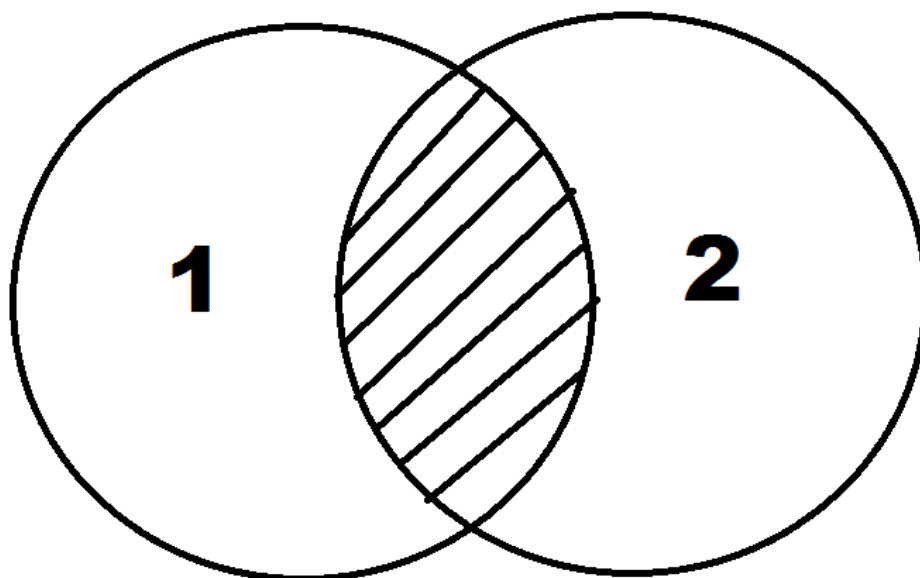
Příloha 3 – Pracovní list, perníková chaloupka

Příloha 4 – Pracovní list pro rozmisťování obrázků

Příloha 5 – Vennův diagram

Příloha 6 – Fotografie z týdenního bloku

Příloha 6 – Projekt z pohádky do pohádky

Zaměření:	rozvoj čtenářské pregramotnosti v mateřské škole
Typ projektu:	dlouhodobý
Realizace:	září – červen
Cílová kategorie:	děti ve věku 5–6 let
Cíle z RVP PV:	Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění i produktivních (výslovnost, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování). Osvojení si poznatků a dovedností, které předcházejí čtení, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka. Rozvoj a kultivace smyslového vnímání, paměti, pozornosti, kultivace představivosti a fantazie. Seznamování se světem lidí, kultury a umění.
Materiály:	pohádkové knihy, leporela, časopisy
Činnosti:	viz jednotlivé týdenní plány
Vyhodnocování:	po každé pohádce – pozorování, analýza dětských prací, diskuse na konci projektu – sebereflexe, hodnocení
Výsledky:	výstava výtvorů dětí, divadelní představení pro rodiče

Plán:

Měsíc	Pohádka	Doba trvání	Doprovodné aktivity
Září	Červená Karkulka	1 týden	Návštěva lesa
Říjen	Perníková chaloupka	1 týden	Návštěva knihovny
Listopad	Bouda budka	1 týden	Předčítání se seniory, dramatizace
Prosinec	Dvanáct měsíčků	1 týden	Muzeum
Leden	Otesánek	1 týden	Návštěva divadla
Únor	Kobližek	1 týden	Hopsárium
Březen	Neposlušná kůzlátka	1 týden	Návštěva Zoo
Duben	Veliká řepa	1 týden	Návštěva zahradnictví
Květen	Kohoutek a slepička	1 týden	Pohádková kovárna
Červen	Budulínek	1 týden	Návštěva knihovny